

VIGILIA

2007 / 12

Béke, bocsánat és kiengesztelődés

Aszalós János, Báthori Csaba, Bogárdi Szabó István,
Czigány György, Dér András, Esterházy Péter,
Fabiny Tibor, Gyulay Endre, id. Hafenscher Károly,
Jakubinyi György, Jász Attila, Karátson Gábor,
Kereszty Rókus, Kopp Mária, Lackfi János,
Máté-Tóth András, Pomogáts Béla, Rába György,
Ritoók Zsigmond, Rónay László, Schanda Balázs,
Schweitzer József, Skrabski Árpád,
Szabó Ferenc, Szennay András, Takács Zsuzsa,
Tomka Miklós, Vasadi Péter, Villányi László,
Vizi E. Szilveszter és Vörös István
válaszai a Vigilia karácsonyi körkérdésére

LUKÁCS LÁSZLÓ: A gyermek jele

881

A VIGILIA KÖRKÉRDÉSE

Béke, bocsánat és kiengesztelődés

Aszalós János (*matematikus*), Báthori Csaba (*költő*),
 Bogárdi Szabó István (*református püspök*),
 Czigány György (*költő*), Dér András (*rendező*),
 Esterházy Péter (*író*), Fabiny Tibor (*irodalomtörténész, evangélikus teológus*), Gyulay Endre (*katolikus püspök*),
 Id. Hafenscher Károly (*evangélikus teológus*),
 Jakubinyi György (*gyulafehérvári érsek*), Jász Attila (*költő*),
 Karátson Gábor (*író, festőművész*),
 Kereszty Rókus (*ciszterci szerzetes, teológus*),
 Kopp Mária (*pszichológus*), Lackfi János (*költő*),
 Máté-Tóth András (*teológus*), Pomogáts Béla (*irodalomtörténész*),
 Rába György (*költő*),
 Ritoók Zsigmond (*klasszika-filológus*), Rónay László (*irodalomtörténész*),
 Schanda Balázs (*jogász*),
 Schweitzer József (*ny. országos főrabbi*), Skrabski Árpád (*szociológus*),
 Szabó Ferenc (*jezsuita szerzetes, teológus*),
 Szennay András (*bencés szerzetes, teológus*),
 Takács Zsuzsa (*költő*), Tomka Miklós (*vallásszociológus*),
 Vasadi Péter (*költő*), Villányi László (*költő*),
 Vizi E. Szilveszter (*orvos, az MTA elnöke*)
 és Vörös István (*költő*) válaszai

882

SZÉPÍRÁS

TED HUGHES: A királyok jövetele (*színmű*) (Tóth Bálint fordítása)

946

A hátsó borítón Thomas Merton rajza

A gyermek jele

A Názáretivel kapcsolatban a történeti kutatás és teológia elsősorban nyilvános működését, halálát és feltámadását vizsgálja. A keresztény áhítat azonban legalább ennyire fontosnak tartja a megszületését. A húsvét ünnepéhez második nagy ünnepkörként csatlakozott a karácsony, a keresztfeszítés sokféle ábrázolását a betlehemi jelenetek sokasága követi a művészetben. A kereszténységből kinövő európai kultúra aztán végképp a karácsonyt tette igazán magáévá — bár egyre jobban megfosztotta valódi tartalmától.

Századokkal Jézus születése előtt hangzott el a prófétai jóvendülés: egy gyermek születése lesz a jele annak, hogy az Úr gondoskodik népéről. Alig feloldható ellentétbe ütközünk. A gyermek kiszolgáltatott másoknak, képtelen gondoskodni önmagáról. Hogyan lehet a jele Isten gondoskodásának? Egy csöppnyi gyermek hogyan jelenítheti meg a minden rosszat és bajt legyőző Mindenhatót? Az evangéliumi gyermekégtörténetek mintha tudatosan rájátszanának erre az ellentétre. Akit később a világ Világosságának vallanak, az az éjszaka sötétjében születik. Akiben az Isten Fiát ismerik fel követői, az egy földi asszonytól születik. Aki minden égi-földi hatalmat magáénak mond, az hajléktalan újszülöttként látja meg a napvilágot.

A Vigilia évek óta keresi a megbékélés és a kiengesztelődés útjait hazai tájainkon. Idei körkérdésünk is ezt kutatja. Karácsonyhoz közeledve a Gyermek jelét idézi hozzá. Annak jelét, aki az egyetemes kiengesztelődés örömhírével lépett közénk, aki ezt nem hatalommal, hanem gyöngye gyermekként valósította meg. Keresztre feszítése ennek a kiszolgáltatottságnak jegyében történt. Alakja azóta is kiszolgáltatott minden korban. Mindenkinek megadatik a lehetőség, hogy befogadja az életébe, és vele együtt a mennyei Atya szeretével körülölelt gyermekké válják. De bárkinek lehetősége van arra is — regények és filmek sora példázza ezt —, hogy alakját eltorzítsa, üzenetét elferdítse, életét meghamisítsa.

A Gyermek így kérdő-jellé válik minden kor embere számára, ahogy — immár felnőttként — majd ki is mondja: „Ti kinek tartotok engem?” A válasz nyitott: elfogadni benne az Isten Fiát, vagy elvetni ezt a lehetőséget; nyomában a kiengesztelődés útjára lépni, vagy szembefordulva vele az erőszakot választani. Mert a válasz nemcsak Őreá vonatkozik, hanem önmagunkra is: elfogadjuk-e vagy elutasítjuk önmagunkban az istengyermekséget. „Gyermekké tettél” — mondja József Attila, tétován és talán nem is tudatosan idézve Szent Jánost: „Isten gyermekei vagyunk.” Ha pedig az Ő gyermekei, akkor egymásnak testvérei, „kiengesztelődött sokféleségben”.

Béke, bocsánat és kiengesztelődés

A Vigilia decemberi számában immár hagyományosan közös meditációra hívtunk művészeket és tudósokat, jeles hazai személyiségeket. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik megtisztelték folyóiratunkat írásukkal. (A szerk.)

Főleg karácsony táján sokat emlegetik a békét, egy-két napra talán még a fegyveres harcok is szünetelnek ilyenkor. Folytonos konfliktusokban, eltérő vagy éppen egymásnak feszülő nézetek, érdekek ütközéseiben élünk, s ez mintha hozzá is tartoznék a sokféleségünkhöz, az emberléttel együtt járó különbözőségünkhöz.

A béke s a megbékélés vágya mégis ott él mindnyájunkban, történnek is kísérletek a megteremtésére. A nagypolitikában a konfliktusokat tárgyalások útján próbálják rendezni, ám az így létrejött kompromisszumok többnyire csak kényszermegoldások. A feszültségek lappangva bár, de fennmaradnak, és mindig újra felszínre törnek valamilyen formában.

Nem sokban különbözik a magánélet szférája. Családtagok, barátok, munkatársak között is újra meg újra adódnak nézeteltérések, érdek- vagy nézetkülönbségek: mintha az emberléttel együtt járna ez, hiszen mindegyikünk önálló személyiség, saját, mindenki mástól különböző világával. Az örök, változatlan derűs harmónia itt a földön elérhetetlen utópia. Az összhang mégis mindig újra megteremthető — a folytonos kiengesztelődés légkörében.

Igazi békeesség csak akkor remélhető, ha belülről, a szívünkéből fakad fel annak vágya. Ez pedig nem történhet másként, csak úgy, hogy elfogadjuk különbözőségünket: belátjuk — és megvalljuk — esetleges hibáinkat, tévedéseinket, tudomásul vesszük mások másféle szempontjait, érdekeit. Egyszerűen szólva a megbocsátás és a bocsánatkérés, a tolerancia és a szolidaritás útján.

Ön szerint mit tehetünk azért, hogy harmóniában élhessünk egymással az egyéni élet mikroszintjén és társadalmi méretekben? Milyen belső magatartást, szemléletet kíván ez tőlünk? Milyen segítséget adhat ehhez az ellenségszeretet krisztusi parancsa? Kérjük, fejtse ki gondolatait, és/vagy mondja el életének valamely élményét, amikor sikerült „békévé oldani” egy konfliktushelyzetet.

Egy pusztaságba kiáltott szó, karácsonyi ajándékként

ASZALÓS JÁNOS

Matematikus

A külső és belső béke, a megbékélés, a békességszerzés kérdéseit számtalan irányból lehet megközelíteni. Most csak az egyik, bár elég szűk és szinte járatlan útvonalon akarjuk felkutatni a jézusi béke sebekkel borított, ám egyik legértékesebb területét, mely a mai magyar társadalom számára is gazdag aratást ígér.

Magukat kereszténynek valló ismerőseim bizonyos megnyilatkozásait hallgatva vagy olvasva nyilvánvalóvá vált előttem: nehéz összeegyeztetnünk a „békémet adom nektek” (Jn 14,27) és a „kardot hoztam” (Mt 10,34) jézusi mondásokat — főként a szövegkörnyezet ismerete nélkül. Nem értem, hogy mondhat ki egy keresztény ember ilyen mondatokat: „Még a nevét sem veszem ajkamra!”, vagy: „Azokat pedig fel kellene kötni!” Szinte elkezdek kételkedni hitünk alapjaiban, amikor hitvalló keresztények szájából olyasmit hallok egy-egy közéleti személyről, akár egyházi előjáróról is, hogy „...nem méltó arra sem, hogy embernek nevezzék!” Olvasok, hallok ennél kódoltabb és személyesebb megnyilatkozásokat is, melyek cinizmusukkal, pökhendiségükkel, gyanúsítgatások, rágalmak saráival rejtettebb módon, de annál hatékonyabban fertőzik a társadalmat — és elsősorban a nyilatkozót és annak környezetét. Kétfajta kritika létezik: a szereteté és a gyűlöleté. Miért kell napról napra ez utóbbit is lenyelni, meghozzá saját konyhánk főztjeként? Néha még a katolikus sajtóban megjelenő egy-egy mondat olvastán is meg kell fognom a széket magam alatt, hogy ne szédüljek róla! Hogyan merészeli a keresztény minősítést a címlapunkra írni, ha — akár a helyénvaló — kritikánk hangját nem a minden személynek kijáró tisztelet, hanem a gyanakvás, a becsmélés, a hátsó szándékok sűrű emlegetése, s néha a leplezetlen gyűlölet modulálja? Miért van az, hogy gyakran éppen mi, keresztények nem oltódtunk be a béke szérumával?

Minden emberarc egy istenarcot rejt. Nincs olyan ember, aki csak a rosszra képes. Kinek a feladata, hogy az alig látható istenarcot —

szenvedélyesen — keresse és megtalálja még a feltételezett ellenségében is? Ki fog szólni érdekükben Istennél, ha nem mi? „Isten ugyanis Krisztusban kiengesztelődött a világgal... sőt ránk bízta a kiengesztelés igéjét” (2Kor 5,19). Helyénvaló lehet ugyan, ha gonosz szavak, szenvedélyek korbácsolják fel bennünk a harag szavait — de vajon el tudjuk-e választani a bűnt a bűnöstől? Meg tudjuk-e különböztetni a tévedést a hazugságtól? Nem a saját rejtett sötétségünket látjuk-e tükröződni mások szemében?

Az a béke, mely megérdemli ezt a nevet, először lelkünk mélyén ver gyökeret (vagy sehol), s innen válik gyümölcsözővé, teremtvő erejűvé társadalmi szinten is. Ahogy elég egy gyűszűnyi kovász a farizeusok konyhájából, hogy ehetetlenné tegye mindennapi kenyereinket, úgy elég egy csepp méz is, hogy legalább személyes környezetünkben édessé váljék a gondolat, vidámmá a beszéd, s békévé oldódjék sok súlyos feszültség. Biztos vagyok abban, hogy egy tisztaszívű ember, aki a békétlenség minden csíráját képes magában türelemmé, megbocsátássá szelídíteni, az kiegyensúlyozhatja akár száz békétlenkedő — sajnos gyorsan ható — mérgező hatását.

A belülről sarjadzó béke ritkán terem belső küzdelmek nélkül. Megbékélni önmagunkkal: ezt csak ajándékuul kaphatjuk. Mert abszurd dolog egy nyitott szívnek, mely saját magát a „Mindenséggel méri”, saját rész-szerűségét tudomásul venni. Az alázat, mely ezt a törékenységet, a bűnre hajló, sőt azt következetesen elutasítani képtelen mivoltunkat elfogadni képes — még csak első lépcsője a belső békének. A „nagy ugrás” az alázat mélyébe abban áll, hogy elfogadjuk Jézus kijelentését: „Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket” (Mt 9,13). S ebbe a csoportba mi is beletartozunk, ugyanúgy, mint az általunk „semmiháziknak” tartott akárkik!

A békétlenség mérget leggyakrabban valamilyen sértés fecskendezi belénk. Szinte mindegy, hogy ki a sértő és ki a sértett: mindkettő megkapja a magáét, sőt a sértő békésnek tűnő magabiztossága még gyilkosabb, mert rejtettebb belső háborúságot takarhat. Hogyan védekezhet egy keresztény a békéjét szétromboló mérreg ellen? Úgy, ahogy azt a járványos betegségekkel szemben tesszük: előzetes védőoltással. Ingyenes és bárki hozzáférhet a megfelelő adaghoz, de érdemes jó előre beszerezni. Már Arany János is ismerte ezt a szérumot, mely minden úri lócsiszár sárdobálásával azonnal elbánt. Félreállt, letörölte. Miért? Mert költészetének maga teremtette sokszoros többlete eleve immunizálta őt: ahhoz képest minden sértés semmiségnek bizonyult.

A keresztények „többlete” elvileg minden művészet, minden alkotás, minden emberi öröm legfelsőbb csúcán is túlemeli azt, akit ez a többlet egzisztenciálisan (nem csak a megismerés szintjén) megérin-

tett. A mi többletünk két részből tevődik össze. Elsősorban Isten ingyenes, ajándékozó és megelőző szeretetéből, mellyel nekünk nemcsak életet adott, hanem ezt a születésével, a halált is vállaló földi életével és feltámadásával istengyermeki szintre emelte. A többlet másik része szintén ingyenes, bár nem feltétlen: a bűneink bocsánatának előfeltétele és mértéke az, ahogy mi bocsátunk meg az ellenünk vétkezőknek. Ez azonban már nem tűr további kikötést.

Megértem: sok-sok tényleges mellőzés, igazságtalanság (vagy annak képzelt változata: mindegy) a türelem szálaait széttroncsolja. Ilyenkor a kitörő vad üvöltés a bárány tehetetlenségét álcázza. De valóban tehetetlenek a bárányok? Saját hangjuk, ha alig hallható is, ha következetes, ha összefogott, ha bölcs és generációkon keresztül is kitartó — nem formálhatja-e át gyökeresen a békétlenségekkel terhelt társadalmat?

Nem elég, ha nem ejtek ki becsmérítő, haragos, gyűlöletet hordozó szavakat — de így gondolkodom. Nem elég, ha gyűlölködő gondolataimat lelkiismeretem sarkával szétmorzsolom, ha szívem mélyén mégis ott marad annak akár legkisebb szikrája is. A kereszténynek úgy kell átevezni az élet szeretettel és gyűlölettel vegyített taván, hogy az előzőből mindent, az utóbbiból egy cseppet se engedjen csónakjába beszivárogni. Van a naivitásnak egy végletes, de ugyanakkor hiteles formája: észre sem venni a rosszat, mint önálló létezőt. Csak úgy, mint hiányt, mint betegséget, amit pótolni, gyógyítani kell. Lehetséges ez? „Az embernek ez lehetetlen, de Istennek minden lehetséges” (Mk 10,27).

Az elfojtott szavak, gondolatok és indulatok ugyanis — ha feloldásukról (elvezetésükről) nem gondoskodunk — még nagyobb gonoszság útját készíthetik elő. Egy biztos pillanat van, amikor ezt a feloldást kultúrátlan megtehetjük: az imádság pillanatáé, ahol Isten előtt minden sérelmünket akár nyersen is, akár szemrehányásként is kiönthetjük. A Zsoltárok könyve igen sokszor ezeket a pillanatokat tömöríti egy-egy zsoltárban. Egy másik feloldás a sérelmeink, vádjaink, kritikánk őszinte kinyilvánítása, ám csak az említett feltételek mellett: a Másik személyes méltóságának megőrzésével és a szigorú önkritika, illetve alapos tájékozódás után.

A betlehemi pásztorok — népies elképzelések szerint — vajat, sajtot vittek a Kisjézusnak. A mágusok többszörösen felülmúlták őket: az arany és más luxuscikk értéke valószínűleg akkor is nagyságrendekkel múlta felül az élelmiszerekét. Mi ennél is hasonlíthatatlanul többet szeretnénk átadni az Újszülöttnak. Karácsonyi ajándékunk a Kisdednek — s egyben a magyar társadalomnak — ez legyen: Mások emberi méltóságát — s ezzel sajátunkét is — minden földi értéknél jobban őrizzük, és sem szóban, sem gondolatban,

sem indulatainkkal, sem gyanúsítgatásokkal, sem megalapozatlan rágalomokkal nem sértjük meg, s nemcsak a közéleti nyilvánosság előtt, hanem sajátjaink körében sem. Mert „rosszért rosszal, szidalomért szidalommal ne fizessetek! Inkább áldást mondjatok, hiszen arra vagytok hivatva, hogy áldás legyen örökrészetek” (1Pét 3,9).

Így talán ez a pusztaságba kiáltott szavunk sem marad meghallgatás nélkül.

Az ellenség szeretetéről

BÁTHORI CSABA

Költő

Mióta a keresztény közösség tagja vagyok, senki nem magyarázta meg nekem az ellenségszeretet módját, értelmét, konkrét parancsát. Úgy érzem, éppen ezt a lényeges — központi — elemet hagyta homályban az evangéliumi magyarázat, az erkölcsstan, és tanítóim személyes mintákkal hitelesítendő életgyakorlata. Minden kérdés első kérdése maradt a mai napig, feladattá csontosodott, és mind kevésbé mutatkozik lehetségesnek, hogy átléphessek a pogány küszöbön. Hadd végezzek most röviden vizsgálatot — lelkiismereti számadást, hátha az ünnep más emberré tesz majd, és én is az eddigieknél magasabb alkalommá teszem az ünnepet.

Kit szeretek? Senkit. Életem edények megrepesztése, érdekek megsértése, tulajdoni határok átlépése, vádak visszautasítása, a sokrétű harag ápolása az évek (minden utóbbi év) alján. Egyre kevesebb bennem az erő, hogy ne tekintsem kárba mentnek bármely napomat, hónapomat, évszakaimat. Keserűség, botránkozás, kín a szívemben, és nem találok ellenszert, hogy még beszélni tudjak akárkivel. Elkallódtam magamban, fekete parázs lettem, nem látok ki sötét vackomból. Utam száguld velem, végtelen és gyűlöletes ámok az életem, ítélet-végrehajtás a világ peremén. Szeretem-e önmagam? Homályba fulladva ébredek, pang reggelenként és esténként a lelkem, vagy gonosz szívecském, ez a kis kopogó szerkezet rideg bordáim között. Hevek és vizek medrében sínylődöm, egyre mélyebbre mosódom a hétköznapi törésvonalai mentén, és egyre följebb kapaszkodom, talán valakihez, aki feljebb van nálam. Sok üres hely várja bennem a derűt, de valahogy beletörök közben a világba, beleványadok abba, ami nem illet meg.

Szeret-e valaki? Nem, csak ellenségeimben látom meg önmagam. Vagy már azokban sem. Szerettem-e anyámat? Olyan régen

nőttem fel, hogy nem tudom többé újra összegyűjteni a kinőtt ifjúkori szeretet felrobbant szilánkjait. Ha nem szeretem önmagamat — ezt mindinkább tudom —, akkor mást sem szerethetek sem a múltban, sem a jelenben, sem a jövőben. Itt, a boldogtalan hétköznapi völgyek tévútjain, csak ezt tudom megtanulni a szenvedőktől, Jézustól is, aki az Atya hiányát említi a kereszten: hogy mindent igeneljek, ami tőlem különbözik, arcomba süvölt, vagy egyenesen megsemmisítésemre tör. Előbb kell — úgy tűnik — szeretetben cselekedni, s csak azután akarhatjuk a jót mindenkinek, aki szemben áll velünk.

Egy dolog világos, tiszta sor: ha gyűlölök, nehezebb vagyok, és hamar besüppedhetek a földbe. A gyűlölet mélyre vezet, de meg is semmisíti az embert. Lebontani, minden nap egy kis idegenkedést lebontani a szívünkben. Módosítani énjünket. Gyűlöletemben száz és száz félemler voltam már, legyen most szeretetemben egyszer egész ember. Nem csak magamnak ártok, ha hibás halandóvá farag a mástól való viszolygás. Valaki azt mondta, valaki, aki erőt vett a korlátokon: teljes egészében igent kell mondani arra, ami különbözik tőlünk.

Valahogy ki kell szűrni magamból a mérget, a dühöt, a vássott és megvetemedett — Istenig érő — idegenkedést. Én is csak másban tükröződhetek. Legélesebben az ellenségeim ellenszenvében és cselekedeteiben. Talán eljuthatok oda, hogy megtudjam: hol ferdültem el, hol keltettem másban megbotránkozást, hol nőttem hamisan a világhoz. Ellenségeim kínai fala megtöri derűmet, eltorlaszolja utamat, és végül oda vethet, ahol már csak egyvalaki lát. Itt kell kezdenem talán: milyen lehetek kívülről, kicsi életem göröngyös medrében, ahol még én magam sem tudok osztozni saját bűneimben. Át tudok-e lábalni szabadon időmön, ha nem mentesítem magamat a gyűlölettől? Enyém lehet-e a jövő, ha nem hiszek azokban, akik tőlem távol állnak? Mért vagyok én én? Lehetek-e ember, ha csak azokban tükröződöm, akik szeretnek, vagy legalább rokonszenveznek velem? Szeretem-e a gyermekemet? Szerettem-e nagyanyámat, aki éven át hanyatlott, gyengült, majd egy elfekvőben haldokolt? Szeretem-e anyósomat, akit sok-sok szeretet-kísérletem és kudarcom után vetett elébem saját érzelmi öregkorom egyik hajtűkanyarja? És szerettem-e a nagybátyámat, aki dúvadságával, család-sanyargató zsarnokságával tönkretette unokatestvéreimet egy életre? Utólag már tudom szeretni. És mit ér rengeteg rész-szeretetem?

Erasmus azt mondja: *Nem mindjárt istentelen, aki tökéletlen.* Össze tudok-e kaparni annyi vonzalmat szeretnivaló világom iránt, hogy maradjon felesleg egészen szeretnem ellenségeimet. Mert őket csak teljességgel lehet szeretni. Ha sokáig ellenkezünk, hasonlónak válunk hozzájuk. Ki vágyik erre? De nemcsak erény, hanem roppant előny is szeretni azt, aki ellenünk született. Ha az idegent szereted, megismered a békességet (a békét megadják sze-

retteid). Ha ellenségedet szereted, messzebbre látsz, mint elsődleges vonzalmad meleg fészkében. Ha kilépsz háziasított buzgóságod korlátaiból, nem tűrheted meg magadban Isten romjait: amíg bárkit is gyűlölsz, Isten nem férhet a szívedbe. Az ellenség szeretete még a hitetlenségre is komoly gyógyír. Ha más nem marad, higgyél ellenségeidben. Hiszen, jut eszembe, fel sem nőhetünk, ha csak azokat szeretjük, akik nem vetnek akadályt utunkba.

Én szeretem a formákat. Ellenségeim egy bizonyos táncra kényszerítenek, és közben megtanulom lelassítani érzelmeimet, és ebben a lassúságban talán magammá teszem Istent. Vagy ellensúlya vagyok már magamnak. Én is ellenség vagyok, és engem ki szeret? Megpróbálom megmenteni minden éjszakámból a bizalmat, és lefordítani derűre világom kedvezőtlen visszhangjait. De tudom, én is kényelmetlen visszhang vagyok mások fülében. Összeérhetünk-e valaha itt a földön? Tudom már, ma már tudom, hogy ellenségeim szeretete nélkül mindig az maradnék, aki sohase voltam. És talán ez is segít: megteremteni azt a merész mosolyt, amelyet senki nem lát. Mert az a mosoly talán visszazár szívembe egy olyan tévesen gyűlölt embert, aki nélkül fogytékosan mozogtam ebben a világban, és bár Istent sejtem, csupán a semmit látom.

BOGÁRDI SZABÓ
ISTVÁN

Béke, bocsánat és kiengesztelődés

János bátyám emlékének

Református püspök

Ha szépíró volnék, novellában írnám meg azt a gimnazista-kori élményemet, melyet a Vigilia körkérdése idézett fel bennem. Vagy inkább filmet rendeznék belőle, olyan erősen hat most át annak a rég elsüllyedt esetnek a dramaturgiája. Az volt az én karácsonyi zárandoklatom.

Debrecenben voltam kollégista, ahol szokás szerint a karácsonyi szünetet a Szenteste előtti napon adták ki. Délelőtt tehát még tanítás volt, s délután lehetett a kollégiumból hazaindulni. Akik az ország távoli vidékeire utaztak haza, igyekeztek a lehető legkorábbi vonatot elérni, hogy — mivel átszállniuk is kellett — késő estére hazaérkezzenek. Én azonban a kollégiumban maradtam néhány közelben lakó szobatársammal, nekik elég volt késő délután is elindulni. Így csak másnap, azaz Szenteste reggelén indultam haza. Budapesten lekéstem a déli csatlakozást, így csak délutáni vonattal mehettam tovább, hogy délután 5-re,

a templomi istentiszteletre hazaérjek. Mi szokás szerint a szentestei gyülekezeti ünneppel kezdtük a családi együttlétet, s utána folytattuk otthon. A vonaton azonban elaludtam, aztán arra riadtam, hogy csikorogva megáll a szerelvény. Sapkát, sálát, kabátot kapva leugrottam a vonatról, azt híván, hogy az otthoni állomáson vagyok. A vonat már ment is tovább, s én rémülve észleltem, hogy egy megállóval előbb szálltam le. A forgalmi irodán közölték, hogy már csak éjfélkor jön újabb vonat. Nem tehettem mást, gyalog indultam a sínek mentén hazafelé. Mintegy 10–12 kilométert kellett megtennem, közben teljesen besötétedett, s nyilvánvaló volt, hogy nem fogok időre hazaérkezni. A templom ablakai már sötétek voltak, mikor az utcánkba fordultam. Aztán az ajtót benyitva, azt láttam, hogy még minden úgy áll, ahogy a családi áhítat előtt szokott lenni, még semmi sem történt. Vagy mégis? Bizonyosan igen, vártak rám. S amint megérkeztem, el is kezdődött a családi áhítat, énekeltünk, édesapám ígét olvasott, imádkoztunk. Később, vacsora közben tudtam meg, hogy a család úgy döntött, addig nem kezdik el az ünnepet, amíg meg nem érkezem, illetve ha nem érkezem meg, nem tartanak ünnepet.

Ebben a régi esetben minden benne van, amit a kérdésre válaszolni lehet. Hogy mégis kibonthassam, ahhoz egy másik emléket is fel kell idéznem, mely azonban egészen kézzelfogható. Néhány éve régi leveleket rendezgettem, s közülük került elő egy karácsonyi képeslap, még az 1980-as évek elejéről, amit én írtam egyik bátyámnak, s máig sem tudom, miért nem küldtem el neki, s egyáltalán hogy került a hozzám érkező levelek közé. A képeslap akkoriban a fiatal lelkészek között igen népszerű volt, egymás figyelmét hívtuk fel rá, s vásároltuk tucatjával. Egy fotó látható rajta, mely egy behavazott téli tájat mutat, egy utat, mely ködös, idilli erdőbe tart. A tájat egy ablakból lehet látni. Ám az ablak belső osztása keresztet formáz. Találgattuk, hogyan mehetett át a cenzúrán. Valaki megjegyezte, hogy ez a képeslap valami olyasmi, mint ahogyan Arany János megírta a *Walesi bárdokat*. Egyértelmű kétértelműséggel. A képen csak egy téli táj látható, és nyilván nagy rosszindulat kellene ahhoz, hogy az ablakosztásra ráfoghassák: kereszttyén szimbólum. Vagy éppen fordítva? Hiszen amikor egyértelmű valami, akkor tárul fel a világ megannyi kétértelműsége.

Valahogy így kellene látnunk mindent adventben és karácsonyban, ebben a különös megfordításban. Most egy pillanatra nem kívülről nézünk be az istállóba, a karácsonyi hajlékba, az otthoni csendes idillbe, hanem fordítva, hogy az egész világot úgy láthassuk, ahogy Krisztus keresztje szabja távlatait, Isten felől, aki várja, hogy valaki kilép a fák közül, s közeledik hazafelé: mégis jön hát haza!

Az a régi képeslap rejtetten azt üzenté, hogy csak az evidenciák világában lehetséges a megbékélés, hiszen az a megbékélés, hogy helyére kerül minden, haza kerül minden. S ahhoz, hogy

ezt belássuk, minden irányból néznünk kell dolgainkat. Úgy is, ahogy ezen a különös megfordításon látható a téli táj. Mik ezek az evidenciák? Két egyszerű, összetartozó tétel: Isten Isten, és az ember ember. Ha ezt felforgatjuk, zűrzavar támad, háborúságok törnek ránk, békétlenség kezd uralmat venni. Ez a felforgatás maga a bűn. Ugyancsak evidencia, hogy az ember Istentől páratlan képességet kapott, és azzal együtt nagyszerű feladatot is: nevet adni mindennek, ami a teremtésben van. Amikor az ember elszakadt Istentől, mert maga akart istenné lenni, elvesztette ennek a páratlan képességének az érvényességét is. Milyen szigorú a Biblia, amikor a legfontosabbról, Isten megszólíthatóságáról szól! Igen, ahol elsikkadtak az evidenciák, ott már a megnevezés is kétséges. Ma tehát nem azt mondjuk, hogy nevet adni mindennek, hanem így mondjuk: visszaadni a dolgok nevét, visszanyerni a nevek értelmét. Így hát bocsánatról és kiengesztelődésről csak azzal a feltétellel beszélhetünk, hogy készek és képesek vagyunk néven nevezni mindazt, akik és amik vagyunk. A keresztyéneknek mindmáig rendre feladják a kínos leckét: ugye, ti megbocsáttok? Egyszerű erre a bibliai felelet: igen, és mindig, csak azt kell tudni, hogy kinek és mit bocsássunk meg. A bocsánat kegyelmi lehetősége az egész Bibliát áthatja. Énekelnek róla a zsoltárok, jövendőnek róla a próféták, hirdetik az evangéliumok, s tanítják az apostoli levelek. S mindig megnevezik a forrását is, elmondják: Isten az, aki megbocsát nekünk, mert irgalmasságot akar, és nem áldozatot. Ezt az elveszített evidenciát kell helyreállítanunk: miképpen mi is megbocsátunk.

Így érkezünk vissza az én egykori karácsony esti zárandoklatomhoz, melyet Nagylók és Sárbogárd között tettem meg a vasúti talpfák közt botorkálva. Merthogy zárandoklat volt az az út, döntő lépések, hogy hazaérkezzen az ember. S ez az igazi zárandoklat. Közben sok mindent végig lehetett gondolni, újra lehetett élni, sőt, meg is lehetett előlegezni. Például ilyeneket: talán jobb lenne haza se menni, immár sikerült mindent elrontanom, ki kéne találni valami elfogadható magyarázatot, mentséget, s mit kapok majd a szüleimtől és a testvéreimtől, én az ünneprontó. S lám, csoda várja az embert, amikor hazaérkezik, hol kiderül, hogy nélküle nem teljes a kör, nem egész a család, nélküle voltaképpen még senki nincs otthon. Boldog, aki megkapja az evidenciák kegyelmét!

Amikor karácsonyra utalva János evangélista azt mondja: az Ige testté lett, arról is szól, hogy az volt az evidenciák helyreállítása: íme, Isten Isten, és az ember ember. Jézus Krisztusban minden teljességgel helyreáll — hazaérkezik, otthon van. Jézus az új Ádám, kiben nemcsak az emberi, tehát morális, szellemi, vallási tökéletességet láthatjuk, hanem az ember elvesztegetett, eltékozolt csodálatos adottságát is. Jézus újra néven nevez mindent. Aki Őbenne hisz és Őt követi, tudhatja, hogy Tőle érvényes meghívást kapott arra, hogy Istennel való életközössége helyreálljon, vagyis

hogy hazaérkezzen. Otthon lenni immár az Istennel való teljes élet-
körben, nos ez a béke. Azt kívánom a Vigilia olvasóinak, hallják
meg ezt a krisztusi hívást, és induljanak el arra az igazi nagy za-
rándoklatra, melynek célja nem egy távoli különös hely, honnan
még haza is kell majd mennünk, hanem ellenkezőleg, az az ország,
az az igazi otthon, melybe Isten Krisztus által meghívott minket.

CZIGÁNY GYÖRGY

Zoszima gyertyái

Költő *A tett elég csak, nincs mit mondani.
Ahogy a hajnal-lélegzet csöndjében
hirtelen kinyílt virág szirmai —
bocsánatunk is legyen észrevétlen.*

✱

*Valamely tévedésünket elismerve
többet emelünk a világon,
mintha fölfedoznénk száz igazságot,
s ha megvalljuk valamely hibánkat,
az nagyobb világosságot kelt,
mint erényeink összes csillogása.*

✱

*Ami az időbe hullt,
többé nem változik —
szólt Zoszima sztarec.
Be sem hatolhat semmi
a megtörténtbe, csak a bűnbocsánat,
mely sírjából hívja elő és megmásítja
a múltat. Isten, aki a jövőben mondandó
fohászt is most hallgatja meg.*

✱

*Ha elszórva minden tudást,
elfogadjuk a kisebbedést is,
ha tehetetlen gyermekké leszünk,
méltatlanok a szólásra. Ha békén
fogyatkozunk el gondolatainkban,
talán már övéi volnánk —
szólt újra Zoszima sztarec.*

✱

*Közel a gyermekhez, távol csillagoktól,
szorgos szívébe hátrált hit rémületével*

*képesek vagyunk-e vakság botrányában
jövendő szeretet arcát nélkülözni?
Mert színről-színre csak égitestet látunk —
barmokkal ácsorgunk szalmaszagú éjben:
létiünk istállója, világvégi jászol —
elménknék legszörnyűbb szemfényvesztése, ha
nem lehelte szánkba életét a szentség.*

✱

*Kezéből dereng föl a hideg viasz-fény.
Hajnalban fújja el Zoszima a gyertyát.*

DÉR ANDRÁS

Terepviszonyok

Rendező

1989. december eleje lehetett. A Moszkva téren fáztunk barátommal, valaki harmadikra várva, akit nem is ismertünk, és azon morogtunk, hogy mért kellett épp ilyen fagyos, cúgos helyre találkozót megbeszélni. Hogy talpa ne fagyjon az aszfalthoz, azt mondta, jár egyet és cigit is vesz, bár nem nagy dohányos, de legalább ideiglenesen melegít. Egy forralt bor, inkább az kellene. Vagy egy melegebb találkahely. Valami kocsmá, például. Ahogy így belül okosan eldumáltam magammal, szemem egy társaságra tapadt, akik egy baboskendős fázós kutya körül állodogáltak. Valószínűleg túl nyíltan és hosszan pásztázhatott rajtuk tekintetem, mert egyikőjük (tépett kabát, fekete posztósapka és fülében számtalan pirszing) hozzám lépett. Cigit azt hiába kért, tétován ácsorgott, mint akinek nem jut eszébe valami, amire pedig korábban rákészült, aztán nem pattant le, hanem kérdezősködni kezdett. Hogy olvastam-e a Bibliát. Elég valószínűtlenül hangzott a kérdés áporodott, foghíjas szájából, úgy-hogy visszakérdeztem. Szótagolta, közben kisujja piszkos körmével a fülét kapirgálta. Bólintottam. Kis, piros nyelve elégedetten szaladt körbe cserepes ajkain. Néhány fenyőfarakéta húzott el mellettünk vízszintesen, szövetkabát-hónalj alá szorítva. Na, és mi a helyzet az első emberpárral, faggatózott tovább. Mondtam, hogy tudomásom szerint addig minden rendben volt, míg ármányos sugalmazásra nem torkoskodtak. Ebben egyetértettünk. Ekkor egy másik figura is hozzánk csapódott, megpróbált levenni egy százásra, majd haverja válla mögül belehallgatott társalgásunkba. Mire mehet ki ez a játék, forgott agyamban a kérdés, és közben elmulasztottam a gyors választ, de zilált vizsgáztatóm engedékenyen lehetőséget adott a javításra. Mózes öt könyvébe bonyolódottunk, én az elsőre a Teremtést mondtam, ő szerinte az a Genézis. Elégedetlenül csóválta a fejét, megkínzott professzorral emlékeztetett, aki buta diákjai elől emigrált

a Moszkva téri milióbe. És most tessék: még itt se. A mögötte eddig némán figyelő srác hirtelen felhorkant és egy jobbhoroggal pofacsonton talált, hogy kalapom jobbra, szemüvegem balra szállt. A meglepetéstől szóhoz sem jutottam. Rongyos tanárom lefogta izága segédjét, akit láthatóan felingerelt nem tudásom. Reflexből a szemüvegem kezdtem keresni, de valójában a megrendülésem igyekeztem palástolni. A járókelők úgy húztak el mellettünk, mint ha láthatatlanok volnánk. Lentről felnéztem orvtámadómra. Remegett a szájszéle. Hirtelen tökéletes nyugalom töltött el, kiegyenesedtem és mosolyogva érdeklődtem, hogy még meg akar-e ütni, vagy feltehetem a szemüvegem. Tágult pupillával meredt rám. Aztán sarkon fordult és társaságához ódalgott. Visszaérkező barátom arcom égő vörös foltján kezdett élcelődni. Pizkosul sajnált. Kvízmes-terem gyorsan cigit lejmolt barátomtól, aztán minden elfogódottság nélkül megnyugtatóan, hogy ez egy vadállat, ne is törődjek vele, meg egyébként is, az vesse rá az első követ. Még egy kicsit eldumálgattunk a jelenésekről, meg az intoleráns gyorsbüfés kiszolgálókról, amikor egyszercsak öklöző ismerősünk megint elém állt. Már egy ideje egyre növekvő szorongással gyomromban észleltem, hogy a kutyás csoportból mindinkább felénk nézeget. Elöttem állt, mélyen a szemembe nézett és bocsánatot kért. Önkéntelenül hátraleptem, mire térdre vetette magát és kezét csókolt, mielőtt megakadályozhattam volna. Megbocsátottam, veregettem a vállát, kedélyeskedtem, de ő egyre csak hajtogatta, hogy érzi, én nem bocsátottam meg neki szívből. Megértettem. Adtam neki egy százast.

Nem lehetne egy kicsit

ESTERHÁZY PÉTER

Író Azt hiszem, legalább harmadszor rugaszkodik neki a szerkesztőség, hogy különböző formában megkérdezze, miért nincs nyugalom a szívünkben, miért nincs békesség bennünk meg az országban, honnét az acsarkodás és gyűlölködés ekkora tartalékjai. Két évvel ezelőtt így kezdtem a válaszom: „Nyilván azért van igény erről beszélni, mert fájdalmasan és valamelyest meglepetten látjuk, milyen heves békétlenségben él az országunk. Ez — többek közt — a diktatúra következménye. És — szerintem — az oka: annak az erőnek a hiánya, amelynek megléte lehetővé tenné, hogy elfogadjuk magunkat, a régi magunkat is, hogy nyíltan, becsületesen, tisztán, hűséggel és igazságossággal (a *simplicitas* jelentésváltozatait használom a körlevélből), szóval hogy ily módon tekint-

sünk magunkra, a történetünkre. És minthogy túléltek a rendszert, és a diktatúrát csak kompromisszumok árán lehet túlélni, ily módon tekintünk a kompromisszumainkra. A sajátunkéra és nem a másikéra. Erre társadalmi szinten ez idő szerint nem vagyunk képesek (fejétől búzlik a hal, hívhatjuk a fejet pártnak, elitnek, püspöki karnak, de az egész hal bűdös), ezért a másikban keresük és találjuk meg boldogtalanságaink okát.”

Ezt most is érvényesnek tartom, de ezúttal mást hangsúlyoznék. Lényegében a Széchenyi István elgondolását, a kiművelt emberek sokasodását tartom, ha nem is üdvöztetőnek, ha nem is elégséges, de szükséges föltételnek; nemcsak a „fejlődésnek, előmenetelnek, erőnek, értéknek és szerencsének volna ez legmélyebb sarkalata”, nemcsak a haza fényrederülésének, hanem a nyugtalanság, a békétlenség, az üres viszálykodás fölszámolhatóságának is. Most nem elsősorban a tudásra önmagában gondolok, nem a műveltségre (noha elkelne nagyon), hanem egy mindezekből következő résztudásra: annak tudása (tudogatása), hogy hol is élünk, mi a helyünk, a helyzetünk a világban. Ez a provincialitás hiánya vagy ellentétje volna. Talán soha nem volt Magyarország ennyire provinciális, mint most, az új szabadságban. (Nem véletlen jegyzi meg kis rémülettel a fölkérő levél, hogy óvná magát és minket az aktuálpolitikai publicisztikáktól.) Provincialitáson nem bunkóságot értek, hanem azt, hogy mindent a provincia tükrében, és csakis annak a tükrében látunk. Miközben az életünk ezernyi vonatkozása folyamatosan túlfut a provinciánk határain. De így azt már nem értjük (rosszabb esetben nem is akarjuk). Amit nem értünk, nem ismerünk, az félelmetes. Félelmetes az ember, félelmetes a gondolat, félelmetes a nép, akit, amelyet nem ismerünk. De túl sok nem ismeretet nem visel el az ember. Ilyenkor keresünk valamiféle magyarázatot, ilyenkor, a nem-tudásból nőtt félelemből születnek az összeesküvés-elméletek, az öncsalások és nem utolsósorban az ellenség-képek. Ha nem ismerjük ki magunkat a világban, kudarcra vagyunk ítélve, a kudarc okát egy idő után kénytelenek vagyunk másban látni. Megint múltkorról: „Az öncsalásnak számos arca van, van ateista arca, van vallásos arca, van nacionalista arca, van ironikus arca, fundamentalista, modern, posztmodern, archaikus arca, van politikus, apolitikus, konzervatív, liberális, szocialista, magyar, román, perui arca, ezer arca van. Ahány közösség, annyi. És ehhez jönnek még az egyszemélyes közösségek, a magány öncsalása.” Igen ám, viszont: „Nem úgy van-e, hogy a világ érthetatlensége, egyre inkább érthetatlensége, káosza belső ijedtséget okoz? Mert nem találunk és nem kapunk jó válaszokat; az egyház sem ad, úgy érte ezt, hogy van, akinek ad, és van, akinek nem, de a 'világnak', nem ad. Régebben ez fordítva volt. A magára maradt, ijedt ember tompítja magát. — A békesség valamiféle kiegyensúlyozottság. Ez azt jelenti, hogy van mérték. Ez azt jelenti, hogy van érték. Hogy van értékrend. Kér-

dés, mennyire univerzális ez az értékrend. Nem úgy van-e mostanra, hogy több értékrend létezik egyszerre — akár bennünk is? Hogy lesz így békesség?”

Lám, csak forgunk körbe-körbe, ami talán megfelel egy körválasznak, de előre nem nagyon visz. Ám hiába van úgy, hogy egyre átláthatatlanabb, egyre kevésbé érthető a környezetünk, mégis kötelező igyekeznie az egyénnek is, a közösségnek is megismerni. Sokszor idéztem már volt tanárom mondatát: A bravúr kötelező.

Volna meg valami kis gyakorlatias; Nádas Péter kérdezte nemrégiben egy indokolatlanul éles válaszcikk kapcsán: *nem lehetne egy kicsit kedvesebben?* Tegyük föl mindig magunknak ezt a kérdést. Ha vitázunk, ha cikket írunk, ha csak úgy gondolkodunk, ha leszállunk a villamosról: nem lehetne egy kicsit kedvesebben? Van, hogy nem lehet, sőt, az hiba volna. De gondoljuk mindig végig: van, hogy lehet. Ennyivel is „beljebb” lennénk.

Pax-ról — Pakson 2007 júniusában

FABINY TIBOR

Irodalomtörténész,
evangélikus teológus

A Vigilia idei karácsonyi körkérdése mintha akaratlanul is *ad hominem* érkezett volna. Válaszom némileg szokatlan narratíva lesz: egy fontos történetet szeretnék elmesélni, s válaszomat az előadott történetbe kívánom beleszőni. A Vigilia szerkesztői aligha tudhatták, hogy evangélikus egyházunk espereseitől egy évvel ezelőtt megbízást kaptam, hogy a 2007 nyarán esedékes 5. országos evangélikus találkozót Pakson én szervezzem meg. Ezúttal nekem kellett „kigondolni” e nagyszabású — általában három évenként rendezett — összejövétel témáját, és ehhez kellett munkatársakat találni. Választásom a „Megbékélés” témájára esett.

Találkozónk bibliai alapigéje 2Kor 5,18–21, ami arról szól, hogy Isten Jézus Krisztusban megbékéltette önmagával a világot, s ezáltal, vagyis az ő váltságszerző kereszthalála által mi is megbékélhetünk egymással, mert ő nekünk adta a békéltetés szolgálatát. Ma világi körökben is divatos beszélni a „konfliktuskezelés” különféle technikáiról, s ez rendjén is van; ám mi keresztények hisszük és valljuk, hogy az igazi megbékélés egyedül Istentől, „felülről” jöhet. S hisszük és valljuk, hogy ő adta Jézust, az ő egy született fiát a mi bűneinkért váltságul; a büntelent „bűnné tette” érettünk, ahogy a textusunk is mondja. Ezért a „keresztről” szóló beszéd” páli tanítása, Luther „kereszt teológiája” ma is nagyon aktuális, noha kortársaink általában idegenkednek az áldozat gon-

dolatától. Valóban igaz, hogy mi nem hozhatunk áldozatot azért, hogy a „haragvó Istent kiengeszteljük”, de a Biblia egésze arról tanúskodik, hogy Isten az ő végtelen szeretetéből valóságos áldozatot hozott érettünk az ő szeretett, egyszülött Fiának „odaadásával”, „átadásával”. Nagypéntek ezért nemcsak „csak” passió, azaz szenvedés, hanem — „akció”: Isten, az Atya és a Fiú közös, önkéntes cselekedete miattunk, helyettünk, érettünk. Ezért is hangzik nagy erővel Nagypénteken, a legsötétebb napon a legvilágosabb evangélium, hogy Isten úgy szerette a világot, hogy az ő egyszülött Fiát „átadta” (szándékosan fordítom így), hogy ha hiszünk — nem „akármiben”, hanem az ő új életet teremtő halálának és feltámadásának valóságában és erejében, akkor mi is új teremtetések vagyunk. A Húsvét utáni vasárnap az egyház liturgiája rólunk mint „újszülött csecsemőkről” (*Quasimodo geniti*) beszél. Pünkösdkor a Szentlélek Isten „kommunikálja” magát nekünk, a mi addig kemény szívünkhöz az ő megmentő szeretetét. Itt már csak rajtunk múlik, hogy enged-e szívünk a kopogtató hívásnak, vagy továbbra is kemények maradunk. Jó, ha tudjuk, milyen őszövétségi gyökerei vannak a kiengesztelődés teológiájának. Az őszövétségi ünnepkör egyik legfontosabb ünnepe volt, a zsidóság által ma is igen komolyan vett őszi „Jom Kippur”, a „nagy engesztelési nap”. Eredetileg a Főpap — évente egyszer — csak ezen a napon beléphetett a szentek szentjébe, s áldozatot mutatott be önmagáért és a nép bűneiért. Két bak között sorsot vetettek, az egyiket szimbolikusan megölték, a másikra a főpap rátette a kezét és megvallotta a nép bűnét, és azt elengedték a pusztába. A zsidó nép, Isten választott népe jól tudta s mindmáig jól tudja, hogy a bűnt Isten ítélete sújtja (ezért az egyik bak leölése a „helyettes áldozat” előképe), a másik bak viszont a reá helyezett, megvallott bűnt elviszi mint terhet a pusztába, ez pedig Keresztelő János szavait juttatja eszünkbe, hogy Jézus az Isten báránya, aki elveszi, illetve „elviszi” a világ bűneit. Évenként egyszer tehát ilyen szimbolikus események által mindig „megtisztult” Isten népe. A „nagy engesztelési nap”-ot a Zsidókhoz írt levél szerzője Isten érettünk hozott áldozatának és Jézus Krisztus halálának „előképeként” mutatja be. Ezt a tipologikus gondolkodásmódot sajnálatosan kiszorította az egyoldalú racionalizmus.

Mindezt „megérteni” teljesen azonban sohasem tudjunk, hiszen felette nagy titok, műstérion ez, amit csak szemlélni lehet. Ittzés János püspök a 2Kor 5,18–21 alapján elhangzó nyitó áhítata előtt a paksi Sportcsarnok közönsége egyik evangélikus énekünk verseivel így imádkozott: *Krisztus, ártatlan Bárány, Ki miértünk megholtál, A keresztfá oltárán, Nagy engedelmes voltál. Viselvén bűneinket, megváltottál minket, irgalmaz nekünk — hallgass meg minket — adj békességet, Ó, Jézus, ó, Jézus!*

Az igemagyarázatot követte a különféle egyházakhoz tartozó teológusok pódiumbeszélgetése. Kránitz Mihály római katolikus,

Szűcs Ferenc református, Szuhánszky Gábor metodista és Varga Gyöngyi evangélikus teológusokkal a kérdés teológiai háttéréről és a mai aktualitásáról folytattunk eszmecserét. Szűcs professzor fejtette ki, hogy azt a gondolatot, hogy „Krisztus meghalt a mi bűneinkért, s ezáltal mi új teremtmények vagyunk”, az ősi tanúságtételek többféle képpel írták körül: az áldozat nyelvén (Krisztus a húsvéti bárány, az engesztelő áldozat), a jognak a nyelvén (kifizette értünk a váltságdíjat), katonai nyelven (lefegyverezte az embert fogva tartó gonosz hatalmakat). Tehát Krisztus nem vereséget szenvedett a kereszten, hanem győzött. Helyesen tette hozzá a professzor: egyetlen képet sem szabad abszolutizálni, hiszen ezek körülírások, ábrázolások, nem pedig fogalmi definíciók. A 2Kor 5,18–21-ben a görög *katallagé* szerepel, ami kicserélést, lecserélést is jelent, pontosabban egy dolognak egy másikkal való kicserélését; tehát a szó gyökerében felismerhetjük azt a görög szót, amely „másik”-at jelent.

Fontosnak véltem, hogy megérkezzünk a mába, a kérdés mai aktualitásához. A pódiumbeszélgetés résztvevőinek — „kötelező olvasmányként” — elküldtem két fontos könyvet. Az egyik Fazakas Sándor *Emlékezés és megbékélés* című könyve. Ebben írja a szerző: az egyházhoz nincs hasonló „hely és fórum a világban, ahol egykori ellenségek megtanulhatnak egymás felé fordulni, bűnösök és áldozataik egymásnak kezet nyújtani, ahol az Isten irgalma konkréttá válhatna az emberek közötti megbocsátásban, és ahol az emberi lét fenyegetettségét és a halállal szembeni tehetetlenségét a húsvét fényében lehetne szemlélni”. A másik könyvet én szerkesztettem, a címe: *Igazság és kiengesztelődés*. Ebben a kiadványban azt kívántuk megvizsgálni, hogy a dél-afrikai *Truth and Reconciliation Commission* mintájára az egyházunk miképpen tud szembenézni saját közelmúltjával. Ma az új nemzedék a múlt terhes öröksége nélkül építheti Jézus Krisztus egyházát a 21. század eleji Magyarországon. Isten az előttünk járó nemzedék, atyáink botlásait — Pál apostol szavaival — „példaképpen” adta számunkra, hogy mi, akik egy talán szerencsésebb korszakban esetleg „álunk”, el ne essünk, hanem inkább a megbotlottakat, az elesetteket segítsük ismét talpra állni, hogy Isten kegyelméből megtörténjen a valódi „megbékélés”, a valódi „kiengesztelődés”.

A teológiai fórum után hét különféle szekcióban folyt beszélgetés a megbékélés konkrét, gyakorlati megvalósulási lehetőségeiről. Szó volt a nemzedékek közötti, a felekezetközi, a romákkal, a határokon túli testvérekkel való megbékélésről, a különböző politikai beállítottságú emberek keresztény kiengesztelődéséről, sőt a zsidósággal folytatott párbeszédéről is. Kell, hogy érzékeljük e hatalmas téma társadalmi konkretizálási lehetőségeit! Hiszen miről szól a körülöttünk lévő világ? Hát nem a konfliktusainkról? Az erők és hatalmak összeütközéséről! Nem hemzseg-e konfliktusokkal a családi életünk, nem futnak-e még komoly ke-

resztények házasságok is zátonyra? Miért a sok veszekedés és válás? Miért olyan csökönyös az emberi természet? Miért nem tudjuk kezelni konfliktusainkat? Miért torkoll sokunk házassága a válás kudarcába? Hát persze, hogy a bűn miatt!

Ezekről a kérdésekről természetesen külön csoportokban folyt a beszélgetés. A konferencia gazdag anyaga hamarosan könyv formájában fog megjelenni. Paál Gergely lelkész-rendező mozgás-sérült színjátszó társulata által bemutatott *Tékozló fiú* produkcióját azonban már csak a fényképek segítségével tudjuk felidézni.

A két napot záró szombat délutáni Duna-parti úrvacsorai istentiszteleten Jézus Krisztus valóságos testében és vérében osztozva egy kenyérré, vagy amint Luther mondta: „egy kaláccsá” válhattunk, a határainkon innen és túlról, keletről és nyugatról, északról és délről érkező magyar, szlovák vagy német nemzeti-ségű evangélikusok. Ezért is neveztük a szimbólumokban gazdag és liturgiájában merészen új vonásokat felmutató Duna-parti úrvacsorai istentiszteletet a „megbékélés ünnepének”.

Köszönet a Vigilia szerkesztőinek, hogy karácsonyi körkérdésként idén ezzel a témával szólítottak meg bennünket. Hálás vagyok, hogy a tudósítás műfajában tanúként tehettem vallomást, akárcsak egykor az evangelisták. Immár fél évvel az események után jól esett visszapillantani arra, hogy egy régóta érlelődő gondolat milyen formákban ölthetett testet. A keresztény életben nemcsak a hit megvallására, hanem előadására is szükség van. Karácsonykor, a testtételel ünneplésekor éppen ez az előadás zajlik előttünk, körülöttünk és bennünk.

GYULAY ENDRE

„Az Úr békéje legyen veletek!”

*Békét adj szívünkbe,
Békét családuknak,
Békét nemzetüknak,
Békét a világnak.*

Katolikus püspök

Kézbe kell vennünk a Bibliát. Soronként ízlelgetni az Evangéliumot, meg-megállva átbeszélni Istennel, hogy mit is üzen ebben-abbán a fejezetében nekem. Mit tett Jézus, hogy élt Jézus? A mi körünkben én hogyan tudom megvalósítani? Mivel nem érzek elegendő erőt magamban ehhez, újra csak Istenhez kell fordulnom: amire nekem nincs elég erőm, Te add meg nekem, Uram! Sok küzdelmmel érhetem el, hogy így béke legyen a szívemben.

Ha így nagyjából tényleg keresztény lettem, példát kell adnom családomnak, környezetemnek: bizonyítva, hogy ez az életforma valóban békét teremtett szívemben, boldoggá tesz, még a nehézségek idején is. Példámmal és tanúságtevő szavaimmal (de ezek tényleg szívből jövők és igazak legyenek) nevelhetem, formálhatom családomat. Megteremthetem bennük is a szív békéjét. S velük együtt a család békéjét is!

Baráti körök, családi találkozók: egyházmegyei és országos szinten meggyőzhetik a még békétleneket, hogy valami igazi, új és boldog világ nőhet ki, nőhet fel ebből a saját és a család belső békéjéből. — Nem sok burgonyát hoztak át kezdetben Amerikából, csak királyi asztalokra jutott eleinte, és ma?! Az érték, a lélek eltető tápláléka előbb-utóbb megkívánt termékké lehet, még ha meg is kell dolgozni érte, megéri. Így teremhet meg nemzetünk békéje. De elegendő mag, elegendő belső békét hordozó, boldog egyén és család kell ennek elültetéséhez, hasznának és boldogságának bizonyításához. Egy ilyen benső békétől boldog nemzet adhat példát a világ többi nemzetének, hogy az Úr megadhassa minden népnek, a Hozzá megtért világnak a kívánt, de érte még eddig dolgozni nem akaró nemzeteknek is, az igazi békét.

Milyen belső békét hordozott és árasztott még a haldoklók és gyógyíthatatlan leprások szívébe is Kalkuttai boldog Teréz anyja! Példája felkiáltó jel minden keresztény ember, sőt talán minden jót akaró ember előtt is. Nem véletlen, hogy a Tolcsvay testvérek *Magyar Mise* című művének befejező sorait mindig meg kell az előadónak ismételni, sőt, velük éneklük a hallgatók is: „A mindenségben ott lakik az egység. / Keressétek egymásban a békét, / Szeretben őrizzétek fényét, / Most és mindörökké!”

ID. HAFENSCHER
KÁROLY

Békétlen világunkban a karácsonyi békéről

*Én nem a győztest énekelem (...) hanem azt, aki lesz, akárki, /
ki először mondja ki azt a szót, / ki először el meri mondani, /
kiáltani (...) azt a varázsszót, százezrek / várta lélegzetadó, szent (...)
szabadító drága szót, / hogy elég! (...)
hogy béke! béke! béke! béke már! / Legyen vége már!
(Babits Mihály: 1916 Húsvét előtt)*

Evangelikus teológus

Amikor megkaptam a Vigilia szerkesztőségétől a megtisztelő felkérést, először az 1945 óta megjelent és ismert egyházi nyilatkozá-

tok jutottak eszembe. Különböző felekezeti és felekezetközi szövetségek nyilatkozatai, majd az ENSZ békefelhívásai jelentek meg előttem. Hányszor voltam én is jelen sajtókommuniké nyilatkozat felolvasáson, egy-egy konferencia végén, vagy vettem részt a szöveg szerkesztésében magam is! Hányszor mondta el az én nemzedékem Jeremiás szavát (Jer 6,14; Jer 8,11–15), a hamis próféták mondják: „Béke, béke és még sincsen béke!” Ezékiel próféta hasonlóan szól. Békefelhívások, békenyilatkozatok háború után és háború árnyékában. Az idézett Babits-sorok százezrek kívánsága volt. Nem is tudom megszámlálni, hány helyi háború dúlt a II. világháború óta is, világszerte, hány polgárháború, puccs, erőszakos hatalomátvétel, hány fegyver dördült el „béke időben”. Több helyütt felnőtt egy-egy nemzedék, amelynek férfitagjai csak fegyverhasználathoz értettek-értenek (például Balkán vagy a Távol-Kelet). Az 1945 és 2000 között, azaz a 20. század második felében eltelt évtizedeket a történelem nem jegyzi majd békekorszaknak. És milyen a 20. század után a 21. század első évtizede? Ebben az eddig eltelt rövid időben is volt már és ma is folyik a világ különböző pontjain helyi háború: Irak, Irán, Afganisztán, Kelet-Afrika, Szomália, Szudán, katonai puccs Libériában, Bolíviában, fegyveres harcok, törzsi háborúk Nigériában, vagy a volt francia Kongó egy-egy államában, nem is beszélve a Szentföld állandóan háborús övezetéről, arabok és zsidók közt dúló harci helyzetekről, libanoni beavatkozásról... A múlt század hatvanas éveinek elején reálisan féltünk a harmadik világháború kitörésétől (Kuba, USA, Szovjetunió), és a török-kurd ellentét kapcsán ma újra világháborúval fenyegetnek a nagyhatalmak. 1962-ben „csak” hidegháború lett belőle, illetve folytatódott Nyugat és Kelet nagyhatalmai és csatlós országai között. Japán pacifizálódása után azt hittük, megnyugszik a Távol-Kelet, de Észak- és Dél-Korea, Pakisztán és Indonézia helyi háborúi és egymás fenyegetése nem változott. Ma éppen Burmában van állandó tüntetés és háborús hangulat. Békéről beszélni naivság még 2007-ben is... Fegyverszünetek, békekötések, újra meg újra megkötött szerződések állandóan változnak, veszítik hitelüket, és az átlagember sem hisz már egy általános béke atmoszférájában. Nagyhatalmak omolnak össze, világrendszerek változnak meg, pénz- és bankháború dúl, a globalizálódás sem jelent minden országnak nyugodt, békés napokat. Az ókorban a császárok büszkéek voltak, mert meghirdették a Pax Romanát. Nagy Károly vagy V. Károly a Pax Germanicát, a mi századunkban a Pax Sovietia, Pax Americana a valóságban nem is olyan igazi pax, igazi békeség, amit vártunk. A nagyhatalmak bemutatták, mit jelent a győztesek és vesztesek különbsége, mit jelent a birodalmak ősi ideológiája: „nekünk elég, ha félnek tőlünk, nem kívánjuk, hogy szeressenek minket”. „Én nem a győztest énekelem”, hanem a Szabadító drága szavát. A Karácsonykor meghirdetett, prédikációiban megígért, Húsvét után újra elhangzott, Békefejedelemként kimondott drága szót: béke!

Csalódtunk és csalódunk újra meg újra egy valódi béke lehetőségében — ugyanakkor karácsonykor újra meghirdetjük az angyali szót: „Dicsőség a magasságban Istennek és békesség a földön az embereknek.” Az emberbarát Isten szeretete az ősi Keleten, az ősi vallások köszöntéseiben leginkább csak szép szó maradt. A *salom* vagy *sálem* olyan kívánság, amit a sémi népek komolyan vettek, noha szinte állandóan hadiállapotban voltak egymással. Például a frontok közé került beduinok is így köszönnek, vagy az angol világbirodalom alatt az ellenséges arab népek szintén. A családoknál hangzott el ez a köszöntés érvényesen, több volt, mint üdvözlés vagy jókívánság, a vendégbarátság kifejezését jelentette. Békességet kívánni annak, aki házamba, sátramba betér, azt jelentette, nem kell félnie, külső és belső békéje biztosítva van. Karácsonykor is valami ilyen békét kívánunk egymásnak, a szabadító drága szót: Békesség néktek!

A nagypróféták azt ígérték, hogy a Megváltó megérkezésével a békesség fejedelme békességet hoz e világra. Ahogy később Jézus maga szólt búcsúbeszédében: nem úgy adja a békét, mint ahogy ez a világ adja... Máskor azt jelenti ki szakrális módon, hogy nem békességet, értsd álbékességet, lustaságot, közömbösséget, megszőkást hoz, hanem tüzet, pünkösdi tüzet langyosság és unalom helyett, lobogó missziói lángot. A Jelenések könyve szerint is a megdicsőült Jézus, a gyülekezet Ura „kiköpi szájából” azt, aki sem hideg, se hev, vagyis közönyös, nemtörődöm, unott. Ugyanakkor újra békességet hirdet a kiengesztelődést munkáló Úr. Ez a római testvéreinknél szívesebben használt kifejezés, mert benne az Isten áldozatát érzik, a kereszt oltárát, mi protestánsok inkább a megbékélés szót használjuk. A kiengesztelődés egyben arra is figyelmeztet, hogy a kezdeményezés nem nálunk történik, hanem az isteni kiengesztelődésből, annak erejéből következik a mi egymással való megbékélésünk (lásd a 2006. év kiengesztelődés programja). Túl a szóhasználaton, mindenképpen Őrá figyelünk, aki lecsendesítette a tengert és az ötezer éhes ember korgó gyomrát, a tanítványok visszálykodását, hirtelen haragját, bosszúszándékát a samáriai falu elpusztítására, hiszen megérdemlik, mert nem fogadták be őket. A Mester azonban nem kér pusztító villámcsapást, mint egykor Illés próféta, hanem csendesesen továbbáll, és lecsillapítja követői jogosnak vélt haragját, mert Ő valóban a békesség fejedelme. A háromévi együtt járó, együtt élő és együtt tanuló tanítványok rangvitáját, pozícióharcát, a Zebedeus fiak és anyjuk uralkodni vágyását békességgel helyettesíti, hiszen Ő és övéi nem uralkodni, hanem szolgálni jöttek e világra. Ha mindenütt harcot, küzdelmet, könyöklést, „struggle for life”-ot tapasztalnak is, mégse így legyen közöttük.

A karácsonyi angyali köszöntés egyben munkaprogram meghirdetése is.

Békesség néktek! — a háborgó, félénk, elbizonytalanodott tanítványait feltámadása után ugyanígy köszönti a Mester. Békes-

ség néktek! — mondja mindig a tanítványoknak, akik gyakran félnek az újtól, a bajtól, a megpróbáltatástól, az ismeretlentől, egymástól és környezetüktől. Vagyis ajkára veszi a békesség szót, hogy születését így jelentik be Isten küldöttei: Békesség! Nagy örömet hirdetek néktek! Ez az Evangélium, az örömhír a félelmek világában. Az örömhír, hogy szabad szeretni, a félelem kiűzője. Aki még fél, nem lett teljes a szeretetben — hirdeti a szeretet apostola is (1Jn). Az örömhír a testet öltött Szeretetről szóló híradás, békességet teremthet az emberekben, amiből valamit átélhetünk karácsonyi hangulatunkban ma is. Az örömhír minden rossz tapasztalat ellenére is szeretetre bátorít, és békességet teremt. Jézus ajkán a búcsúzás is ugyanez: „Eredj el békességgel!” Ő a Béke Fejedelme a jövő embere, ahogy a 31. zsoltár és Ézsaiás 9. fejezete jövendöli. Kéri, megkívánja, hogy tudatosan éljenek békében és békességet teremjenek, békességet munkáljanak. Boldogok a békességszerzők — olvassuk a Hegyi Beszédben. Ez aktív szolgálatot jelent. Nem csupán a békesség keresése a mi dolgunk, hanem a békesség teremtése is. A Jézus által hozott béke a kegyelem, az irgalmasság, a türelem légkörét teremtheti meg. Az agg Simeon élete értelmét így fejezi ki: már boldogan búcsúzhat, mert látták szemei a Megígértet. Az idős próféta-asszony, Anna szintén ennek örül Jézus bemutatásakor. A kicsiny gyermekben már látják az öregek a Békesség Fejedelmét (Lk 2).

Isten nekünk adta a békéltetés szolgálatát (2Kor 5,18). Ez életstílust, mentalitást, békétlen önmagunk állandó legyőzését jelenti környezetünkben és világméreteken egyaránt. Tapasztalatunk ugyan az, hogy a baj, a szenvedés megöli még benső békénket is. A szenvedés embere, Jób azonban arról beszél, hogy még szenvedésben is, az Úrral való kapcsolat békességet jelent a bajok között is, és tudja dicsérni porban és hamuban élete Urát. A protestáns misztikus, Tersteegen írja azt, hogy nem rendíti meg, ha arról olvas, hogy Isten udvartartása, az angyalok serege állandóan dicséri Urát, de megrendíti, ha azt olvassa, hogy a bajokkal sújtott Jób, a sokat veszített ember a gyász porában és hamujában még mindig dicséri az Urat. Ez az Isten szenvedő népének egyik nagy titka: a mártírok nem vesztesnek tartották magukat, mert megkövezés, keresztre feszítés, máglyahalál, kérekbetörés idején sem hallgatott el Istent dicsérő szavuk.

Tudta ezt az Ószövetség és az Újszövetség népe egyaránt. Egyre jobban értem, hogy mit jelent az istenes ember sorsa, a szenvedésben is. Első vértanúnk, a diakónus István, a keresztre feszített Péter, a kivégzett Pál, az első három évszázad sok neves és névtelen mártírja tudta ezt az érthetetlen, misztikus titkot. Húsz évszázad keresztényei, nemzedékről nemzedékre tanulják meg, hogy mit jelent békességben élni és békességben halni. Mit jelent békességet kapni és békességet teremteni. Személyes átélésem fővárosunk közepén, a Deák téri szószéken, hogy a legjobb

kívánság a gyülekezetnek Pál apostol köszöntése: „Kegyelem néktek és békesség!” Nem véletlen, hogy a római gyülekezetben, a korintusiban, Filippiben és Kolossében, Thessalonikában és mindenütt, ahol járt, így köszöntött az apostol, sőt Timóteusnak és Titusnak, tanítványainak is ugyanezt írta.

Ő a mi békességünk! — olvassuk az Efezusi levélben (Ef 2,14). Ez a különös kijelentés hasonlít ahhoz, amit Jézus önmagáról mond: „Én vagyok az út, az igazság és az élet.” Egyik sem elvont fogalom, valamennyi egy személlyel azonos. A reménység Istene a békesség Istene is, és valamennyiünket békességre és békéltetésre hívott el.

A három megadott címszóból csak az egyikkel foglalkoztam a karácsonyi kérdésre válaszolva, de ebben az egyben benne van mind a három. Értelmiségi emberek elég, ha egyet kérnek, mert igényes vándorok is ezzel mindent megkapnak, nem is csupán valamit, hanem Őt magát, aki annyira hiányzik korunk gyötrődő, békétlen emberiségében. A karácsonyi jókívánság: *Békesség néktek!* azt jelenti, hogy Jézus népe nem a csillagok háborúját várja a jövőben, nem a sírok vagy tömegsírok halálról árulkodó békességét, a temető csendjét, hanem a vendégségbe terített asztal mellé, a Békesség Városába készülők lakodalmi népre emlékeztet. Befejezem Luther középkori népének új fordításával: „Adj békét a mi időnkben, Úr Isten Téged kérünk. Hisz rajtad kívül más nincsen, ki síkra szállnak értünk, egyedül Te. Örök Isten.”

JAKUBINYI GYÖRGY

A keresztény sálom

Gyulafehérvári érsek

Kétezer négyszáz évvel ezelőtt a Béke Városában — Jeruzsálemben — próféta járt az utcákon és hirdette Isten szavát: *Sálom, sálom vőéjn sálom!* „Népem sebeit hazugsággal gyógyítják, amikor így beszélnek: Békesség, békesség, noha nincsen békesség” (Jer 6,14; 8,11). Jeremiás, Hilkija fia, száműzött pap, próféta óta sem változott a helyzet. Mindenki békéről beszél, de nincs béke.

Világszerte háború folyik. „Nemzet nemzet ellen és ország ország ellen támad. Éhínség, ragály üti fel a fejét, és a föld megrendül itt is, ott is” — mondja az Ur Jézus (Mt 24,7). Sokan ebben a világvég előjelét látják. Jézus számára azonban ez figyelmeztet az állandó készenlétre, mert mindig voltak háborúk. De még szűkebb hazánkban, népünk körében is milyen nagy az ellentét, a széthúzás. Semmivel sem vigasztalóbb családaink képe. Mennyi válás van, türelmetlenség, a kereszt elutasítása. Pedig Szent Pál intelme örökké időszerű: „Hordozzátok egymás terhét, így teljesítitek Krisztus törvényét” (Gal 6,2). Ha pedig önmagunkba te-

kintünk, lelkünk mélyén is harc folyik. Gyönyörűen szemlélteti ezt Szent Pál: „A belső ember szerint az Isten törvényében lelem örömem, de tagjaiban más törvényt észlelek, s ez küzd értelmem törvénye ellen, és a tagjaiban levő bűn törvényének rabjává tesz. Én nyomorult! Ki vált meg e halálra szánt testtől? Hála Istennek Urunk Jézus Krisztus által!” (Róm 7,23–25).

A megoldást már meg is adta Szent Pál. Ezerkilencszázhetvenhét évvel ezelőtt a feltámadt Üdvözítő megjelent apostolainak, és így köszöntötte őket anyanyelvén (arámul): *Slámá álokhun!* (héberül: *Sálom álékhem!* vö. Jn 20,19. Valószínű, hogy az arám anyanyelvűek megtartották a klasszikus héber nyelvű köszöntést.) *Béke veletek!* A szentírási béke, *sálom* egyetemes teljeséget jelent: kiengesztelődés Istennel és embertársainkkal. Ez az egyetlen megoldás a békétlenségre: Krisztus békéje, amelyet egyházára bízott. Szentmisénkben az Úr Jézus búcsúbeszédét idézzük: „Békességet hagyok rátok, az én békémet adom nektek.” (Jn 14,27 folytatja: „Nem úgy adom nektek, ahogy a világ adja. Ne nyugtalankodjék a szívetek, s ne csüggedjen.”) Vagyis Krisztus békéje megfér a külső békétlenséggel, üldöztetéssel, vértanúsággal. Kis Szent Teréz egyházdoktor megtapasztalta lelke mélyén a csendes békét. A vihar csak a tenger színét borzolja fel, a vizek mélye nyugalomban marad (vö. *Utolsó Beszélgetések* 18.4.1).

Az első békétlenség menetrendje szentírási, közismert: Az első emberpár fellázad Isten ellen, ezután már egymást sem tudják elviselni: Káin megöli öccsét, Ábelt (Ter 4). A kiengesztelődés ugyanezt az utat teszi meg, fordított irányban. Jézus mondta: „Ha tehát ajándékot akarsz az oltáron felajánlani, és ott eszedbe jut, hogy embertársadnak valami panasza van ellened, hagyd ott ajándékoadat az oltár előtt, s menj, előbb békülj ki embertársaddal, aztán térj vissza, és ajánld fel ajándékoadat” (Mt 5,23–24). A Miatyánkban azt kérjük, hogy Isten úgy bocsásson meg nekünk, ahogy mi is megbocsátunk másoknak. Ne értsük félre: Isten megbántása és az ember megbántása nem egyenlő nagyságú. Ezért szerepel az adósokról szóló példabeszédben is két mérték: Isten megbántása és a felebarát megbántása (Mt 18,23–35). A Miatyánkban a készségről van szó. Aki nem tud felebarátjának megbocsátani, nem remélheti maga számára Isten bocsánatát. A megváltás az ősbűn fordított útja: a második Isteni Személy emberré lett, kiengesztelte egymással az embereket, és azután kiengesztelte őket Atyjával is.

Az Új Ember 1993. szeptember 26-i száma leközölte egy frankfurti falragasz feliratát, amely ma is időszerű: „Krisztusod zsidó, autód japán, pizzád olasz, demokráciád görög, kávéd brazil, vakációd Törökhonban, számod arab, betűd latin, s a szomszédod csak egy idegen?”

1984-ben a Szent Hegyre (Áthosz, Ájjon Orosz, az ortodox szerzetes köztársaságban) zárandokoltam. A napi egy körutat tevő motorcsónakban ülve öreg görög szerzetes érdeklődött,

honnan vagyok. Ingemen láthatta, hogy katolikus pap vagyok. Románia említésére felcsillant a szeme: ortodox ország! Intett, hogy menjek a csónak végében négy zsákon bóbiskoló fiatal szerzeteshez, mert az is Romániából van. Elmentem, de a kényszeredett udvarias köszöntésen túl képtelen volt beszélgetésbe bocsátkozni. Érthető: a Szent Hegyen még a keresztségünk sem érvényes! Amikor láttam, hogy kínlódik egyik zsákjával, felkínáltam bicskámat. Majd amikor megérkeztünk a kikötőbe, mindenki sietett dolga után, ott maradtam és segítettem neki a négy zsákot rendezni. Erre megnyílt a szíve. Meghívott a román szkitibe, és a másfél órai gyalogúton lelkesen beszélt hivatásáról, gyulafehérvári szerzetbelépéséről. Újra átéltem, hogy a felekezeti és a nemzeti ellentéteket csak a keresztény szeretet hidalhatja át.

A békét Isten ajándékozza, de az embernek kell megvalósítania Isten kegyelméből. Ezért helytelen a nyolc boldogságban a hetedik fordítása: „Boldogok a *békességben élők*, mert Isten fiainak hívják majd őket” (Mt 5,9). Az eredetiben a görög *eirénopoiói* áll. Jelentése: *békeszerző*. (Ebben benne van a *béketeremtő* is, de a Szentírás nyelvezetében a *teremteni* igének csak Isten lehet az alanya.) A Vigilia decemberi körkérdésében a cím sorrendjét megváltoztatnám az Evangélium alapján: Ha megbocsátunk egymásnak, kiengesztelődünk egymással és Istennel, és megterem a krisztusi béke a lelkünkben. Így leszünk igazán elkötelezett keresztények, krisztushívők, akiket Isten fiainak hívnak.

Békévé oldani az Ég vizében

JÁSZ ATTILA

Költő

...mit is?

Önmagunkat elsősorban. Önmagunkban teremteni békét, belül, kukába hajítani az amúgy indokoltnak látszó békétlenségünket a másikkal, a világgal szemben. Fedésbe kerülni önmagunkkal (valahogyan), harmóniára törekedni (ha lehet)... Utána jöhetnek a többiek. Az első lépés, saját, koszos kis életünk, mindennapjaink rendbetétele, kézben tartása után. Addig nincs értelme beszélni se az egymással való megbékélés problémáiról és lehetőségeiről.

És ki állíthatná egyáltalán, hogy békében élne önmagával?

Az vagy hazudik, vagy bolond, mint hajléktalan barátom a tóvároskerti vasútállomáson, aki az amerikai profi bokszt liga megnyerésére készül Teremtő Szent Istene segítségével és dicsőségére. (Miközben már az enyhébb kora őszi éjszakákon is majd megfagy

a nyitott váróteremben és egy fél kiló kenyérre sincs pénze... De — sorsát elfogadva és bízva jobbá válásában — edz rendületlenül.)

És ki állíthatja, hogy ő képes megbocsátani, teljes szívéből, vagy szeretni az ellenségét is?

Az egyetlen hiteles megbocsátót úgy hívják, Jézus. Ő az élénk állított örök minta/példa. De rajta kívül? Még megpróbálni, még addig eljutni, hogy megpróbáld, az is iszonyatosan nehéz. (Ha igazán őszinték vagyunk magunkkal...)

Mégis, megpróbálta már?

Próbálkozom, tehát vagyok. Ért már néhány csalódás életemben, de a legnagyobb talán az utóbbi időben történt velem. Öreg barátom (mesterem, apám, nagyapám) egyik napról a másikra úgy döntött — elfogadható indoklás nélkül —, hogy miután szerelmi bánattól vezérelt öngyilkossági kísérlete után visszaráncigáltam az életbe és ő a pszichiátrián beleszeretett egy másik ápoltnak, úgy döntött, nincs rám többé szüksége. Barátomról, író ember lévén, és ötven év nyugati egyedülléttel háta mögött, mindig is tudtam, hogy narcisztikus szempontjai mindennél fontosabbak számára. És azt is, az önbecsapás képességét mindig jól alkalmazza... Amikor ennek én magam is áldozatul esek, rögtön másképpen látom, sokkal kevésbé megbocsátóan viszonyulok hozzá. Végül, hosszú hónapokra van szükségem, akár a gyász munkánál, hogy életem e legnagyobb csalódásán túltegyem magam. És megbocsássak neki. (Azt hiszem. Nagyjából legalábbis.) Amúgy, sem racionális, sem pedig irracionális érvek nem segítettek, csupán a mindent békévé oldó és tisztára mosó Idő. A többi viszont már végképp nem az én dolgom. Isten bocsásson meg neki! És oldja békévé szívünkben különbözőségünket, másképpen gondolkodásunkat: barátságról, szeretetről, szerelemtől, életről...

KARÁTSZON GÁBOR

Karácsonyék, József és Mária

Író, festőművész

Nyilvánvalóan a Föld a Centrum, az a görcs vagy csomó, amelyen a Láthatatlan meg tudja vetni a lábát, átformálni a Kezdeti Egyáltalánt, amíg a Második Ádám a maga tökéletességében színre nem léphet, egy ütött-kopott, halálra sebzett ismeretlen. A választott út enyhén szólva fáradságosnak bizonyult, nevezhetnénk akár rettenetesnek is, ha nem biztatna, egyúttal, valamely (emberi ésszel persze felfoghatatlan) kedvező kimenettel (mivel azonban nekünk inkább csak emberi eszünk van, nem tehetünk egyebet,

mint hogy ráhagyatkozunk a *pneuma* nevű szélre, ráfekszünk a vízre, sodorjon, amerre sodornia kell).

A kezdet, ha nem volt is annyira fájdalmas, annyira minden reményt elfedőn iszonytató, mint lett azután a vég, emberi értelemben, a kereszthalál, drámainak azért mindjárt drámai volt, bár meg kell hagyni, csodálatos fényragyogásban. Itt nálunk, Magyarországon, most persze tél van, és jól van ez így, most a legmélyebb a külső sötétség. De Betlehemben is éjszaka volt, amikor az Úrnak Angyala, azon az első Karácsonyon, eljött a mezőn háló pásztorokhoz, és az Úrnak dicsősége körülvevő őket, és nagy félelemmel megfélemlének (ne féljete, mondta az Angyal). És hirtelenséggel jelenék az Angyallal mennyei seregeknek sokasága; ezután mennek csak be a pásztorok Betlehembe, hogy lássák azt a dolgot, amelyet megjelentett nekik az Úr.

Többféle áramlat folyik össze akkor Betlehemben. Egyrészt vannak ezek a mennyei jelenések, magukban véve is már gazdagok és bonyolultak, amelyekkel meglátogat minket a naptámodat a magasságból, mindannyiunkat. Másrészt ott van az egész zsidó történelem, amely elvezetett idáig, mérhetetlen vándorlásokon át, a nemzetségtáblázatok Máténál és Lukácsnál. Azután ott vannak a napkelet felől érkező bölcsek, mágusok, talán a régi iráni vallás papjai, akik látták a zsidók királyának csillagát napkeleten, és jöttek, hogy neki tisztességet tegyenek. Egyszóval Ég és Föld megindult, megindultak a kozmikus erők és az emberi szellem, hogy a Megváltó előtt megnyissák az utat.

De amire ma talán leginkább figyelniünk kellene, ami a legfőképpen mireánk, halandókra tartozik, éppen most, a hovatovább általánossá váló szétesés idejében, az ez a férfi és nő, ez a házaspár, József és Mária. Akik az evangéliumokban leírt súlyos, idővel már-már elviselhetetlenné váló kísértések és próbatételek között mindvégig megállták a helyüket — akármit jelentsen is ez a szó: az emberi lényt, az Istennek képére teremtettest férfit és nőt kívülről és belülről érő, fokozódó intenzitású támadásokra adott kiegyensúlyozott és mélységesen mély válaszokat, a feltétlen összetartozás tudatát, a saját sors vállalását, akármilyen különös is az, hétköznapi mértékkel mérve. Nyilván ezért mondják szenteknek őket; de az egész egy fiatal férfi és nő között kezdődik el. Nevethetünk, ha rájuk gondolunk, örülhetünk nekik, mint egy példátlan győzelemnek.

KERESZTY RÓKUS

Az irgalom hatalma

Ciszterci szerzetes,
teológus

Hálás vagyok a Vigiliának az idej körkérdésért, mivel régóta szerettem volna egy-két gondolatot megfogalmazni a kiengesztelő-

désről és a békéről. Olvasóim azonban jogosan kérdezhetik: „hogyan írhat sz te a hazai helyzetről, mikor 51 éve külföldön élsz?” De talán éppen arról volna szó, hogy megpróbáljunk a kiengesztelődésről szólni anélkül, hogy a vádak bizonyítását vagy elvetését a magunk feladatának tartanánk.

Ezek kapcsán két történet jut eszembe, mindkettő igaz a maga módján. Az első történet részlet Gertrud von le Fort *Die Frau des Pilatus* című elbeszéléséből. A történet azon a mátéi passiórészleten alapszik, amelyben Pilátus felesége azt üzeni férjének: „Ne avatkozz ennek az igaz embernek a dolgába, mert sokat szenvedtem ma álmomban miatta” (Mt 27,19). A történet többi része legenda, de mélyebben mutatja meg Jézus egyéniségét, mint sok történész tudálékos magyarázkodása. Azt a részletet idézem, amelyben Pilátus felesége a palota balkonjáról figyel és mondja el az elítélés jelenetét:

„A kormányzó sötét tekintettel ült az ítélőszéken. Az ítéletet már nyilván kimondta, mivel a katonák éppen kezét emeltek az elítéltre, aki előtte állott. Vörös katonaköpeny rongyai fedték a testét, véres fejét tövisgallyak fonták körül. Ám a tekintete volt az igazán megrendítő: ez az irgalomra érdemes ember olyan irgalmas tekintettel nézett, mint aki az egész világnak megkegyelmez, a kormányzónak, ítélő bírójának is, sőt éppen öneki. Ez az irgalom az elítélt egész arcán tündöklött — és ha az életem ettől függene, akkor sem tudnék semmi mást mondani róla, minthogy ez az irgalom olyan határtalan és felfoghatatlan volt, hogy mikor ránéztem, ténylegesen szédülni kezdtem. Úgy tűnt, mintha ez az irgalom, amely a fogoly arcát egészen a felismerhetetlenségig elnyelte, el akarná nyelni az egész általam ismert világot. Úgy éreztem, hogy az egész általam ismert világ valahogyan inogni kezd, s ez az érzés annyira hatalmába kerített, hogy mindenható ereje ellenállást váltott ki belőlem. Éreztem, amint meredeken felágaskodott bennem a reménytelen védekezés, hozzátapadt elítélt világomhoz és mereven, bár erőtlenül kitarzott bennem. Mindez egyetlen pillanat alatt ment végbe. A következő pillanatban a katonák megragadták az elítéltet, hogy a keresztre feszítés helyére vigyék. A kormányzó fölemelkedett ítélőszékéből és még mindig ugyanazzal a sötét tekintettel visszavonult palotája belsejébe.”

Pilátus felesége akkor tért meg, amikor később Rómában megpillantotta ugyanezt az irgalmat a vértanú keresztények arcán, akik megbocsátottak hóhéraiknak. Megérezte, hogy ez az irgalom minden más hatalomnál magasabb rendű, és elfogadta.

Több mint kétezer évvel Krisztus elítélése után egy budapesti kórházban öreg pap lép a kórterembe, és amint évtizedek óta minden héten tette — még abban a korszakban is, amikor szigorúan tiltva volt —, elbeszélget a betegekkel. Egy haldokló öregember megkérdezi tőle: „Mond ez a név valamit magának?”, és egy nevet motyog. „Hogyne mondana — feleli a pap —, nagy

gazember volt, vérbíró, engem is ő ítélt el.” „Én vagyok az az ember” — suttogja a haldokló. A pap egész testében megrázkódott. Nem a gyűlöletből, hanem az Isten irgalmának a megtagasztalásától, aki ennek a szerencsétlen gazembernek is megadta az megtérés kegyelmét. Meggyóntatta és feloldozta.

Hát ezért legyőzhetetlen az egyház: áruló Júdások és gyáva Péterek ellenére mindig magában hordozza az új élet energiáit, mivel az Isten irgalmának szentségét hordozza, sőt magát az irgalmas Krisztust. Ha ezt mi magyarok felfognánk, s önmagunknak és másoknak Krisztus irgalmával meg tudnánk bocsátani? Újjászülethetnénk és újjászületne az ország. Mind az öreg, mind a fiatal nemzedék ráébredne arra, hogy a boldogság titka a kezében van: szeressük ellenségeinket. Pilinszky szavaival: „Aki Jézussal és Jézusért szeret: gyűlöli a bűnt mint valami idegen tárgyat, mélyen, szinte fokozhatatlanul szereti a bűnöst mint kivétel nélkül Isten képere és hasonlatosságára teremtet élő-szenvedő testvérét.” Tehát nem elmosva a jó és rossz közötti különbséget és nem leereszkedő gőggel az ellentétes nézeteket vallókkal szemben. Hanem elgondolkozva a Pilinszky idézte Zozima sztarec szavain: „Különösen azt jegyezd meg, hogy nem lehetsz bírāja senkinek. Mert e földön senki se lehet bírāja egy bűnösnek, amíg a bíró maga rá nem ébred, hogy ő is pontosan olyan bűnös, mint az előtte álló.”

Társadalmunk sokszínűsége a legnagyobb értéink

KOPP MÁRIA —
SKRABSKI ÁRPÁD

Pszichológus —
Szociológus

Mi magyarázhatja azt, hogy a szomszédainkhoz — a csehekhez, a lengyelekhez, a szlovákokhoz — képest ma Magyarországon sokkal rosszabb az egészségi, demográfiai helyzetünk, és hogy inkább hasonlít az ukránokhoz, az oroszokhoz, mint a közvetlen szomszédainkhoz? Mi magyarázza, hogy a Távol-Keleten, Japánban vagy Szingapúrban a társadalom gyökeres átalakulásának időszakában a világon leghosszabb várható élettartamnak örvendenek, míg a mi életkutatásaink épp ellenkező irányban változtak?

Ha meg akarjuk érteni ezeket a jelenségeket, az 1956-os forradalom és szabadságharc utóéletéhez kell visszanyúlnunk. 1956 a nemzeti összetartozás, kohézió világra szóló példája volt. Gyerekként átéltem, hogy ez az összetartozás milyen hihetetlenül nagy,

felemelő élmény volt, amihez képest minden eltörpült; az ember úgy érezte, hogy az életét is könnyen feláldozná érte. Nem véletlen, hogy az egész világ is megünnepelte tavaly. Az sem véletlen, hogy mi nem tudtuk megünnepelni az évfordulót. Ez az élmény, a kohézió, a nemzeti összetartozás érzése jelentette azt, amilyennek egy országnak lennie kellene. 1956 után a hatalom rájött arra, hogy számára a legveszélyesebb a nemzeti érzés. Ehelyett pótlékként a fogyasztói ideológia általánossá válását erőltették. Nagyon jellemző az akkori „kicsi vagy kocsi” jelszó, hogy mi váltunk a legvidámabb barakká. Sikerült aláásni a nemzeti azonosságtudatot, az összetartozás élményt, ami a szomszédainknál sokkal erősebben megmaradt. Ott a kommunista kormányok is nemzeti érzelműek voltak.

Nemrég jelent meg magyarul is Anthony Giddens kötete, amelyben az egyik, David Goodhart által írt fejezet címe: „Ami Nagy-Britanniát összetartja, a liberális-nacionalizmus.” Tudjuk, hogy Giddens az új baloldal egyik legismertebb képviselője. Mit jelent ez? A liberalizmus jegyében a nyugati civilizációban egyre több jogot kapnak a kisebbségi csoportok, és megerősítik az önazonosságukat. Ez nagyon helyes, de ugyanakkor háttérbe szorult a nemzeti érzés, a nemzeti összetartozás élménye. Giddens könyve szerint ez Angliát végveszélybe fogja sodorni. Nagy-Britanniát, amely a világ egyik legerősebb országa. A liberális nacionalizmus lényege az, hogy befogadó a társadalom, de csak azok tartoznak oda, akik elfogadják a nemzeti jelképeket, a nemzeti kultúrát, akik mindennél jobban szeretik befogadó országukat, és mindenél fontosabb számukra, hogy az angol társadalomhoz tartoznak. Ezt a fajta nemzeti érzést kell visszahozni az angolok számára is.

A legnagyobb magyar politikusnemzedék a magyar liberális nacionalizmus képviselői voltak. A magyar nemzeti liberális politikusok, Széchenyi, Kossuth, Deák, Eötvös József mind a liberális nacionalizmus személetét képviselték. Ez a szemlélet viszont elvárja attól, aki a nemzethez tartozik, hogy számára legyen nagyon fontos a nemzet kultúrája, közös értékrendje és jelképei. Ennek a hiánya a legsúlyosabb probléma a mai Magyarországon.

A szavakon nagyon sok múlik egy társadalomban. Ma azt tapasztalhatjuk, hogy ha valaki kiejti a nacionalizmus vagy a liberalizmus szót, akkor azok szitokszónak hangzanak az ország szembenálló két tábora számára. Pedig mindkét szónak van egy nagyon komoly eredeti és pozitív jelentése. Csak a szavak elvesztették igazi értelmüket. A nacionalizmus esetében látjuk, hogy a szomszédos országokban a kirekesztő nacionalizmus hihetetlen tragédiákhoz vezet. Gondoljunk csak a délszláv háborúra. Sajnos a magyarokkal szemben is tapasztalhatjuk a szomszéd országokban, hogy a kirekesztő nacionalizmus milyen rettentő következményekkel jár.

Mit jelent akkor a liberális nacionalizmus, amit a magyar nemzeti liberálisok, tehát a legnagyobb politikusaink és gondolkodóink képviseltek? Az azonosságtudat sokszínűségének az ér-

tékelése, annak a felismerése, hogy minél sokszínűbb egy társadalom, minél összetettebb egy nemzet, annál gazdagabb. De csak akkor, ha mindenkinek legfőltettebb kincse a nemzeti közös örökség, a nemzeti jelképek, a nemzeti történelem, a nemzeti hagyomány. Tehát, ha ki akarunk lépni ebből a válságból, amelyben ma élünk, akkor újra kell értelmeznünk és fölfedeznünk az eredeti, valódi nemzeti liberalizmus értékeit, és a helyesen értelmezett nacionalizmus jelentését. Giddens kötete is ma Anglia jövőjét ettől a helyes értelmezéstől teszi függővé.

Hogyan látjuk mindezt a mai magyar társadalomban? Gondolkoztunk azon, hogy melyek a magyar társadalom legnagyobb értékei? Szinte nincs még egy társadalom, amelyik ennyire gazdag, ennyire sokszínű lenne, mint a magyar. A magyar családok és a magyar társadalom legfőbb gazdagsága és különlegessége a rendkívüli sokszínűség. Már annak idején a hét törzsnek azért kellett vérszerződést kötnie, mert etnikai háttérükben és vallásukban is nagyon-nagyon eltérőek voltak. A történészek vitatják, hogy amikor Szent István intelmeiben azt írta Szent Imrének, hogy a soknemzetiségű ország a leggazdagabb, akkor ezt nem úgy értette, mint ahogy ma értjük. De akárhogy is értette, a 11. században egy ország első királya leírta ezt, ami azt jelentette: akik ide akarnak tartozni, akik számára fontos, hogy idetartozzanak, azokat befogadjuk, és ez az ország gazdagodását jelenti.

Magyarországon Szent István óta, történelmünk során nagyon sokfélék voltunk és vagyunk. Sokan kérdezik, mi lehet a magyarázata annak, hogy a magyarok ennyire kreatívak? Mert valójában a számarányunkhoz képest nekünk van a legtöbb Nobel-díjasunk. A rendszerváltás után nálunk alakult meg a legtöbb alapítvány, a legtöbb civil társaság. A magyarokban nagyon nagy a kezdeményező készség, és ebben valószínűleg ez a nagyfokú genetikai és kulturális gazdagság a meghatározó. A nemzeti liberalizmus átéléséhez az volna az alapvető, hogy legyünk büszkéek családjaink német, szlovák, délszláv, zsidó, kun, cigány, jász, vagyis nagyon-nagyon sokféle gazdagságára, eredetére. Ezt nem letagadni kell, hanem büszkének lenni rá. De a lényeg az, hogy ugyanakkor el kell fogadnia mindenkinek, aki ezt a gazdagságot átéli, hogy mindez a magyar nemzeti azonosságtudat része. Tehát csak akkor tartozik valaki bele ebbe a nagyon gazdag azonosságtudatba, ha számára a nemzeti hagyományok, a nemzeti történelem, vagyis mindaz, amit a magyar társadalom átélt, nagyon fontos. Ha végiggondoljuk, hogy mi a liberális nacionalizmusnak, vagy nemzeti liberalizmusnak a lényege, akkor azt mondhatjuk, hogy egy nemzet alapvető összetartó ereje, fejlődésének alapja az azonosságtudat, a közös értékek, a kultúra elfogadása. A nemzet történelmének, hagyományainak, jelképeinek az ápolása és az ehhez való ragaszkodás. Ez az a keret, amit mindenkinek el kell fogadnia, ami mindenki számára a legfontosabb kell, hogy legyen.

Ha visszagondolunk 1956-ra, akkor is nagyon sokfélék voltunk. Jöttek a csepeli srácok, jöttek mindenhonnan az országból, jöttek a falusiak és a városiak, az értelmiségiek, az írók... Mindenki eggyé vált ebben a nagyon gazdag nemzeti azonosságtudatban, és ugyanakkor e mögött ott volt a sokszínűség.

A mai krízisen akkor tudnánk felülemelkedni, ha ezt az összetartozás-élményt újra meg tudnánk valósítani. Ha büszkékké tudnánk lenni, és el tudnánk fogadni ezt a fajta nagyon gazdag magyar azonosságtudatot, akkor ki lehetne húzni a gyökerét mindannak, amivel a nacionalizmust támadni próbálják. Mert erre az országnak feltétlenül szüksége van. Ha megnézzük, hogy mi lehet a magyarázata annak, hogy a csehek és a lengyelek jobb helyzetben vannak, mint mi? Vagy mi történt Japánban vagy Szingapúrban? Nem találunk olyan japánt, aki ne lenne nagyon büszke a közös eredményekre, nem találunk olyan csehet vagy lengyelt, aki ne volna büszke a nemzet közös sikereire, eredményeire. Tehát az azonosságtudat és szolidaritás nélkül nem lehet megváltoztatni a mai magyar helyzetet. Ezért nem szabad hagyni, hogy szitokszóvá váljon a nacionalizmus, és nem szabad hagynunk, hogy szitokszóvá váljon a nemzeti liberalizmus, amelyik a leggazdagabb tradícióinkra támaszkodik. Vissza kell nyernünk Magyarországon azt az egészséges, sokszínű nemzettudatot és a nemzeti összetartozás élményét, amely meg tudná változtatni nemzetünk sorsát.

Ezzel kapcsolatban az egyik legnagyobb nemzeti liberális gondolkodónktól idézzünk egy gondolatot. Ugyan sokunkhoz közelebb áll Széchenyi István vagy Eötvös József, ez az idézet Kossuth Lajostól való, a Pesti Hírlap 1842-es egyik számából: „A civilizáció, melynek nemzeties jellege nincs, hasonlít a levágott gyümölcsvirághoz, mely pohárban még egy-két napig elteng, de gyümölcse soha nem lesz. Hol a honszerelemnek a szívredők oltárán lángoló tüzét semmi nem élteti, ott népcsorda lehet, de nemzet nincs.”

LACKFI JÁNOS

Oktalan tenger

Dadogás a békességről

Költő

Bajban vagyunk a békével. Mert hát mi jut róla eszünkbe? Libbenő gyertyafénnytől félfomályos, kongó templomok padjaiban elsusogott imák, rózsafüzért babráló reszketeg kezek. Habos ruhában tipegő, kicsinyded gyermeküket könnyes kék szemmel átölelő szőke anyák. Harmatos rózsaszín virágkelyhek sárgálló bibéire zümmenő pihe-puha méhike. Az isteni Mester tanít a vízparton, haján, ruháján végigcsorran a bíborlilamályva alkonyi fény. Szóval

határozottan az az érzésem, hogy a békét összetévesztjük a nyálas-nyúlós giccsel. A kisikált, kiglancolt képekkel, a behomályosított objektívvel, a valóság túllontúl éterivé hazudott képmásával.

Ne essünk tévedésbe, tökéletes vagy legalábbis hozzávetőlegesen teljes pillanatok természetesen vannak, és Isten maga nem csinál giccsel. Azt mi magunk gyártjuk lelkünk érzéstelenítésére az Isten adta szépségből. Mármost akkor mi is a béke valójában?

Nos, vegyünk egy konkrét példát. Itt ez a ma esti, valóban békés pillanat. A feltételek adottak: nemrég felújított kis házunkban meleg van, odakinn csillaghunyorgató, tiszta hűvösség, túl vagyunk a finom és bőséges vacsorán, gyermekeim odafenn lefekvéshez készülődnek, feleségem segédkezik nekik, én idelelni éppen rendbe raktam a konyhát, a mosogatógép dolgozik, felhajtottam egy jó pohár bort, meggyőződtem róla, hogy minden ajtó zárva, kutyánk egy pokrócon a lépcsőházban fekszik, beengedjük, mert nincs még kész a kutyaháza. Holnap nem lesz iskola, sem nekem egyetem, úgyhogy a telítettséghez minden adott, kellően lassúak és tömények a pillanatok. Mondjuk rá: itt és most ez maga a béke. A teljes képhez mégis mintha valami hiányozna.

A biológia parancsára még elmegyek vécére. Odabenn, a falon keresztül tisztán hallok, amint fiam lefekvés előtt pásztorfurulyáján gyakorol. „*Lovam rétből nyugszik, szája vérről habzik*” — gyönyörűen cifrázza, öröm hallgatni ezt a saját zenegyárat. Mégis, a nagy-nagy békességbe valami nyugtalanító árnyalat szűrődik, szövődik. Ahhoz, hogy mindezen anyagok összeálljanak biztonságos otthonná, hogy a vérből, melyet gyermekeim tagjaiba sikerült átmenekítenem, az élet heve és továbböröklődése lehessen, nos, mindehhez éhező-fázó, ismerős és ismeretlen elődök munkája, szenvedése kellett. Beépítettük hamujukat a házunk falába, az tartja épületünket. Valójában hamis és álságos ez a tisztetadás is előttük, mert csak egyféle virtuális, szellemi közösségvállalást jelent, nem éhezünk, fáztunk és szenvedtünk, nem éltünk át (túl) háborúkat az ősökkel együtt soha. Fájdalmuk ugyanúgy szervült belénk, ahogy az elbomlott tetemek a növekvő fát trágyázzák az erdőn, ahogy egykori névtelen, boldogtalan parasztok furulyába fútt keserősége most az én aljas kis köznapi élvezetemet táplálja. Vagyis békénk ára a mások vére, akárhogy szépítgessük is.

És még egy mozzanat: a mosdóhoz lépek kezét mosni, mikor érzem, elered az orrom vére. Mostanában egyre gyakrabban esik ez meg velem. Előfordul például az egyetemen, mielőtt órára bemennék. Egy vércsepp perdül az ingemre, s mire észreveszem, már be is ivódott. Mehetek a vécébe, vizes papírzsebkendővel tisztogatni, míg nagy, halványbarna foltta nem fakul, mintha csak idióta tanár úr módjára lekávézta volna magamat. Fogalmam sincs, mit jelent ez, talán komoly figyelmeztetés, talán valami komoly, holmi egyszerű vérbőség vagy szaglóhámhiba. Or-

voshoz nem értem rá elmenni vele, ha nagyon gyakorivá válik a dolog, beszédük vérzéscsillapítót, és javul a helyzet.

Elnézést a nem túl gusztusos részletekhez nem szokott olvasótól, de valahogy érzékeltetnem kellett, hogy idillünknek nemcsak eredőjén, de szemhatárán is nyugtalanító fellegek torlódnak. Egy szóval békénk fenyegetett, és zárvány-szerűségéhez, mondhatni tökéletességéhez az törekenység is hozzájárul. Benne van a pakliban, hogy bármelyikünknek bármikor súlyos baja eshet. Ez nemcsak a modernitás rákfenéje, a felfokozott tempó következménye, hanem mondhatni az élet mindenkori velejárója. Mert hát, valljuk meg, nem édes mindegy, hogy rákban, a legkitűnőbb műszerektől körbevéve hal meg az ember gyermeke, vagy szamárköhögésben, torokgyíkban, egy bedeszkázott pestisbarakkban, esetleg egy válásháború idején rágyújtott ház falai között?

Szóval békénk mindkét oldalán ott strázsál a végesség, az emberáldozat tudata. Az anonim szenvedés tömegsíraján épülnek kéjlakjaink, melyekre bármikor rázuhanhat egy szikla vagy egy fa. Mi több, így van ez saját életünkre vetítve is. Mostani békés időszakunk egy rettenetes, zaklatott periódus közvetlen következménye. Alig voltam itthon, rendezvényről rendezvényre loholtam, szervezési gondok, megírandó munkák tervei zakatoltak a fejemben. Mindeközben anyagi forrásaink teljesen elapadtak, gyülekeztek a fizetetlen rezsizsámlák, gyermekeink ebédbefizetései és a zeneiskolai hangszerhasználati díj (lásd még fiam pásztorfurulyája...) ki-egyenlítését is húztuk-halogattuk. Még csak azt se mondhatom, hogy a saját hibámból. Egyfolytában telefonálgattam körbe különböző kiadókat, szerkesztőségeket, mindenki nyugtatgatott, hogy előbb-utóbb utalják a megígért honoráriumot. A munkát minden esetben régen leadtam, mindannyiszor szigorú, sürgős határidőre. Az összegek egyikének kifizetése több mint egy éve húzódik. A tudat, hogy alig futja otthon ennivalóra, folyamatosan felélte energiáimat. Tehetetlenségérzet gyötört, fúrtam előre magam napra nap a munkák alagútjain, nem sok időm jutott gyerekeimre sem. Aztán végül kiértünk az őszi szünet tisztására. Nyugalom, béke, itthoni munkák, bár túlfelől persze már leleselkedik a november rettenete. Kimerítő vidéki hagnik, szervezendő és levezetendő esetek, közben az órákra való készülés stressze, a családdal kapcsolatos rossz lelkiismeret, a létszükséglet-szerű, mégis luxusnak érzett olvasásra ellopott éjszakai órák, a kábult reggeli rohanás a hat óra harmincötös buszhoz. Közben a fejemben munkálódó új regény terve, melynek nem ülhetek neki, még nem (nekiülök-e valaha is?). Rettetés, amikor befut egy-egy telefon vagy e-mail: hol tartasz a szöveggel, melyet holnapra ígértél?

Nevezzük ezt viccesen béke-harcnak? Hiszen hétköznapi szinten lassan ott tartunk, hogy harcolunk a békéért, mint hajdan, a létező szocializmus éveiben sulykolták belénk. A béke ugyanis ideális állapot, szajkóztuk annak idején: mihelyt a világg kapitaliz-

muson diadalmaskodtunk, és a honi visszahúzó elemeket kiszűrtük, megérkezünk az örök béke honába. *„Itt nyugalomnak a honvédek, / Könnyű nekik, ők nem élnek”* — írta Arany János a szabadságharc leverése után, persze inkább erkölcsi célzásokkal. Vagyis csak a halott törődhet bele az igazságtalanságba, az élő soha, ő mindig újra és újra fellázad. Áttételesebben értelmezve: az élő sosem képes belenyugodni valamibe, sosem képes megmaradni az adott állapotnál, mindig valami másnak a megvalósítására törekszik, mindig két állapot között leledzik.

Belga barátnénk megjegyzése jut eszembe, aki, mint a brüsszeli rendezvény egyik szervezője, meghívottként vett részt a budapesti Városmisszión. Azt fájlalta, hogy az itt elhangzott tanúbizonyságok nagy része esetében a tanúságtévő előadta korábbi súlyos problémáit, mondjuk például rákos gyermeke halálát, majd halát adott az Úrnak, aki megszabadította a gonosztól, és azt állította, hogy a Jézussal való találkozás óta egyenletes kegyelmi állapotban lebeg, áldásnak látja gyermeke szenvedését, és többé semmi problémája nincsen. Ez nem ilyen egyszerű, lázonzott Marie-Françoise, és saját bőrünkön érezzük, hogy igaza van. Megint csak a kegyes hazugságoknál tartunk, melyek szinte beépültek, beleégtek tudatunkba. Jézus választása óriási adomány, de önmagában nem oldja meg gondjainkat, sőt, megszűnt gondjaink helyébe újak lépnek. Ráadásul a világ is hitelesebbnek, elfogadhatóbbnak érzi tanúságtételünket, ha nem bugyirózsaszín idillt rajzolunk elé, hanem küszködő, de jóra törekvő emberek képét.

Mindeddig azonban, azt hiszem, mégsem a békéről beszélttem. Vagy ha igen, akkor csak úgy, ahogy a vakon született szólhat a színekről. Pécsen jártunk egyszer vívódva hívő-nemhívő költő-barátommal. A nap zöme nagyon is „világi” programokkal telt el, nem csoda, ezért is mentünk: felolvasni, irodalmárokkal, barátokkal, esetleg irodalmár barátokkal találkozni. Úgyhogy amikor sétálgatva a dzsámi elé értünk, közöltem, hogy én most beszaladok imádkozni. Öt perc volt az egész, mikor azonban kijöttem, örömmel mondtam neki, milyen jól sikerült most ez az imádság. Miért, kérdezte ő meglepetten, hát nem minden imádság sikerül jól? Nem bizony, mondtam neki, olykor teljesen kopáran, szinte érzéketlenül morzsolja el a szavakat az ember, máskor minduntalan elkalandoznak a gondolatai, abban a pillanatban viszont szinte röpített valamiféle felhajtóerő, egyfajta tüzes nyugalom. Nem kellett szép lassan levetköznöm a nyugtalanító külső hatásokat, egyre beljebb hatolva, nem is sejtve, eljutok-e addig, amíg kellene: nem, rögtön ott voltam az imádság szívében. Hogy ez mitől függ? Biztos, hogy nem tőlem, legalábbis nem csak tőlem. Ettől még persze mindent meg kell tennem a „sikeres kivitelezésért”, de az égi Látogató aztán vagy tisztelget, vagy nem. Utóbbi esetben olykor úgy teszi tisztelget, hogy nem látogat meg: *„Négykézláb másztam, álló Istenem /*

lenézett rám, de nem emelt fel engem. / Ez a szabadság adta értenem, / Hogy lesz még erő, lábra állni, bennem.” Vagyis egyes esetekben nekem, szerencsétlen, csonkabonka emberi lénynek kell kipótolnom azt, amit Isten megoldatlan hagyott, míg más esetekben (és nem én döntöm el, mikor) ő pótolja ki fogytán lévő testi-lelki erőmet.

Az is a baj a békéről való beszéddel, hogy lehetetlen békeségben végigvinni. Most például, mikor ezt az írást befejezem, vasárnap van, mise után, ebéd előtt, békeidő, mégis emészt, hogy itt, gépem előtt fecserlem el a békesség *valódi*, istenáldotta idejét. Nincs elég időnk megérlelni magunkban, hogy mit is kellene írunk a békéről, szorít a határidő, a sarkunkban lihegő kötelességek. Könnyen mondhatjuk persze, hogy Mária módjára telepedjünk csak Jézus lábához, és hagyjuk a dagadt Mártákat másra, s akkor megoldódik minden... Máriának azonban áthághatatlan státusza volt egy szilárd családstruktúrában, nekem csak rosszul fizetett szakmám, neki nem voltak gyerekei, lakbére, rezsije... Jó, rendben, átlátszó kifogások. Ám az igazság nyilván az, hogy Mária nem volt egész életén át hibátlan Mária (Márta sem volt mindig kárhoztatandó Márta), nem mindig a legjobb pillanatban csinálta a legjobbat, csak éppen az Evangélium villanófényében előnyös arc maradt meg róla. Nem ásított, nem hunyorgott. Szerencsés asszony, bár ez több mint szerencse.

Én meg itt ülök, bögre kávéval a kezemben, szemben a zsámbéki medence kéklő lapályával, Billie Hollyday fájdalmasan pulzáló, meg nem unható dalai szűrődnek ki a teraszra. A Jóisten tejszínhabos felhő-dekorációt közlekedtet felettem, pusztán az én örömömre, az őszi fények játszanak a postaláda oldalán, a szederindák és -levelek között. Hús a szél, himbáltatja a szemközi, tobozzal zsúfolt fenyő ágait. Odabenn családom Márton napra készülődik, ludakat varrnak, zászlót fabrikálnak. Az imént locsoltam meg az ebédre szánt csirkecombokat, a nevezetes Százlábú Csirke combjait, aki életét áldozta érettünk, akinek életét elvettük, hogy élhessünk. Nem mintha megérdemelnénk, hogy élete árán éljünk. Nem mintha megérdemelné, hogy feléljük életét. Az igazi békesség nem indokolható észokokkal, nem racionális és nem is tartós idelenn. Egy tartósabb, minden észérven felül álló békesség tükörképe, váratlanul elárasztó tenger. Ne magyarázkodjuk, fürödjünk meg inkább vizében!

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS

Béketöredékek

Teológus

1951-ben a totális és erőszakos mobilizálás idején, amely különös súllyal nehezült a szerzetesrendekre, Sík Sándor a maga háborgó

lelkével és érzelmi töltöttségével a Pilisbe kirándult. Ott az egyik domboldalon a természet ölébe bújt és békét talált a békétlenségben.

*Fogd le szempilláimat,
Békességes alkonyi szél.
Zümmögjétek mindnyájan velem együtt,
Istennek szelíd nem-ember alkotásai,
De nem szomorúan, és nem dacosan,
Hanem a zöld lomb ringó örömeivel,
A kék ég ölelő jóságával,
Hegyek hullámmzó áhítatával,
Hogy azért is és mindig előlről,
A gonoszoknak igazulásul,
Rútaknak szépülésül,
Emberségül az emberteleneknek:
Béke, béke, béke, béke...*

Egymásra rímel a keresztény és a buddhista kontempláció. A buddhista szerzetesek gyakorta keresnek fel gyönyörű természeti tájakat, hogy ott meditálva belső békére leljenek. A természettel való harmónia a belőle áradó rendezettséggel simítja el a belső viadalokat.

✱

Az ember békességérzete azon múlik, hogy képes-e valamely harmóniába rendezni a tapasztalt diszharmóniát. Constantin von Monakow orosz származású svájci ideggyógyász a múlt század elején a közti agyban (*mesencephalon*) felfedezett egy velünk született programot, amely a külső utasításokat belsővé teszi, s ezáltal a kettő közötti feszültséget képes elviselhetővé csökkenteni. Akkoriban ezt biológiai lelkiismeretnek nevezték. A kihívások és önvádak biológiai alapon rendeződnek belső békévé.

Nagyjából ugyanekkor Juhász Gyula fogalmazta meg e belső munka egyetemes távlatát.

*És minden bánat lassan béke lesz
És mindenik gyötrődés győzelem
S a kínok kínja, mely vérig sebez,
Segít túllátni a szűk életen.
(Béke, 1912)*

Mintha a mindig adott keretek tágitása csak szenvedés útján lenne lehetséges. Ára nagy, terméke tágasság kívül és béke belül. Ott, a Golgotán, ahol Jézus élete a totális magányra szűkült, ott találta meg önmagának és mindenkinek az Atya békéjét és a halálban megnyíló végtelen távlatot.

✱

A szentmisében így fordulunk egymáshoz: „legyen békesség közöttünk mindenkor”. A keresztény közösség kontraszt-közösség,

mondja Gerhard Lohfink újszövetséges az *Integrierte Gemeinde*ben megélt hermeneutikával. A közöttünk kifejezés utalhatna magába zárkózó elitre is. Lenne, lehetne az ilyen értelmezés mellé a világháborút követő évtizedekben szerzett tapasztalatok alapján elég indokot találni. Ám a keresztény közösségek nem saját szándékaik szerint éltek a társadalom periferiáján, majd a hivatalos viszonyok mögötti második nyilvánosságban. A közöttünk alternatívája ajánlat, meghívás a békétlenségtől és viszályoktól terhes mai társadalom számára. Egyben tükör is, melybe tekintve egyházi közösségeink megláthatják saját adventjük sötétjét.

✱

„Az evangelizálás nem hunyhat szemet súlyos problémák előtt, amelyek ma az embereket foglalkoztatják, amilyenek az igazságság, a szabadság, a fejlődés és a világbéke. Ha ezekkel nem törődünk, elfeledkezünk a szenvedő embertársak iránti szeretet evangéliumi tanításáról” (VI. Pál 1974. szeptember 27-én). Az Istennel keresett és újra megtalált belső harmónia éles ellentétben áll a világban tapasztalt igazságtalansággal. Visszatetsző és hiteltelen lelki béke után áhítozni, ha ennek az a feltétele, hogy szemet húnyunk a világ békétlensége fölött. A kereszténység nem az érdektelenség válása, hanem szenvedélyes és elkötelezett érdeklődés a másik iránt.

Jézus szembe állít — rokonsággal, háznépkel. „Ne gondoljátok, hogy békét jöttem hozni a földre. Nem békét jöttem hozni, hanem kardot” (Mt 10,34). Az Evangélium nem sztoikus nyugalom, nem neobarokk könnyedtség, nem polgári rendezettség, hanem kihívás, izgalom, álláspont és szolidáris közösség.

*Miatyánk ki vagy a mennyekben,
harcokban, bűnökben, szennyekben,
rád tekint árva világod:
a te neved megszenteltessék,
a te legszebb neved: Békesség!
(Babits Mihály: Miatyánk, 1914)*

A keresztény lelkiesség a külső és belső béke együttes keresése, s ezek hiányának mélyen értő, méltó viselése a globális perspektíva ihletében, amikor majd „az igazságosság és a béke csókot vált” (Zsolt 85,11).

POMOGÁTS BÉLA

Sík Sándor kötőszava

Irodalomtörténész

Mostanában mind többet idézem fel magamban József Attila karizmatikus költeményének, *A Dunánál* című versnek a zárósorait:

„A harcot, amelyet őseink vívtak, / békévé oldja az emlékezés / s rendezni végre közös dolgainkat, ez a mi munkánk; és nem is kevés.” Valamivel több mint hét évtizede kerültek papírra ezek a sorok, s mondhatnám, azóta folyamatosan időszerűek. A magyar társadalom azóta, mi több, jóval hosszabb ideje, talán a huszadik század kezdete, még inkább az első világháború vége óta a „hideg polgárháború” világában él. Időnként persze csillapodni látszik az egymásnak feszülő indulatok hófoka, máskor, miként például a jelenben, egészen irracionális módon felszökik.

Talán érdekes lehet, hogy ez a nemzeten belül tapasztalt konfliktusállapot éppen akkor volt a legkevésbé feszült, amidőn a történelem lángja magasra csapott. Gondolok mindenekelőtt az ötvenhatos forradalom napjaira, akkor természetesen erős indulatok forrtak az országban a megszálló idegen hatalom és maroknyi hazai csatlós-gárdája ellen, de maga a nemzet, mondjuk így: a „reformkommunisták” táborától a kereszténydemokratáig és a liberális demokratáig, egyszerűbben szólva Nagy Imre híveitől Mindszenty József és Bibó István híveiig meglepő érzelmi és lelki egységet mutatott. Ezért is mondhatom (cáfolni kívánván némely mostanában elhangzott vélekedést): ötvenhatban egyáltalán nem volt „polgárháború”, ellenben volt demokratikus forradalom és nemzeti szabadságharc.

De térjek vissza a szerkesztőség által kitűzött feladathoz. Gondolom, mindenki, talán még az utcai csetepaték elszánt ideológusai és szervezői is belátják azt, hogy Magyarországnak ma nem „hideg” (vagy éppen „forró”) polgárháborúra, állandósuló politikai és utcai viaskodásokra van szüksége, hanem belső békére vagy legalább tartós tűzszünetre, máskülönben képtelen lesz arra, hogy méltóbb emberi életkörülményeket teremtsen polgárainak, képtelen lesz arra, hogy felhasználja az európai integráció által felkínált lehetőségeket, sőt arra is képtelen lesz, hogy megőrizze annak a szabadságnak a vívmányait, amelyekhez közel két évtizede jutott. Szándékosan nem fogalmazok úgy, hogy amelyeket megszerzett, mert a visszakapott szabadság igazából az akkori nagyhatalmi viszonyok következménye, egyszerűbben szólva, az isteni kegyelem ajándéka volt. És ez az ajándék ment át szomorú erózió a mögöttük lévő másfél évtizedben.

Úgy hiszem, hogy a jelen „hideg” polgárháborújának elutasításában szinte mindenki egyetért, pártvonzalmaktól és ideológiai beállítottságtól függetlenül. De hogyan lehetne megnyitni a társadalmi béke, hogy a Vigilia kérdésével szóljak: a „béke, bocsánat és kiengesztelődés” jótékony erőforrásait? Erre természetesen nekem sincsenek gyors eredményeket ígérő javaslataim. Azt azonban tudom, hogy ezek az erőforrások ma jószerivel nem a politika világában, hanem a kultúrában és a civil társadalomban lehetnének megtalálhatók. Például abban, hogy a magyar értelmiség végre elszánja magát arra, miszerint párbeszédet kezde-

ményez (a politikán kívül, a politikától függetlenül, a politika felett) a társadalmi méretű megbékélés feltételeiről és eszközeiről. Ilyen kezdeményezésnek, kezdeményezéseknek, szigorúan a civil társadalom körében, alighanem eljött az ideje.

Számomra a „rendszerváltozás” utáni idők egyik leginkább keserves tapasztalatát éppen az jelenti, hogy a magyar írástudók tábora milyen szomorú módon mondott le korábban szinte mindig érvényesített közéleti mandátumáról és stratégiai küldetéséről, arról tudniillik, hogy köznapi módon is használható gondolatokat, megoldásokat kínáljon fel a magyar társadalomnak, akár a politikai közéletnek. Ma a magyar írástudók egy része (ez egy törpe kisebbséget jelent) a pártok lövészárokharcaiban tevékenykedik, egy másik része (az óriási többség) pedig undorodva fordít hátat mindannak, amit a közéletben tapasztal. Mintha a hagyományosan mindig irányító szerepet vállaló magyar értelmiség (különösen a humán értelmiség) teljes mértékben átengedte volna az országos ügyek intézését annak az úgynevezett „politikai elitnek”, melynek rátermettségét máskülönben folyamatosan kétségbe vonja.

A megbékélésben és a megbékéltetésben vállalhatnának üdvös szerepet a keresztény egyházak is. Megvallom, elszomorít az, hogy egyházi személyiségek és intézmények időnként Kapisztrán Szent Jánosnak gondolják magukat, abban a hitben, miszerint kötelességük mintegy „keresztesháborúban” elűzni a pogányt. Az egyházaknak, egyáltalán a keresztény szellemiségnek és értelmiségben a mainál jóval erősebb és hatékonyabb küldetést kellene vállalniuk abban, hogy előtérbe kerüljenek a „béke, bocsánat és kiengesztelődés” evangéliumi eszményei (és parancsolatai).

Megfontoltságra, párbeszédre és egyeztető készségre lenne szükség, mondhatnám arra, hogy a katolikus, a keresztény, az egész magyar értelmiség, mármint az a mind csekélyebb része, amely egyáltalán hajlandó és képes a magyar közéletben feladatot vállalni, annak a tanításnak a szellemében járjon el, amelyet a magyar katolicizmus nagy békéltetői: egy Sík Sándor, egy Barankovics István, egy Márton Áron vagy éppen a református Makkai Sándor és az evangélikus Reményik Sándor képviseltek a maguk idején. (Talán nem véletlen, hogy többen is közülük erdélyiek voltak.) Mint egykori piarista diák tanultam meg magától Sík Sándortól azt, hogy a „katolikus kötőszó” nem a „de”, hanem az „és”. Igazából ezt a „katolikus kötőszót” hirdette annak idején József Attila imént idézett költeménye is. Azé a költőé, aki pályája elején fiatalos és „osztályharcos” elfogultságában a konfrontatív „de” pártján állott, aztán felmérve Magyarország lelki és erkölcsi szükségleteit, meghirdette az „és” stratégiáját. Őt kell idéznem újra: „rendezni végre közös dolgainkat / ez a mi munkánk; és nem is kevés.”

A szeretet helye a szívben

RÁBA GYÖRGY

Költő

A szeretet harmóniát teremt, és erőt ad, a szeretetlenség utat nyit a rombolásnak.

Máté evangéliumának tanítása szerint a jézusi intelem nemcsak arra buzdít, szeressük felebarátainkat, hanem arra is, hogy szeressük ellenfeleinket is: azokat, akik netán átkoznak, gyűlölnek, háborgatnak avagy üldöznek minket.

Magam arról tehetek tanúságot, hogy helyénvaló vagy áldásos lehet elhessenteni emésztő és különösen a friss haragunkat, és helyet adni lelkünkben a szeretetnek, kiváltképpen, ha megvolt a korábbi helye.

Történt, hogy évtizedekkel ezelőtt az akkori rádióújságban elképedve fedeztem föl nevemet olyan műsor alatt, melyet nem én készítettem, ráadásul olyan műfajról volt szó, mellyel sosem kívántam foglalkozni, nevezetesen detektívtörténetről, mai szóval krimiről.

Érdeklődésemre a rádiós szerkesztő közölte velem, a műsor egyik régi barátomé, aki egyeztetettnek nyilvánított megállapodásunkra hivatkozva használta nevemet. Egy hét múlva, a Rákóczi úton véletlenül egymásba botlottunk ezzel a régi baráttal, és én egyre inkább indulatra gerjedve súlyos szemrehányásokkal illetem. Azzal mentegetődzött, hogy a Rádiónál betelt a kereseti kvótája, pénzre pedig égető szüksége volt, és abban bizakodva használta nevemet, hogy utólag megértem őt. De én csak kötöttem az ebet a karóhoz, és kijelentettem, vége a barátságnak. Erre ő azt felelte:

— Azt akarod, hogy ha úgy hozza az élet, haragosként haljunk meg?

Válasza szíven ütött. Pillanatnyi habozás után kimondtam:

— Nem, azt nem akarom. Nem, azt nem akarhatom.

Ezt a barátot két hónap múlva váratlanul elvitte egy szívroham. Akkor eszembe jutott, mennyire bölcs volt a harag helyét visszaadni a szívben jogos tulajdonosának.

Az emberek közti megbékélés építőköve lehetne a közösségek közti békességnek is.

És nem csupán Karácsony ünnepén.

„Azért ne vesszünk össze...”

RITÓÓK ZSIGMOND

Klasszika-filológus

Jó négyévtizeddel ezelőtt felkérést kaptam az Iskolarádiótól bizonyos ókortörténeti témáknak az Iskolarádió számára való feldolgozására. Igyekeztem lelkiismeretesen készülni, átnéztem újra a fontosabb szakirodalmat, megírtam a szöveget és elküldtem Sándor Györgynének, aki akkor a Rádióiskola történelmi részlegének vezetője volt. (Férje nem a mostani humorista volt, a Televíziónál dolgozott.) Miután megkapta, felhívott, és azt mondta, hogy a tartalommal nincs nagyobb baj, de a megírás módja egy kicsit túlságosan tudományos, könnyedebbé, népszerűbbé kell tenni. Én nagyon felbosszankodtam, s megígértem, hogy bemegyek és megbeszéljük a dolgot, de úgy éreztem, hogy ez a tudomány elkomolytalanítása, és magamban elhatároztam, hogy bemegyek ugyan, de majd összevesszünk, s akkor békén hagynak az ilyesmivel. Be is mentem, s leültem Sándor Györgynével szemben. Ő rám nézett, szelíden mosolygott, és mielőtt bármit mondhattam volna, így kezdte a beszélgetést: „Azért ne vesszünk össze...” Évekig dolgoztam azután az Iskolarádióknak, jó békességben együttműködve Sándor Györgynével, s megtanulva egyebek közt éppen ennek az együttműködésnek a során, hogy a tudománynak nem árt, ha mindenkinek érthetően tárgyalják.

Ha tudnánk egymáshoz úgy közeledni, tárgyalásztalhoz úgy leülni, hogy nem határozzuk el eleve, hogy összevesszünk, ha tudnánk azt mondani a másiknak, hogy azért ne vesszünk össze, talán lefegyverezhetnők annak indulatát is, s talán tudnánk együttműködni jó célok érdekében, a véleménykülönbségek ellenére is.

RÓNAY LÁSZLÓ

„Békesség-óhajítás”

Irodalomtörténész

Nehezebben tudnék időszerűbb kérdést elképzelni, mint a Vigiliáét, hiszen napról napra szembesülünk a békétlenség, a mesterségesen szított szembeállítás és gyűlölködés jeleivel. Folyvást Heinrich Böll *Ádám, hol voltál?* című regényének befejezése jut eszembe: Feinhals közlegény hazafelé tart a háború végén. Szülőházához érve váratlanul lövedékek csapódnak le körülötte: „Hangosan kiáltott mindaddig, amíg belécsapott a gránát, s ő halálában a házuk küszöbére omlott. A zászlórúd kettétört, s a fehér kendő ráborult a testére.”

Valahogy ez történt a rendszerváltásnak nevezett fordulat után. Úgy hittük, valódi a változás, helyreállhat az erkölcsi rend, egyetértés és békesség köszönt be, s akkor egyszerre lőni kezdték egymásra a hatalomra éhes pártok, s a harc azóta is fokozódó erővel és dühvel folyik.

Máté evangéliumának egyik kivételes megkapó része Jézus hálaadását idézi. Ebben szerepel a következő gondolat: *„Jöjjetek hozzám mindnyájan, — Akik elfáradtatok és meg vagytok terhelve: — Én felüdítelek titeket. // Vegyétek magatokra ígámat — És tanuljatok tőlem. — Mert szelíd vagyok és alázatos szívű. — És nyugalmat találtok lelketeknek”* (11,28–29). A békesség megelégségének módszere egyszerűnek látszik: Jézushoz kell(ene) megtérni, s szelíden, alázatosan megtalálni a lélek nyugalját.

Nem szeretnék borúlátó lenni, de ennek társadalmi vonatkozásban egyelőre semmi esélyét sem látom. A világ nemhogy közelednék Hozzá, inkább megvető jelszavak kíséretében távolodik tőle. A náci ideológiának sarkalatos elve volt, hogy a békességre törekvő hívő ember gyenge, képtelen kifejleszteni magában személyisége értékeit, hiányzik belőle a felsőbbrendűsége törekvő öntudata. Módosított változatban, hasonló tapasztalunk napjainkban is, az önzetlenségre, szolidaritásra alapozott életet sokan az élehetlenséggel azonosítják, abban a balga hitben, hogy az élet harc. Ebbe a csapdába a magukat keresztényeknek definiáló pártok is beleesnek meggondolatlan, a szeretet parancsával ellentétes kijelentésekkel. Talán több apostoli lelkületű útmutatóra volna szükségünk, hogy a megosztott társadalomban is hallható legyen a megbékélésre buzdító szó.

Semmiképpen sem merném azt állítani, hogy ennek a békeségnek megtalálása egyszerű. Nagyon súlyos áldozatokat követel annak eldöntése, Jézussal — vagy ellene törekvésünk-e békét szerezni. De a szív tiszta szándékát, jóra törekvését mindig érzékelteni kell, azokkal is, akik másként gondolkodnak, eltérő módon értelmezik a békességet. *„Rosszért rosszal senkinek se fizessetek — írta Pál apostol a Római levélben. — Törekedjete a jóra (nemcsak Isten, hanem) az emberek előtt is. Amennyiben rajtatok múlik, lehetőleg éljete minden emberrel békességben. Bosszút ne álljatok, szedjétek, hanem hagyjátok az ítélet haragjára, mert írva nagyon: »Enyém a bosszú, és majd megfizetek«, mondja az Úr... Ne győzzön rajtad a rossz, te győzd le jóval a rosszat”* (12,17–21).

A modern világ egyik súlyos betegsége az ember elmagányosodása. Tüneteit megragadó beleérzéssel írta le Tóth Árpád *Lélektől lélekig* című híres versében:

*Tán fáj a csillagoknak a magány.
A térbe szétszórt milljom árvaság?
S hogy össze nem találunk már soha
A jégen, éjen s messziségen át?*

*Ó, csillag, mit sírsz! Messzebb te se vagy,
Mint egymástól itt a földi szívek!
A Szíriusz van tőlem távolabb,
Vagy egy-egy társam, jaj, ki mondja meg?*

*Ó, jaj, barátság, és jaj, szerelem!
Ó, jaj, az út lélektől lélekig!
Küldözzük a szem csüggedt sugarát,
S köztünk a roppant, jeges úr lakik!*

Ezt a jeges úrt tölthetjük be azzal a szeretettel, amely békességet és a megértés harmóniáját teremti meg a családokban. Szívósan és eltökélten kell védelmeznünk a társadalomnak ezt az alapsejtjét, hiszen ennek érzésvilágát sugározhatjuk környezetünkbe, s egyszer talán a nagyobb közösségbe is.

Babits Mihály léckatonákkal óvta Esztergom-Előhegyen meghitt békességét. Talán ő fejezte ki leghatározottabban a békevágyat Húsvét előtt, amikor ki merte mondani, hogy nem a hőst, nem a győzelemre törőt tekinti példaképének, hanem azt, „ki először el meri mondani... a szabadító, drága szót”: béke.

Ne nyugtalankodjatok, ne szorongjatok, mondta Jézus, amikor az általa adott békességről beszélt. Mégis aggódva lépünk a család szeretetközösségéből abba a másik térfogatba, amely szinte bekerít békétlenségével. Ám, ha haloványan is, de pislákol még a remény. Hisz Ő ígérte, hogy békességet hagy ránk. Neki kellene hinnünk, hisz hihetünk.

SCHANDA BALÁZS

Humor és távlat

Jogász

A Vigilia karácsonyi körkérdése a békéről csak első látszatra könnyű kérdés. Nem viseltem még háborút, és nem volt még részem háborúskodásban, az indulatok feszülését mégis ismerem. Mi segíthet ilyenkor? Mi előzheti meg a bajt? Hogyan lehet gyógyítani a sebeket? Nem önfeladással. Nem az igazság (mert van igazság) elárulásával, alkuba bocsátásával. Nem kitérve a konfliktusok elől. Nem a kívülálló cinizmusával. Mégis humorral, a résztvevő ironiájával, mely sok nehéz helyzetben segíthet. A cinikus felelőtlen és lenéző. Az ironia, az igazi humor alázatos és megbocsátó. Tud távolságot tartani. A jó humor nem komolytalanság, nem időtlenség. Nem veszi semmibe a dolgokat, ügyeket, és még kevésbé a másik embert, de helyén látja, látatja mindezeket. S mindennapi dolgaink igazi helyét csak távlatból láthatjuk, ha hátra lépünk egy lépést, és úgy tekintünk kapcsolatainkra, vitáinkra, helyzeteinkre, egymásra és magunkra, hogy mindezt, mindezeket a

végso kérdés mérlegére tesszük. Ez egyben a megbocsátás útja is, ha ez tudatos döntés, nem érzélem.

Sokan fanatikusként félik azokat, akik hisznek abban, hogy van igazság. Aki pedig találkozott az Igazsággal, magát adná fel, ha letagadná, alku tárgyává tenné az igazságot. Valójában az igazsággal való találkozás nem önhitté, hanem alázatossá tesz. Nem feledteti, hogy az igazság nem birtokunk, ellenkezőleg, végtelenségéből még ellenségünk is részesül. Ahogy az ökumené sem elégedhet meg a közös minimum keresésével, hanem a teljesség közös keresését kell vállalnia, úgy a világban meglévő valamennyi békétlenség oldásának első lépése, a másik tisztelete, nem kompromisszumok keresése, hiszen valamennyit a másik, valamennyit mindenki hordoz az igazságból. Tiszteljük hát azt, ami igaz benne. Nincs béke igazság nélkül, az igazság, és nyomában az igazságosság viszont békét is teremt. A béke nem öncél, nem kivívható, megvalósítható eredmény, hanem következmény.

Gyermekkori történet: egyik testvérem a felebarát szeretetére intő szülői szóra azzal védekezett, hogy a szidalmazott nem barát, csak a fele.

Az elmúlt évtizedek világszerte az emberi jogok eszméjének sikertörténetét hozták. Nyíltan ma senki sem kérdőjelezi meg, hogy az embernek, minden embernek méltósága és jogai vannak. Ugyanakkor az emberkép bizonytalanná vált, evidenciák dőlnek le, és úgy tűnik, a nyugati kultúrában az emberi élet alapkérdései vonatkozásában uralkodóvá válik a viszonylagosság. Ebben a helyzetben szükségképpen felértékelődnek a fogódzók, ennyivel biztosabb alapokon áll az ember méltósága, ha nem pusztán az emberi elme ismeri fel és törvény védi, hanem úgy tekintünk egymásra, mint akiket Isten, személy szerint, képmására alkotott, Isten, aki emberi sorunkban is osztozott, osztozik. A Karácsony ennek a drámának helyettesíthetetlen és eltörölhetetlen eseménye.

Imitatio Dei — Isten követése

SCHWEITZER JÓZSEF

Ny. országos főrabbi

Megtisztelő számomra Lukács László főszerkesztő úr felkérése részvételre a Vigilia közös karácsonyi meditációjában.

Ismeretes, hogy a karácsony nem szerepel a zsidó vallás ünnepei között. Ám széles kultúrkörökben vált a szeretet és a megbékélés eszméjévé. Tudjuk, hogy még háborúk esetén is a szembenálló felek karácsonyra fegyverszünetben állapodtak meg.

A körkérdés még személyes vonatkozást is kér. Emlékezést arra, hogy a szeretet és megbékélés eszméje a feleletet adó személyes életében miképpen érvényesül. Amennyire éveim számának növekedésével gyarló emlékezetem gyengül, valami nagyon súlyos visszavonásra felebarátom és magam között nem emlékszem.

Egy ilyen eset él tudatomban, de legjobb meggyőződéseim szerint reálisan olyképpen, hogy a barátság helyreállítására nem az én részemről kell a kezdeményezésnek megtörténnie. Auschwitzban meggyilkolt Édesapám már kisdiák koromban a latin leckék kikérdezése közepette igyekezett tudatosítani bennem a latin szentenciát: *honeste vivere...* élj becsülettel, senkit meg ne bánts, s mindenkinek add meg az őt megillető tiszteletet.

A továbbiakban mellőzném a Szentírás tárgyunkra érvényes megnyilatkozásait, minthogy ezeket minden Biblia-ismerő ember kis utánajárással megismerheti. Inkább a zsidó irodalom egyes kevésbé ismert, témánkba tartozó tanításáról szólnék.

A görög filozófusok közül kiváltképpen Platon, majd a zsidó filozófus Philo foglalkoznak a rabbinikus koncepcióval hasonló módon az *Imitatio Dei* fogalmával. Philo irataiban az Istenhez való hasonlatosság platóni ideáljával találkozhatunk. Ez a nézet hasonlóság a Talmud rabbijainak Isten útjairól vallott felfogásával. A klasszikus felfogás szerint Isten ruhával látja el a ruhátlan összülöket, meggyógyítja a beteg Ábrahámot, majd eltemeti Mózeszt (*Talmud Bavli Sota* 14a). Ember által is követhető tettek ezek. Jótétemény, élőkkel és holtakkal.

A középkori irodalomból a legnagyobb gondolkodót, Majmuni Mózeszt idézzük, mégpedig a törvénykezésről szóló traktátusból, mivel az ott megkívánt erények, tulajdonságok általában mindenki részéről követhetőek: törekvés a bölcsességre a tanulás útján, a magatartásban szerénység, korrektség és az igazság tisztelete, az embertárs szeretete. Mindezen elvek Majmuni gondolkodásában a Tórából eredeznek, s a mózesi tanból világosan következnek. Mind az ókori, mind a középkori béke és szeretet eszmény egybecsendül az idézett talmudi klasszikus forrással, s annak párhuzamos helyeivel a talmudi és midrási irodalomban.

A 16. század hatalmas törvénykódexe, a *Sulchan Aruch* szerint a szülőtisztelet parancsát, tehát a tízparancsolatból az ötödiket, szülőivel szemben a zsidó vallásra betért személynek is őriznie és gyakorolnia kell. A modern időkben, főleg a neokantiánus filozófia követői tanúsítanak nagy megbecsülést az *Imitatio Dei* fogalma iránt.

A zsidó tanítás szerint Isten az Ideál. A *Summum Bonum*. Eképpen el nem érhető, de megközelíthető. Így cselekedetei is követésre hívnak fel, emberi mértékeink lehetőségei szerint a humánus, igazságos, szeretetteljes élet iránt az élőkkel s a kegyelet tetteivel a holtakkal szemben. Mindezeket sokkal könnyebb bölcs elődök, szellemóriások tanításai nyomán leírni, semmint gyenge emberségünk tudatában megvalósítani.

Ám ha a 20. század rettenetes méretű borzalmai sokféle ellentmondásra ingerelnek is, hitünk mégis azt sugallja, hogy bármennyire gyengék vagyunk is, a Mindenható követése nem reménytelen.

A közös értékrend elfogadásának összetartó ereje

SKRABSKI ÁRPÁD —
KOPP MÁRIA

Szociológus —
Pszichológus

A társadalom egészséges működésének az alapja évezredek óta az volt, hogy az ember valamilyen közösséghez tartozott. Tartozott a családhoz, a lakóhelyéhez, a vallásához, a nemzetéhez. Ez azt is jelentette, hogy bízhatott azokban, akikhez tartozott, hogy a társadalom működése nagy vonalakban kiszámítható volt. Ezt nevezzük társadalmi tőkének, bizalmi tőkének. Tehát például azt, ha egy építési vállalkozóval megegyezünk, aki azt mondja, hogy ekkor és ekkor jön — megkezdje a munkáját, és épít, mondjuk, vakolja a házat —, akkor el is jön abban az időben, amikorra ígérte. Állítólag valamikor, szüleink tanúsága szerint ilyenek voltak a magyar mesteremberek. Ma bizony sajnos azt tapasztaljuk, hogy ennek pontosan a fordítottja igaz. A társadalomban alapvető feltétel az is, ha például utazni szeretnénk, és ezért felkeresünk egy utazási irodát, akkor, ha azt ígérik, hogy egy paradicsomi szigetre repítenek el bennünket, akkor nem visznek egy szeméttelpre. Sajnos, manapság még ez is gyakran megtörténhet.

Korábban egy falu, egy kisváros közösségét közös erkölcsi elvek, normák kötötték össze, és komolyan szankcionálták, ha valaki ezeket nem tartotta be. A 19. század végén és a 20. század elején regények sora szólt arról, hogy sokan próbáltak lázadni a kötöttségek ellen. Ez aztán a következő évszázadban alaposan sikerült, és így a modern társadalomban a korábbi évszázadokhoz képest már teljesen más lett a helyzet. Márpedig ma is ugyanilyen fontos volna számunkra, hogy a közös erkölcsi elvek, a közös normák tartsák össze a társadalmat, mert hiszen ez jelenti számunkra azt, hogy egységes világban, egységes, kiszámítható jövőképpel tudjunk élni.

Az utolsó évszázadban társadalmi méretűvé vált az úgynevezett anómiás állapot. Andorka Rudolf professzor élete vége felé szinte minden írásában azt fejtette ki, hogy a magyar társada-

lomban az egészségromlás és a demográfiai problémák hátterében a legsúlyosabb probléma az anómiás állapot, a közös erkölcsi elvek, normák elvesztése. Ezt Durkheim írta le először, még a 19. század végén. Amikor az emberek tömegével beáramlottak a városokba, elvesztették a gyökereiket. Gyökértelenné válva pedig elvesztették a közös erkölcsi elveket, s ezek meggyengülése miatt elveszett a közös jövőkép is, és egyáltalán a közösséget összetartó szolidaritás. Ennek következtében írta le Durkheim az öngyilkosság arányának nagyfokú emelkedését. A mai magyar társadalomban ez a fajta anómiás állapot nagyon súlyos.

Öt igen széleskörű országos reprezentatív felmérés segítségével vizsgáltuk a magyar népesség egészségi állapotának háttérnyezőit 1983-ban, 1988-ban, 1995-ben és 2002-ben. 6.000, 21.000, 12.600 és 12.600 embert kérdeztünk meg nagyon részletes, világ-szinten is egyedülállóan soktényezős kérdőívek segítségével. Pszichológiai, szociológiai, demográfiai, valamint életmódra és egészségre vonatkozó kérdéseket tettünk fel körülbelül 1–1,5 óras otthoni interjú keretében. 2006-ban fejeztünk be egy 5.000 embert magában foglaló követéses vizsgálatot, amelyben újból felkerestük és kikérdeztük azokat a személyeket, akik ehhez hozzájárultak 2002-ben. Ezek a felmérések a 18 év feletti magyar népességet képviselték, életkor, nem, iskolázottság és terület szerint.

Többek között az Andorka Rudolf-féle anómia-kérdőívet is bevettük ebbe a felmérésbe. Azt állapítottuk meg, hogy Magyarországon — sajnos ezt kellett látnunk — a társadalom többségét anómiás, gyökértelen lelkiállapot jellemzi. A teljes népesség 46 százaléka nem anómiás, tehát majdhogynem a fele. Ugyanakkor viszont a magyar társadalom 54 százalékát jellemzi ma az anómiás, bizonytalan, gyökértelen lelkiállapot. S ez az arány a nyolc általánosnál alacsonyabb végzettségű rétegekben 74 százalék. A nyolc általánost végzettek között 64 százalék. A legmagasabb anómiai-értékek 48-szor magasabb bizalmatlansággal járnak együtt. A bizalom a legfontosabb társadalmat összetartó erő. Ilyen mértékű különbségek vannak a társadalmon belül. Például a magas anómia-érték 21-szer magasabb irigységgel jár együtt. Tehát az irigység, a rivalizálás alapvető jellemzője az anómiás embereknek. A magas anómia-érték 7-szeres depresszió értékkel jár együtt. A depresszió a legjobb mérőszáma a krónikus stressz állapotának.

Az anómiás lelkiállapot egyik legjellemzőbb mutatója az az állítás, hogy az ember egyik napról a másikra él, nincs értelme terveket szőni. Tehát, hogy céltalan, kilátástalan, nem tudja, mi lesz a jövője. A legalacsonyabb iskolázottságú rétegekben ez az arány 70 százalék fölött van, az érettségivel magasabb végzettségűeknél 40 százalék alatti. De még ez a 40 százalék is nagyon magas arány. Szintén az anómiás állapotot jellemzi az, hogy minden olyan gyorsan változik, hogy az ember azt sem tudja már, hogy miben higgyen. Akikre ez jellemző, azoknak nincs biztos vi-

lágképük, világnézetük. Nem tudják, hogy mire számítsanak, nem tudják, hogy miben és kiben hihetnek. Vagy ott van az az állítás, hogy manapság alig tudok eligazodni az élet dolgaiban. Ez általános elbizonytalanodás jelent, ami a középkorú, idő előtti halálozás háttérében nagyon lényeges tényező.

Ez az anómiás állapot nagyon erősen együtt jár a befolyásolhatósággal. Az ember, aki úgy érzi, hogy nincs mihez tartania magát, minden kereskedelmi tévé valamennyi reklámjának bedől, mindenféle és fajta hazugság lépre csalja. Keresne valami biztos fogódzót az életben, és miután ilyen nincs, ezért nagyon könnyen befolyásolható és manipulálható. Erről nem ő tehet, hanem egyszerűen ilyen a háttére, ilyen helyzetben van. Ezzel szemben az ép személyiségű, nem anómiás emberek nagyon nehezen befolyásolhatóak, mivel van biztos hátterük, biztos erkölcsi normarendszerük, erős személyes kapcsolataik és belső céljaik.

A bizonytalan, elbizonytalanodott, jövőkép nélküli állapot olyan tartós stresszhelyzetet jelent az ember számára, amely az egészségi állapot romlásában is komoly szerepet játszik. Selye János, aki a legelismertebb magyar tudós világszerte, és éppen idén ünnepeljük születésének 100. évfordulóját, vizsgálataiban kimutatta, hogy az állatok a tartós stresszhelyzetben mindannyian elpusztultak. Először az immunrendszerük ment tönkre, majd a szív- és érrendszer, gyomor-bélrendszer, valamint később kimutatták, hogy a krónikus stressz állapota a daganatos betegségek gyorsabb lefolyásához vezet. Az ember ugyanígy belebetegszik és belehal a tartós stressz következményeibe, csak az ember számára másfajta helyzetek jelentik a tartós stressz állapotot, mint az állat számára. Ez különösen súlyos probléma a társadalom leszakadó, szegényebb, alacsonyabb végzettségű rétegeiben. Az a társadalom, ahol elvesznek a közös erkölcsi elvek, a szó szoros értelmében elpusztítja önmagát.

Magyarul is megjelent Erich Fromm *A rombolás anatómiája* című könyve. Antropológusokra hivatkozva az agresszivitásról ezt írja: a szigetvilágban van egy olyan szigetcsoport, ahol furcsa módon kialakult egy olyan normarendszer, hogy azt értékeli igazán, aki becsapja a másikat, aki nagyobb tud hazudni. Létezik ilyen társadalom, illetve valószínűleg ma már nem létezik, ugyanis elpusztították önmagukat. Nagyon magas volt az öngyilkosság, a gyilkosságok aránya, és hiába éltek paradicsomi környezetben, ezen a szigetcsoporton gyakorlatilag elpusztították egymást és önmagukat az emberek.

Nagyon árát fizetünk azért, hogy az átalakulás során az erkölcsi elvekbe vetett hit alapjaiban sérült. Az egész társadalom számára legnagyobb veszély a társadalom közös normáinak, a közös erkölcsi elveknek a tönkretétele. Különösen súlyos ez a helyzet Közép-Kelet-Európa átalakuló társadalmaiban, ahol a gyors változások során az emberek jelentős hányada elbizonytalanodott.

Az anómiás állapot együtt jár az ellenségességgel, rivalizálással, irigységgel. Az anómiás társadalom alapvető jellemzője a békétlenség, az ellentétek kiéleződése, a depresszió. Ha a mai magyar társadalomban a belső békét, harmóniát szeretnénk elérni, először a súlyos anómiás állapotot, a közös erkölcsi elvek, normák elvesztésének állapotát kellene orvosolnunk. Ennek alapja olyan társadalmi méretű program lehetne, amely a családok, az iskolák, a munkahelyek és az egész társadalom szintjén tudatosan törekszik a társadalmi tőke, a szolidaritás, a közös értékek erősítésére. Ez nem irreális célkitűzés, Finnországban igen hatékony programot dolgoztak ki ebből a célból, amely valódi eredményekhez vezetett. A történelmi egyházaknak különösen fontos szerepet kellene vállalnia a társadalom anómiás állapotának orvoslásában.

SZABÓ FERENC

„Ő a mi békénk...”

Jezsuita szerzetes,
teológus

Jézus születésekor az angyalok békét hirdettek a jóakarátú embereknek, minden embernek, akiket az Atya szeret. Jézus Krisztus, a Béke Fejedelme maga is boldognak hirdette a békeszerzőket (Mt 5,9), akik az ő művét folytatva előkészítik Isten Országá eljövételét, az Országét, amely „igazságosság, béke és öröm a Szentlélekben” (Róm 14,17). A béke tehát Isten ajándéka Jézus Krisztusban: Isten Izrael gyermekeinek (és minden embernek) „békét hirdetett Jézus Krisztus által, aki a mindenség Ura”, hirdeti Péter is Jézus feltámadása után (ApCsel 10,36).

De az ajándéknak ki kell tárulnunk, a Lélekkel együtt kell működnünk, mert a béke az emberi törekvés gyümölcse is; az igazságosság és a szeretet révén valósítjuk meg. A II. Vatikáni zsinat *Gaudium et spes* kezdetű konstitúciója külön fejezetben foglalkozik a béke védelmével és a nemzetek közösségének erősítésével. A bevezetőben (77. pont) olvassuk: „Jól lehet (az emberi család) lassankint egységbe tömörül, és mindenhol egyre jobban rá is ébred egységére, mégis csak úgy teljesítheti a reá váró feladatot, vagyis csak úgy építhet igazán emberségesebb világot minden ember számára az egész földkerekségen, ha mindenki, megújódott lélekkel, az igazi béke megvalósításáért fáradozik. Ezért ragyog fel új fényben az Evangélium üzenete, mely összhangban van az emberiség magasabb rendű törekvéseivel és vágyaival; és boldognak mondja a békén munkálkodókat, mert Isten fiainak hívják majd őket (Mt 5,9).”

Tizenegy évvel ezelőtt jelent meg a magyar püspöki kar „*Igazságosabb és testvériesebb világot!*” című körlevele, amely hazánk akkori helyzetét elemezve megjelölte a hívők és minden jóakara-

tú ember feladatait, amelyek révén előkészítik az annyira óhajtott béke eljövetelét. A körlevél tanítása ma is időszerű; az ország jelenlegi tragikusan válságos helyzetében (helyzetelemzése ma is érvényes!) eligazítást ad azoknak, akik a nép igazi javát, az ország erkölcsi és gazdasági felemelkedését keresik. Mert, ahogy az államfő is ismételten hangoztatta, erkölcsi válság van a társadalomban. Az ország két része („bal” és „jobb”) közti szakadék már alig növekedhet, annyira mély az ellentét, erős az ellenségeskedés pártok és politikai vezetők, sőt széles néprétegek között. Szerencsére lassan ébredszik az írástudók, értelmiségi csoportok felelősségtudata: különböző csoportosulások, fórumok, kerekasztal-beszélgetések résztvevői igyekeznek felmérni az ország súlyos helyzetét, hogy keressék a megoldás útjait, a bajok orvoslását. Igazában a magyar demokrácia válságáról van szó, nem annyira a kormányzati formáról, hanem annak megrendült morális alapról, a felelős politikai vezetők és az etika követelményei közötti szakadásról.

Egyes magyar püspökök hallatták szavukat, hogy megjelöljék a válságból a kivezető utat. Az eddig elmaradt újabb püspökkari körlevél hiányában idézzünk a tizenegy évvel ezelőtti jelentős körlevélből. A 66. pontban ezt olvassuk:

„*A hatalom birtokosai, a politikai osztály tagjai nem képesek meggyőzően és hitelesen képviselni a politika új minőségét, amit az állampolgárok joggal elvárnak. A polgárok egy része úgy véli, hogy a politikusok, elsősorban a választott képviselők és a parlamenti pártok egy új (de gyakran a régi személyekből álló) elitet alkotnak, amely nem érzékeny a társadalom valódi helyzete és problémáira. Bízunk azonban abban, hogy a politikusok nagyobb része őszintén törekszik hivatásának betöltésére.*” — Bízunk, reméljük...

De nemcsak a politikusokról és parlamenti képviselőkről kell szólnunk, hanem a saját felelősségünkéről is. Nekünk is azon kell munkálkodnunk, hogy a családi élet, a nevelés és oktatás, a közélet minden rétege és a tömegkommunikáció világa azt az *erkölcsi felemelkedést* igyekezzen megvalósítani, elősegíteni, amelyet az 1956-os forradalom idején megjelent *Irodalmi Újságban* Németh László sürgetett. (*Emelkedő nemzet* című cikke az első oldalon jelent meg Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című verse mellett.) Szükségünk van társadalmi és politikai rendre, igazságra és igazságosságra, evangéliumi sugallatra, ahogy Jacques Maritain hirdette *Kereszténység és demokrácia* című, 1942-ben írt tanulmányában, amelyben Henri Bergson is idézte: „A demokrácia lényegileg evangéliumi, és motorja a szeretet.”

Igazságosság és szeretet készítheti elő az igazi béke útját. Ahogy a fentebb idézett zsinati szöveg hangoztatta: valamennyiünknek „megújított lélekkel” kell fáradoznunk az igazságosabb és testvériesebb világért, az igazi békéért. Új világot és társadal-

mat csak új emberek építhetnek. Hiába a „rendszerváltás”, ha az emberek nem változnak meg. Elsősorban a keresztényeknek, nekünk kell arra törekednünk, hogy ledöntsük a válaszfalakat, amelyre Jézus mutatott példát (Ef 2,14), és amelyre segít is bennünket nekünk adott Lelke, a szeretet Lelke által (Róm 5,5; 8,14–16). Párbeszéd, „csere”, a kommunikáció révén megvalósuló kommúnió (szeretetközösség) nélkül nem lehetséges a béke a családokban, közösségekben, a közéletben és a világban. A tolerancia ma már nem jelentheti azt, hogy eltűrjük, elviseljük a másikat (aki mássága miatt idegen), hanem keressük a másik igazságát is, igyekszünk felfedezni mások értékeit, mert — amint ugyancsak a zsinat tanítja — az egyház, a keresztények sokat kapnak is a világtól, a más vallásúaktól, sőt a nem hívóktól is. Nem a magam igazságát állítom mércéül, hanem együtt keresek a keresőkkel, a más világnézetet vallókkal is, hiszen senki sem birtokolja az Igazságot. Az Igazság, a Szeretet és a Béke maga Krisztus. Lacordaire, a 19. századi domonkos (a Notre-Dame híres szónoka) szavait választhatjuk cselekvési iránymutatónak: „Nem a magam igazáról akarom meggyőzni a másikat, hanem vele együtt keresve, igyekszem egy magasabb igazságban egyesülni vele.”

SZENNAY ANDRÁS

...miképpen mi is...

Bencés szerzetes,
teológus

A megadott témakör szinte parttalan. Néhány gondolattöredékkel szeretném az olvasót továbbgondolásra buzdítani.

Megbocsátás, kiengesztelődés, irgalmasság. Mindennek napjainkban aligha van konjunktúrája. A mai ember, a mai társadalom alapérzése inkább: jogomat, jogaimat akarom érvényesíteni, mindenkit számon lehet és akarok is kérni. — Pedig — első hallásra-olvasásra ezt el sem hisszük — paragrafusok, bíróság közbejöttével világunk aligha lesz emberibb és emberségesebb. Minden számonkérés és igazságszolgáltatás előtt és fölött áll — ha valóban keresztények akarunk maradni — a könyörület, az irgalmasság, a kiengesztelődés — egyszóval a szeretet krisztusi törvényének érvényre juttatása. Akármilyen bonyolult világban élünk is, nem feledhetjük: szeretnünk kell Istent és embertársainkat. Ha erről elfeledkezünk, ha épp az ellenkezőjét gondoljuk vagy tesszük, nagyon barátságtalan, könyörtelen, rideg világban telnék életünk.

✱

Isten a szeretet, olvassuk János evangélistánál, és aki a szeretetben marad, Istenben marad. Máténál pedig arról hallunk, hogy aki a

kicsinyeknek, a szerényeknek, az irgalmat kérőnek, a kiengesztelődésre vágyónak szolgál, Istennek szolgál. Ha bárki is megfedkezne erről a szolgálatról, netán megtagadná annak vállalását, bármilyen nagy volt is világunkban, a számonkérés órájában nagyon kicsinnyé, jelentéktelenné fog válni.

✱

Az életünket kísérő, olykor megkeserítő konfliktusok gyökereit emberi természetünkben valahol igen mélyen kell keresnünk. Igaz, ezek meglétét közösségi, családi, társadalmi életünkől aligha tudjuk kiiktatni, feloldásukat azonban csakis az őszinte megbocsátásban, kiengesztelődésben leszünk képesek megtalálni.

✱

Krisztus élete, tanítása, engesztelő áldozata nemcsak az Isten és ember közti viszonyban hozott fordulópontot, hanem igen jelentőssé vált az emberi kapcsolatok alakításában is. Mert írva van: „Megmondattott a régieknek...”, de ezt is olvassuk: „Ti azonban szeressétek egymást..., ellenségeiteket is!...” Ez és mindaz, ami ezzel jár, megváltoztathatatlan törvénye a keresztényeknek.

✱

A megbocsátás, a kiengesztelődés nem maradhat sohasem egyéni törekvés, nem privát ügy, hanem a másik, a többi felé odaforduló, olykor nagy alázatosságot és kemény önlegyőzést követelő magatartás. Jézus barátainak mondta és fogadta el gyenge és olykor nagyon gyarló tanítványait. Vajon a kiengesztelődés során nem válhatunk-e barátokká, annak is barátjává, aki személyemben vagy közvetlenebb-tágabb környezetemben megbántott, megsértett?

✱

A megbocsátás, a kiengesztelődés áldozatokat is követel: önmegtágadást, lemondást, a pusztán jogi követelmények helyett őszinte nyitottságot a másik, a többi ember iránt. A keresztény ember csakis ezen az úton válhat világunkban életet biztosító, irányt mutató fényvé, ízt adó sóvá, közösséget tisztító, annak tisztulását előmozdító, sebeket gyógyító orvossá.

✱

Az önlegyőzés és a folyamatos megtérés konkrét tettei nélkül nincs kiengesztelődés. Azok a keresztények, akik mindezt nem vállalják, akik erről csak beszélnek-írnak, nem tudják igazabbá tenni világunkat. Az a kereszténység, amely nem igyekszik fölszámolni minden gyűlöletet és megtorlást, amely megbocsátásról és kiengesztelődésről szólva csak a túlvilágra mutat, előbb-utóbb elveszíti hitelességét.

✱

Mindaz, aki ugyan helyesen ragadja meg a konfliktusok gyökerét, helyesen szól róla, de a kiengesztelődés során bárkit is ki akarna zárni, elfeledkezett Jézus szeretetparancsáról, többé már nem nevezhető kereszténynek.

✱

Egy konfliktusok nélküli társadalom és világ a sírok nyugalmanak, a halotti csendnek lenne utópiája. Bár konfliktusokkal élünk, de azért, hogy úrrá legyünk rajtuk. A konfliktusok mindig új és új átgondolásra, tevékenységre ösztönöznek. De sohasem a harc, a szembenállás, a megtorlás tetteire, még kevésbé az élet kioltására, hanem a kiengesztelődés szolgálatára.

✱

Márai naplójában olvastam (1945–1957) a következő elgondolkoztató szavakat: „A Miatyánk egyik homályos szava: »...és bocsásd meg a mi vétkeinket, *miképpen* mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.« Azt hiszem — folytatja Márai —, e mondatban a hangsúly nem a megbocsátáson, hanem a *miképpen*-en van.” Elgondolkoztató szavak. Azonnal eszembe juttatják azt a számtalanszor hallott kijelentést: megbocsátok, de nem felejték. Jól tudjuk, hogy ez a „nem felejték” újra és újra feszültségek, harag, gyűlölet, konfliktusok forrásává válik. Lehet-e az ilyen „nem felejték” valódi kiengesztelődés, megbocsátás forrása?

✱

A keresztény szeretet hiányával küszködők számára a megbocsátás, a kiengesztelődés nehéz, talán lehetetlen feladat. Kissé sarkosan fogalmaz Tolsztoj: „Ha nem érzel magadban szeretetet embertársaid iránt, akkor ülj csendesen, foglalkozzál a magad dolgával, amivel akarsz, csak az emberekkel ne.” (*Feltámadás*, 1899. december 17.)

✱

A kiengesztelődésben a legalapvetőbb a megbocsátás. Ez a megbocsátás a bosszúvágynak, a neheztelésnek, a „nem tudom felejtetni”-nek a feladása, és az egyetlen igazi kulcs vagy épp gyógyszer az emberi közösség életben tartására. A megbocsátás képes csak megszabadítani azoktól az egyéni vagy közösségi terhektől, amelyeket harag, fájdalom, gyűlölet formájában egyének vagy csoportok hordoznak magukban. A kiengesztelődéssel együtt járó megbocsátás oly nagy erő, amely képes megszabadítani egyént és társadalmat a múlt terheitől, bűneitől, fájdalmaitól, mi több, feloldozáshoz vezet.

✱

Ha embert emberrel igyekszünk kiengesztelni anélkül, hogy az Istennel való kiengesztelődésre is meghívnanánk, akkor senki sem engesztelődik ki senkivel, mivel a kiengesztelődés végső soron azt jelenti, hogy Istennel helyes viszonyba kerülünk.

Végezetül néhány szerény tanács azok számára, akik a másikkal, a többivel békességben akarnak élni:

- Higgyél nekem;
- Beszélj velem nyíltan;
- Hallgass meg végre;
- Uralkodj hangulataidon;
- Tartsd tisztelőben azokat is, akik gondolkodásban kissé távolabb állnak tőled;
- Mondd meg végre: mi a kifogásod ellenem, ne csak másoknak beszélj róla;
- Előítélet nélkül figyelj szavamra;
- Ne csak akkor keress meg, ha van valaki, aki ellen szöveget kezni akarsz velem;
- Ne mindig a te véleményed legyen eleve igaz;
- Mutass több megértést, érdeklődést a változásokkal szemben;
- Ne szívélyeskedj képmutatóan;
- Ne restellj olykor emberibb lenni;
- Ne szólj meg, ne rágalmazz;
- Légy önkritikusabb;
- Tudj kiengesztelődni;
- Legyen benned több szeretet!

Ha kissé elgondolkodom e kívánságlistán, akkor talán nekem is eszembe fog jutni: vajon ő, a másik, nem ugyanezt kívánja-e tőlem? Vajon nem adagolom-e túl szűkmarkúan mindazt, amit én is kívánok? Úgy vélem, itt már mindannyiunknak el kell némulnunk, hogy az őszinte válaszokat megkeressük.

TAKÁCS ZSUZSA

Engesztelődés

Költő

Ennyire élő víz! Szemük
előtt kék ragyogásban halak
úsztak egy óriási akváriumban.
Megannyi ékszer, virágok
nyíltak és hajladoztak,
mikor sírásuk és rikoltozásuk
engesztelődésbe fordult,
és görnyedtségükből mély
sóhajtással fölegyenesedtek,
és: — hogyan hihetted rólam? —
kérdésggették egymást.

Történet

*Az ölelésben, melyet szinte kikövetelt
magának, benne volt egész élete.
Érezte a vékony kordbársonyon át
az öreg hát csontjait s a törekeny vállat.
A különös szerepcsere folytán nem is
anyjától búcsúzott a lakótelepi előszobában,
hanem sírból visszatért anyaként ölelte
a testvéreitől is elszakított árvát.
Hogyan is neheztelt volna rá? Más
lázadozhatott az ostoba tiltások, a vita
hevében elhangzott sértő megjegyzések
miatt, de az ő szóváltásuk mélyén
az a rettenetes gyanú lapult, hogy elhagyja,
megtagadja, mint rákban meghalt fiatal
nagyanyja, miután hetedik gyermekként
világra hozta ezerkilencszáztizennyolcban.*

Béketeremtés és szeretett

TOMKA MIKLÓS

Vallásszociológus

Az 1948–1958 közötti idő társadalmunk és családom számára is viharos, tragikus évtized volt. Végett vetett a polgári nyugalomnak, és szüleim számára súlyos megpróbáltatások és megalázások sorozatát hozta. Lakásunkból kidobtak, Budapestről kitelepítettek. Évtizedekre megbélyegzetté váltunk. Állandó kérdéssé vált, hogy lesz-e mit enni másnap. Ha sikerült munkát találni, a BM (vagy a Párt?) azonnal gondoskodott a kirúgásról. A gyermekeket nem vették fel állami középiskolába. Már nem fiatal apám súlyosan megsínylette a távoli utazásokat igénylő, állandóan változó nehéz testi munkát. S ekközben ott volt az ötvenes éveket általánosan jellemző félelem, nyomor és bizonytalanság. Mégis bizonyos, hogy nem az egzisztenciális nehézségeket volt a legnehezebb elviselni, hanem az ellenségeskedést. Az állam gyűlöletre épült — a korábban köztisztletre vagy rangra szert tettek, a polgári életmód, az egyház, a hívő emberek ellen. A rendszer kisebb és nagyobb hatalmasai saját lelkiismeretüket azzal nyugtatgatták, hogy az általuk

hátrányba hozott és kínzott emberek „bűnösök”, és csak méltó jutalmukat kapják. Iskolaigazgatóm azt hirdette, hogy nem szabad kenyeret adni annak, aki gyermekét templomba „járatja”. A tanácselnök nem adta ki a szegénységi bizonyítványt azzal a cinikus indoklással, hogy a szegénynek nem lehet olyan kiadása, aminél ez a papír előnyt jelenthetne. Nem egy hivatalnok és rendőr egyenesen sportot űzött az „osztályidegenek” megalázásával.

A gonoszság és a gyűlöletkeltés nemcsak elkeseredést szült, hanem ellenkezést — és ellen-gyűlöletet. Az ártatlanul meghurcoltban gyűlt a harag kirablója, feljelentője, elítélője, üldözője ellen. Ez nem menti, de érthetővé teszi a nép 1956-os kisszámú erőszakos cselekedetét. De a társadalom becsületére legyen mondvá, a szervezett, állami kegyetlenséget kevés esetben követte hasonlóan erőszakos válasz.

A háború utáni két évtized az államilag intézményesített embertelenség és gyűlölködés kora volt — és hősiek erőfeszítések időszaka a gyűlölet meghaladására. Falunkban sokan szenvedtek a rendszer miatt. Volt, aki azért került börtönbe, mert nem tudta teljesíteni a beadási előírást. Volt, akinek egy meggondolatlan kritikussabb szava volt a bűne. S voltak, akiken ismertebb nevüket vagy tisztességes jómódú múltjukat kérték számon. Sztálin és Rákosi kendőzetlen erőszakkal uralkodott. Az embert figyelembe nem vevő politikát nem lehetett elfogadni. De együtt lehetett és kellett élni a kommunista állam képviselőivel, hivatalnokaival. S — szüleim és sokan mások példáján látom, hogy — együtt lehetett élni anélkül, hogy az embert semmibe vevő állami gyakorlat a személyes kapcsolatokat és a belső békét megmérgezte volna.

A pártállami idők legfontosabb tanulsága számomra nem az, hogy miképpen lehetett embereket emberségükből kifordítani, hanem hogy nagyon sokan egy totális rendszerben is tudtak töretlen gerinccel, önmagukkal és másokkal békében élni. Lehet, hogy ez másképpen is megtehető. Jőmagam csak a keresztyény megoldással találkoztam. Ennek első meghatározó pontja az Isten feltétlen szeretetéről való bizonyosság. Sok meditációt megér a kérdés, hogy miképpen képes Isten annyira szeretni a bűnöst, hogy értük saját Fiát is áldozatként adja. A válaszok között bizonynyal az is ott van, hogy Isten a szándékokat ítéli, és azt, hogy a kapott lehetőségeket ki-ki hogy használja. Isten tudja, hogy ahányan vagyunk, annyifélék; hogy elképzeléseink mások, és hogy adottságaink különböző irányokba térítenek. Isten jó szándékaink legkisebb csíráját is felfedezi bennünk. Ebből a hitből már szinte magától adódik a következő lépés. A másik ember csak saját szempontjai alapján ítéltető helyesen. Kiindulópontjai, mozgatórugói mások, mint az enyéme. Se okom, se jogom nincs megkérdőjelezni, hogy cselekvése mögött a jót akarás is munkál. Az ő jó akarata (és az enyém) az, amit Isten méltányol — és ami a köztünk lehetséges békének alapot ad. Ez a megbé-

kelés kézzel fogható, emberi kiindulópontja. Persze fájdalmas, ha az ő jó akarata az én bőrömrre megy. A megbocsátás, a másik megértésére, elfogadására törekvés ellenben meg sem kezdődhet, míg nem hiszek abban, hogy a másik emberben is munkálkodik a jóság (és főleg Isten). A béketeremtés áldozatot követel.

Az Isten feltétlen szeretetéről való bizonyosság még egy segítséget ad. Az egyéni és a társadalmi gonoszságok esetében nem feltételezhetem, hogy az Isten akarata, de minden nehézségben biztos lehetek abban, hogy Isten ez által is üzen valamit. Bármilyen történik is, tudom, hogy Isten görbe sorokon is tud egyenesen írni. És azt is „tudjuk, hogy az Istent szeretőknek minden javukra válik” (Róm 8,28). A nehézség, a viszály, a harag és az emberek közötti megannyi ellentét egyszerre baj, kihívás és megoldandó feladat. Az emberek közötti meghasonlás az Isten által számunkra megálmodott boldogság legdurvább tagadása, s egyúttal az a terület, ahol leginkább lehet és kell Isten országa érdekében munkálkodni.

A belső békének és másokkal békében élésnek van még egy alapszabálya. A szeretet, a másik ember elfogadása, a másikban Isten visszfényének meglátása fontosabb, mint bármilyen igazság. Aki az igazságot a szeretet elé helyezi, bizonyosan nem képes a megbékélésre. Különösen értelmiségiek számára nehéz annak belátása, hogy amit az ember igaznak, jónak tart, nem a legnagyobb jó; hogy mások más igazságának is lehet (valamennyire) igaza; hogy igazságunkat alkalmasint zárójelbe kell tennünk a másik emberrel való kapcsolat és közös békénk érdekében. A megbékélés nem igazságok egyeztetése, hanem emberek elfogadása. A béke a mások iránti nyitottság győzelme igazságok, elvek, ideológiák fölött.

VASADI PÉTER

Érts, hogy megérts

Költő Azt hiszitek, békét hoztam a földre? Nem, hanem kardot, mondta Jézus. És tedd vissza hüvelyébe kardodat, figyelmeztette a vérmes Péter apostolt, mert aki kardot ránt, kard által vész el... Milyen az a kard, amelyet ő hozott? Éles, de nem öl. Barátokat támaszt, és nem ellenségeket. Küzdelemre való, de egyetemes érdekek szolgálatában áll: ilyen az isteni igazság. Ha lehet egy kardra ezt mondani: könyörületesen könyörtelen. Csak az képes jól forgatni, akit előzőleg átjárt és eltöltött a szeretet. Aki — mint a jó orvos — pontosan tudja, hol kell vágnia, s hol nem szabad. S szűrnia, vagy csöndesen leeresztetni... Harmónia? Talán a művészetben, de ott is csak a diszharmónia szomszédságában, mivel az egésztest kell meg-

mutatni. Jézus az isteni kontrapunktika mestere. Ő, aki kardot hoz, kijelenti: békességet hagyok rátok, az én békémet adom nektek. Az ő békéje a tényleges megértést, vagyis a szellemi–testi–lelki fölszabadulás klímáját árasztja el ott, ahol meggyökeresedik. Meddig kell elmennie az embernek a megértésben? Röviden szólva: öleléstől a keresztig. S közben — közbul — újra s újra át kell látnunk, lehetségesnek kell tartanunk, sőt be kell hatolnunk — ellenséges szándék nélkül — a másiknak akár mélyen tévedéses, elhibázott, érdekektől átszőtt létébe, látásmódjának jogosságába, fájdalmasan tartva fönn eltérő létszemléletünket, hitünket, a békeség megviselt reményét. Minden nagy jónak szenvedés az ára. Az öröme is. A megértés — öröm.

Mivel a bölcsesség élesen lát, ha megszólal, nem köntörfalazhat. Nem hallgathatja el, hogy terjeng valami fenyegető, huszonnégyórai csönd ma a világban. Mint néma ultimátum. Mindenki tudja, sejtí, találgatja, hall róla (a csöndről), jósolják a közeledő világrendést, fogadkoznak, elemezgetnek, aláírnak, de igazán nem veszik komolyan a dolgot. Néha azt hisszük, már nem is vehetik. Az armageddoni vadlovak láthatatlanok, s végképp elszabadultak. Közvetlenül sebesülve meg, napról napra miket szenvedünk el? Konfliktusokat szüntelenül, gondnak becézett bajokat, az általános figyelmetlenséget, a durva önzést, önös séget, a nézeteinket letaroló tolakodást, hatalmi önkényt s kizárólagosságot, nagyhangú kisszerúséget, civódást és külső-belső nyugtalan ságot s nyugtalanítást. Mégis, növekvő veszélyérzetünk-nél is mélyebbről jön föl bennünk az a bizonyosság, hogy fordulat felé halad a világ, vagy már benne jár. Mintha az egyetemes megoldás fölötti töprengések összeadódnának, s a legkülönbözőbb formákban törnének fölszínre: az erkölcsiség mellőzhetetlenségében, a váratlanul újszerű gondolkodásban és fölfedezésekben, ellenmozgásban, a megújulás vágyában, kiállva valami mellett és ellenállva a múlt kudarcot vallott kísérleteinek, örven dezve, elhallgatva a figyelemtől, s higgadtan jelentve ki érveinket. Mintha folyton arról beszélnének, amit mégsem merünk néven nevezni: minden valótlan ság oka az istenhiány.

A világpusztító erő-tendencia hódítása megállíthatatlannak látszik, de ahol eluralkodik, ott meg is bukik. Bukása viszont beláthatatlan következményekkel járhat. A bizonytalanság méretei mondatják velünk, hogy megmentésünkhöz csodára szorulunk. Igaz, de ez a csoda már megtörtént. Őt fölülmuló, új igazságokat senki sem fog mondani. Régi igazság pedig nincs; igazság van, amely — Aki — örökre és mindenki számára egyetlen. Ez a csoda az, hogy Isten van, s eljött, el kellett jönnie közénk. Isten van, tehát istenek nincsenek, nem lehetnek. Sőt, Ő a világ „burka” is, és vele, benne mindaz, ami él, jó és törékeny, szeretetre hajlik és boldog akar lenni; öröklétet követel a szív. A teremtés. Örökélet. Szent testvériséget.

Ha ez sem, akkor marad a sötét, értelmetlen, folyton közelgő semmi. Ez nem filozófiai semmi, ami még önmaga. Ez a tényleges nincs. S általa a kollektív nyúvasztás. Pedig — evilági ideiglenesség lévén — bocsánaton alapuló megértésre vágyunk, vagyis a valóság mélyen igaz fölismerésére. Ezért meg is akarunk bocsátani. Jean-Marie Lustiger, Párizs nemrég elhunyt nagy bíborosa írja: „A megbocsátás... sugárzása igazítja útba... botorkáló szabadságunkat... fénybe vonja a megzavart lelkeket...”, mert az „élet ereje megóv a kétségbeeséstől, kigyógyít az illúziókból. Visszaadja az embert az igazságnak... Íze: a boldogság íze.”

VILLÁNYI LÁSZLÓ

Miképpen

Költő

„...miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.” Milyen könnyedén mondjuk ki. Mintha magától értetődő lenne. Minden bizonnyal a többes szám első személy teszi. Mondd ki így: miképpen én is megbocsátok az ellenem vétkezőnek!

Valaki megbocsát azért, amit nem követtél el. Most akkor bocsásd meg a megbocsátást, hiszen a másik vétkeket kreált neked?

Mit kezdjél az ellenséges hangon kimondott megbocsátással?

„A személyiség elviselésének nagy akadálya a bűnösség érzése. Ettől kell megszabadulnunk.

A bűnösség érzése mindig összeköttetésben áll a követelés szellemével. Hiányainkért és elégtelenségeinkért tárgyakat és más embereket okolunk inkább, mint önmagunkat. Végül pedig Istent vádoljuk.

Ha megbocsátjuk vétkeinket Istennek, ő is meg fog bocsátani nekünk.”¹

¹Simone Weil: *Ami személyes, és ami szent.*
(Reisinger János fordítása.)

Lehetsz-e önelégült, ha a másik idővel bocsánatot kér?

Szabad-e akkor is bocsánatot kérned, ha nincs vétked?

Szabad-e a békeesség kedvéért a másik helyett bocsánatot kérned?

Miért bocsátasz meg magadnak sokkal nehezebben?

Te már rég megbocsátottál neki, de ő még mindig nem bocsátotta meg neked, hogy vétkezett ellened.

Milyen könnyű megbocsátanod annak, akit szeretsz.

Miért olyan nehéz megbocsátanod annak, akit valaha szeretted, de csalódást okozott?

Mi legyen az öntudatlanul elkövetett vétkekkel?

A tudatos bűnt, a cinizmust is meg kell bocsátanod?

És amikor nincs kinek megbocsátanod?

Hová lesznek a ki nem mondott bocsánatkérő szavak?

Helyettesítheted-e mással a bocsánatkérés szavait?

Vétek-e, ha nem tudsz azonnal megbocsátani?

Van-e kiszabott ideje a megbocsátásnak?

Nincs-e abban valami önteltség, ha közvetlenül Istenhez fordulsz bocsánatért? Nem lenne egyszerűbb a másik emberben megszólítanod?

² Kempis Tamás:

Krisztus követése.

(Jelenits István fordítása.)

„Békére és igaz belső azonosságra szól a rendeltetésed...”²

A bocsánatkérés többnyire töredékes.

Miképpen a megbocsátás is.

Az emberiség: egy nagy család

VIZI E. SZILVESZTER

Orvos, az MTA elnöke

A karácsony a szeretet ünnepe. Ilyenkor családi körben ünnepelve kiszakadhatunk a hétköznapi felfokozott ritmusú, döntően rutinszerű világából. A szentesti gyertyagyújtás a megszülető új életet, a jövőt jelzi, de egyben emlékezésre is készítet. Ekkor néhány percet azokkal is „eltölthetünk”, akik már nem lehetnek velünk az ünnepen: családtagok, rokonok, barátok. Bár nincsenek már közöttünk, ilyenkor egy kicsit visszatérnek. Törvényszerű, hogy az idő, az életkor előre haladtával egyre több lesz az ember emléke, „emlékeznivalója”.

Én is emlékezem. Éppen tíz esztendeje, hogy kedves jó barátomat, dr. Kovács Istvánt, a „Dokit”, az Ulászló utcai Kápolna igazgatóját, a fejlődésben akadályozottak és nagycsaládosok gyámoltóját a súlyos betegség leterítette, s elhagyott minket. Ő volt az, aki betegsége során akaratlanul is emlékeztetett engem és orvos kollégáimat arra, hogy ahol véget ér a tudás, ahol megszűnik a tudomány hatóköre, ott a hit, a lelki erő fizikai csodákra képes. „Doki”, amikor orvosi értelemben már nem tudtunk rajta segíteni, hitével és akaratával több mint fél esztendőt még velünk és hívei között maradt. Azt mondta: még dolga van, időt kért az Idő Urától, s kapott is időt, hogy befejezhesse bevégezten feladatait.

Sok évtizeden keresztül szeretettel nevelte a fiatalokat. Hitte és vallotta, hogy tovább kell örökítenie a hitet, a tudást, és azt, ami az ember viszonyát a környezetével, illetve az ember kapcsolatát a másik emberrel meghatározza, s amit magyarul egy szóval úgy fejezünk ki: az erkölcs.

Ő, a „Doki” is tudta, vallotta, hitte: törvényszerű, hogy az idő előre haladtával egyre több lesz az ember tudása, és ez igaz az emberiség egészére, valamint a tudományra is.

Az emberiség egy nagy család, amelyet a felelősség és a szeretet tart, tarthat össze, és az egymás iránt gondoskodásunk, törődésünk egyik formája a teremtett Világ tisztelete és szeretete.

Ezen év novemberének elején — immáron harmadik alkalommal — került megrendezésre a World Science Fórum itt Budapesten. Ez a fórum olyan, mint a gazdaságban Davos. A világ tudósait, Nobel-díjasait, politikusait, döntéshozóit hívjuk meg, de várjuk a tudomány világán kívül élő állampolgárokat is, hogy hazánk fővárosában tanácskozzanak arról a kérdésről: mit ad a tudomány a világnak, a világörökségnek? Hogyan kell megőrizni a teremtett világ egészét és szépségét?

A mostani Tudomány Világforumán Sólyom László köztársasági elnökünk vezetésével négy európai államfő is kifejezte a természet megőrzésének, védelmének szükségességét, a politika súlyos felelősségét a fenntartható gazdasági-társadalmi fejlődés érdekében.

A megjelent tudósok és döntéshozók felfogására egyaránt jellemző volt, hogy a „Föld feletti uralom” biblikus hagyományainak megfelelő tudományos és közéleti tevékenységnek kell meghatároznia a mindennapok cselekedeteit. A bibliai hagyomány szerint mindannyiunknak elsődleges kötelessége kell, hogy legyen a teremtett Világgal szembeni felelősség, mint közös értékeink tiszteletteljes megbecsülése, védelme. Hiszen a Szentírás szerint az Úr a teremtéstörténetben nemcsak azt mondta, hogy „hajtsátok uralmatok alá a földet” (Ter 1,28), hanem azt is, hogy „műveljétek és őrizzétek is azt” (Ter 2,15).

Tény: a tudomány és ennek eredményeképpen a gazdaság fejlődésének olyan hatása is van a világra, amely az anyagi javak szinte mérhetetlen — s egyre erősödő — invázióját okozza. Ezek

mindenek feletti igénylése érték- és erkölcsi válsághoz vezethet. Ezért is kell továbbadnia minden felelősséget érző és vállaló felnőtt embernek a gyerekek, az ifjabbak számára szóval, tettel, példával az erkölcsi alapú életszemléletet, s tenni kell ugyanezt az információs forradalom eszközeivel az emberiség nagy családjának.

Persze mindez először a családokban kezdődhet, ahol anya, apa, szülő, nagyszülő lányának, fiának vagy unokáinak adja át a morális létezés módját, formáját. Hiszen ez az a közösség, amely a szeretet útján adja tovább a múltat, értelmezi a jelent, és segít megtervezni a jövőt.

A szentesti gyertya fénye a remény fénye, a hit fénye, hogy ez így történik, így történhet minden családban, s a legnagyobb családban, az egész emberiség közösségében is.

Nyúlkergetés a Bécsi úton

VÖRÖS ISTVÁN

Költő

Unom már, hogy állandóan békességet mondunk, és közben haragot rejtegetünk magunkban. A legjobban saját magamban unom ezt. Hatmilliárd békevágó ember él olyan békétlenül, hogy békessége érdekében még a földet is késznek látszik elpusztítani. A békességet az életünk változatlan pályán tartásával azonosítjuk. Ennek legjobb indulatú neve: fenntartható fejlődés. De én ezt a fából vaskarikát másként nevezném: jövőfélsznek. Attól való borzadásnak, hogy nyugodtnak, kiegyensúlyozottnak tűnő életünkben a végén még valami változás állhat be. Pedig a változás ott várakozik nyugalunk fala mellett, mint farkas a karám túlfelén. A változással kell megbékélnünk, nem pedig bármi áron a változatlanság békének hazudott, jéghideg háborúját fenntartanunk.

Mivel mégis ezt tesszük, indulataink érthetetlenek maradnak önmagunk számára is, és mivel nem értjük magunkat, azt hisszük, valaki más bántott meg bennünket. A megbékéléshez vezető út első és legfontosabb lépcsőfoka szerintem nem a másokkal, hanem az önmagunkkal való megbékélés.

*Békélj meg magaddal,
Isten is megbékél veled,
a béke nem angyal,
az ördög nem rajtad nevet.
Békélj meg agyaddal,
ne utáld a saját kezéd,*

sok mindent tapasztal,
 múltadból sok mindent feled.
 Magadban marasztal,
 megvan ott a jobbik feled,
 lakjál jól malaszttal,
 bocsáss meg magadban neked.
 Nem gyógyulsz tapasszal,
 a lélek magától heged,
 persze csak tavasszal,
 ha magad járod a hegyet.
 Följebb jutsz arasszal,
 mint ahogy az úton lehet.
 Az Isten nem rosszal
 semmit se, nézi a vizet.
 Nézése felforral
 akármit, nem marad hideg.
 A béke motorral,
 az ördög robogót vezet.
 Úgy nyerhetsz orrhosszal,
 ha nem lesz nyitva a szemed.
 Békélj meg magaddal,
 ez a harc hová is vezet.
 Úszik egy aranyhal
 fölötte vízi sás lebeg.

Elég tehát az öngyűlöletből, különösképp a fel nem ismert öngyű-
 löletből. Könyörgök mindenkinek, aki ezt a szöveget elolvassa, és
 rajtuk keresztül azoknak is, akik nem olvassák, hogy bocsássonak
 meg önmaguknak. Vagyis tisztázzák, mi bocsánatotkérnivalójuk
 van. Mondják meg, nem feltétlen a nyilvánosságnak, hanem a bel-
 ső nyilvánosságnak. Ismerjék be. Be, nem ki. És ha bent kint van a
 vétek, akkor kerüljön ki belülről. Bocsássonak meg maguknak. És
 úgy nézzék a többiek bűneit, hogy tudják, milyen nehéz volt meg-
 szabadulni a sajátjuktól.

Nehéz a bűntől megszabadulni,
 a bűn pióca, kullancs.
 Megszabadulni nehéz a bűntől.
 A bűn kullancs, pióca.
 A bűn csak ócska, varratlan holmi,
 csendben suhanó nyúlmancs,
 árnyékormány, mely fehérén túlköl,
 kék szikrával kivarrova.

A bűn kullancs, pióca.
 Árnyékormány, mely fehérén túlköl,
 megszabadulni nehéz a bűntől.

*Csendben suhanó nyúlmancs,
a bűn pióca, kullancs.
A bűn csak ócska, varratlan holmi,
nehéz a büntől megszabadulni.*

És ne érijük be annyival, hogy a halálos vétkektől mentesek vagyunk, hogy ilyeneket sosem követtünk el. Elő a kis bűnökkel is. Sorban rendeljük magunk elé őket, mindegyiket öltöztessük nyúlruhába, aztán változzunk vizslává és kezdjük el kifelé hajtani őket a városból. Mindenki lássa meg ezt a rengeteg nyulat. A saját nyulait. Gyülekezzenek a Vörösmarty téren. (Nekem alighanem nagy fél-névrokonom tere a legmegfelelőbb, mindenki válassza ki a maga terét, ahol elérnek bűnei, lehet, hogy másnak egy sarok is elég a vegyesboltnál.) Ne hagyja őket sokat várakozni, vicsorgó fogakkal kergesse végig a Nádor utcán, aztán keresztül a Kossuth téren, a Balassi Bálint utcán át hajtsa föl őket a hídra, ha valamelyik lemaradna, kérje meg a 2-es villamost, hogy csilingelve ő is tereljen. A hídon aztán az autók és a kombínók is segíthetnek, leérve jobbra kanyarodunk a Bem mozi előtt, és a forgalommal szembe futunk a Török utcán. El a Lukács uszodánál, tovább az Újlaki templom felé. Addigra a nyulaknak az ina már remeg, a vizsla szája habzik, a 17-es villamos hagyja őket, de vigyázzunk, hogy egy nyulat se üssön el, nem ez a dolgok rendje, nem ezért van ez a nagy hajsza. Futunk tovább a Margit kórház előtt, a betegek érében megpezsdl a vér, egy járásképtelen kiveri a nővérke kezéből a tányért, aki pedig épp mosolyogva etette, megmarkolja a nő combját, de nem akar semmit, nyulak ugrálnak a szeme előtt, segítséget kér, biztonságot keres, fölpattan, kirohan a folyosóra. Uram Isten, az a hetek óta nem látott folyosó! Az első nyulak már az Óbudai temető előtt szaladnak, letérnek az útról, átugrálják a sírokat, egy csontváz gyanakodva mozdul. Mi van, máris itt a fel-támadás, még tisztességesen ki se aludtam magam. A vizsla megnyugtatóan leugatja. Nem, ez csak egy hajtóvadászat, egy belső hajsza. Az állatok az esztergomi vonat sínjén futnak, aztán az ürömi szemétlerakó felé térnek el, föl a hatalmas szemétlerakó gödör irányába tereli őket a vizsla, és ott végre végez a bűnökkel, akik alig várják a pusztulást, mert a bűn egyáltalán nem ragaszkodik az élethez, és a bünt éltetni nem szeretetreméltó dolog különben sem. Ledobják nyúlmaszkjukat és elpusztulnak, mert megbocsáttatnak. A vizsla, aki még nem vette le álarcát, fölkapaszkodik a gőzölgő szeméthegyre, háta mögött egy valódi hegy mered zölden, vijjgó héja kering fölötte. A vizsla a Duna felé néz, látja a hatalmas kéményt, mögötte kékes ködben a fővárost. Csak az épületeket tudja kivenni innen, de mindenkinek megbocsát, akik ezt összehordták itt. Most már csak neki kell bocsánatot kérnie tőlük. Elindul visszafelé a városba.

TED HUGHES

A királyok jövetele

Ted Hughes (1933–1998) a 20. század második felének egyik legjelentősebb angol költője. Számos európai irodalmi elismerésben részesült, 1984-ben pedig „koszorús költővé” nevezték ki hazájában. Hosszú pályafutása során igen sok verseskötetet és műfordítást publikált. Verseinek világát döntően meghatározza a mitikus keret és látásmód. Költményeiben előszeretettel használ drámai monológot. Számtalanszor jelennek meg állatok lírai világában, mint többretegű metaforák, ezek közül a legismertebb Varjú, aki Isten, madár és ember keveréke. Bár leginkább költőként tartjuk számon, sci-fi novellát, operalibrettót, ismeretterjesztő-irodalmat és gyerekkönyveket is írt, utóbbiak közül talán a legismertebb A Vasember (1968), amely magyarul is olvasható. Az alábbi, 1964-ben született művét eredetileg rádiójátéknak szánta. Három hasonló műfajú darabbal együtt jelent meg: *The Coming of the Kings and Other Plays*. Faber & Faber, London, 1970.

JÖVENDŐMONDÓ
FOGADÓS
FELESÉGE
PAP
ÜZLETEMBER
NYOMOZÓ
VÁNDORÉNEKES
JÓZSEF
MÁRIA
HÁROM KIRÁLYOK

Az út hátulról-jobbról vezet előre, a nézők felé, elválasztva a baloldalt álló Fogadót az omladozó istállótól a jobboldalon. A Fogadó vörös, fehér ajtóval és ablakkeretekkel. Az ajtó felett méretes cégér: A CSÁSZÁR FEJE, ami egy római pénzérme hatalmas, lógó másolata, rajta egy elnagyolt arccal. A házikó ablakai mögött laza fekete függöny lóg, így ha elhúznánk, láthatóvá válna a belső.

Kakas kukorékol.

Megjelenik a JÖVENDŐMONDÓ, a közönség felé vánszorogva az úton. Megáll, ásít, megigazítja zsákját. Ebben a pillanatban fülsüketítő zaj az istállóból a jobboldalon: rúgások hangjai, vad csapkodás és egy számár hosszú bögése. A JÖVENDŐMONDÓ ijedtében ledobja a zsákot, csodálkozva néz az istálló felé. A fogadó hálójának ablaka kivágódik, megjelenik a fogadós FELESÉGének feje, sikítva mondja.

FELESÉG: Egész éjjel nem hagytad abba!
Most már fogd be, és nincs több láрма!
Tényleg kuss legyen te rusnya dög!
Vagy lemegy a férjem és ledöf!

A számár elhallgat. Eltűnik a FELESÉG feje, és az ablak becsapódik. A JÖVENDŐMONDÓ ide-oda néz a fogadó és az istálló között. Lábujjhegyen közelít az istállóhoz, hallgatózik. Egy marha bög. A JÖVENDŐMONDÓ elkezd, majd ismét figyel.

JÖVENDŐMONDÓ: Mit mondasz? Mi va'?

[marha bög]
Mi? Hogy itt? Ma?
[marha bög]
Már épp asszítottam.
[marha bög]
Jaj, szegény fejem!
Ez hihetetlen!
[kakas kukorékol]

Mi? Igaz mégis?
[kutyá ugat]
Már te is? Te is kezded?
Jaj, most mit tegyek?

A számár megint elkezd bögni és hatalmas lármát csap. Kinyílik a fogadó ajtaja, kilép a FOGADÓS hálósipkában és hálóingben egy vastag botot lóbálva. Kinyílik a hálószoza ablaka is, és a FELESÉG kidugja a fejét.

FELESÉG: Jól verd ám el a rusnya dögöt,
Csak akkor hagyd, ha botod törött,
Ahol vékony ott vastagodjék,
Többet hangja se hallatszódjék.
Nem aludtam semmit ma éjjel...
Hogyan legyek így holnap éber.

JÖVENDŐMONDÓ: Ácsi! Hol van itt az értelem?

FOGADÓS: A szamarat kék-zöldre verem,
A marhát meg hupililára.
Ez biz' álmatlanságunk ára.
Órahosszan csak múznak meg bögnek...

JÖVENDŐMONDÓ: Ember, nem hallod mit beszélnek?

FOGADÓS: Beszélnek? Minden rendben funkcionál?

JÖVENDŐMONDÓ: Nem hallottad, mit mondott a számár?

FOGADÓS: Biztos nem ettél te zabot?

FELESÉG: A jövőmondó van ott?

JÖVENDŐMONDÓ: Szolgálattyára, Asszonyom. Ha netán van egy ránc a tenyerén, megfejtem: egészség és vagyon van a ráncokban, ha a megfelelő ember olvassa ki belőlük. Minél több a ránc, annál többet lehet olvasni vagyonról vagyonért. Szerencsés ábrázata van, Asszonyom.

FELESÉG: Hallottam rólad. Várj. Rögvest jövök.
Feje eltűnik.

FOGADÓS: Most érkezted hozzánk, kölkök?

JÖVENDŐMONDÓ: Tudom, a pénzt hol lelem.

FOGADÓS: Itt bizony sok légy terem,
De hogy pénz? Az nem biztos.
Csak akkor jön, ha piszkos.
Öcsém szolgának adtam,
Hogy föld legyen alattam.

Jön a FELESÉG a fogadóból.

FELESÉG: Jövőmondó!

JÖVENDŐMONDÓ: Asszonyom!

FELESÉG: Nézd a markom. Mit látsz, gyorsan? Jaj, de izgalmas.

JÖVENDŐMONDÓ: Előbb a pénz volna alkalmas.

FELESÉG: Mennyit?

JÖVENDŐMONDÓ: Ezüstöt.

FOGADÓS: Elég!

A FELESÉG dühösen fordul férje felé, miközben a JÖVENDŐMONDÓ a tenyerét vizsgálja.

FELESÉG: Megjavítottad a partvist?
 Le van szögelve a kárpit?
 A kiálló szöget lealapáltad?
 Olaj kell a kútszivattyúba — csak láttad?
 Mire vársz, te szerencsétlen?

FOGADÓS: Hetek óta egyetlen vendég se,
 S te annak adsz, ki nem is dolgozott érte?

FELESÉG: Fogadót akkor minek akartál?
 Lett volna több eszed akkortájt,
 Mikor elkezdtük. Már nevem lenne,
 Ha jobban forgatod azt a fene...

JÖVENDŐMONDÓ: Pénzt!

FELESÉG: Mit?

FOGADÓS: Mit mondasz?

JÖVENDŐMONDÓ: Azt olvasom a tenyerén
 Évmilliós főnyeremény
 Tart erre felé.

FOGADÓS: Mi? Hol? Mikor?

JÖVENDŐMONDÓ [*még mindig a tenyerét vizsgálva*]: Ma.

FELESÉG: Ma?

JÖVENDŐMONDÓ: Az Emberek Királya
 Látogat ide — még ma.

FOGADÓS: Mi? Mit mond? Mi va'?

JÖVENDŐMONDÓ: Készüljenek!

FOGADÓS: Egy király?

JÖVENDŐMONDÓ: Három királyok.

FOGADÓS: Azt hiszem, rosszul hallok!
 Hogy megszálljanak itt?

JÖVENDŐMONDÓ: Hogy ide ellátogassanak.
 És ezzel a régi koroknak —
 Mitől itt történni fog ma — vége.
 Híres leszel mától örökre.

FELESÉG: Örökre!

FOGADÓS: Nos, ki a bolond? Kinek van esze?
 Ezért a napért vettem 10 éve
 Ezt a helyet. Mit tudsz még? Ki vele!

JÖVENDŐMONDÓ: Készüljenek!

FELESÉG: Három Királyok!

FOGADÓS: Azt követően, hogy nálunk háltak,
 Minden este megtöltjük a házat.
 Tudni fogják, kik vagyunk. Divatos
 Kis betlehemi Fogadó. Biztos,
 Hogy meggazdagszunk!

FELESÉG [*izgatottan*]: Gyorsan, ki kell takarítani.
 Szanaszét van a sok holmi.
 Söprűt ide, gyerünk sikálni.
 Hozd a szúirtót is.

FOGADÓS: Ki a csirkékkel

A kádból.

FELESÉG: Szedd össze a rühes kutyákat

És kölykeiket az ágyakból, a disznókat

És malacikat pedig a tálalóból, és hints utánuk

Fertőtlenítőt! Mit ámulsz?

FOGADÓS [*szinte megigézve áll*]: Ez életem legnagyobb napja!

FELESÉG: Mint mindig, a feleséget illeti érte hála.

Gyerünk!

Berohannak a fogadóba. A következőkben a FELESÉG ruhadarabokat, törött székeket, képereteket stb. hajigál ki az ablakon. Hamarosan a FOGADÓS előbukkan felöltözve, és elkezd a szemetet az istállóba hordani. De előbb:

JÖVENDŐMONDÓ: Nem mondtam mást, csak az igazat,

De biz' volt, miről hallgattam.

Mert írva van, hogy e világzat

Bukni fog ám hamarosan —

Nincs több gondoskodás, törődés —

Mindenki, köztük ezek is:

A csórónak lelkét gyötrődés

Várja egy kasszagép kis csengettyűjében

Hol minden

Vásárláskor megcsörren

Irigylő fájdalommal —

Ez lesz büntetése

Míg véget nem ér piti élete.

A számító feleség,

Aki megverette volna a marhát,

Hiába tarja majd markát,

Egy tükörbe zárva várhatja, míg eljön a vég.

JÖVENDŐMONDÓ *el*, FOGADÓS *be*, *kezében rengeteg kacat.*

FOGADÓS: A lusta kutya hoppon marad,

A törekvő mindent megragad.

Így teszek én is. Míg befutnak,

Várom kell — nehogy lemaradjak.

Mások majd csak akkor ébrednek,

Mikor késő. Én készen leszek.

Ezt most nem szalasztom el. Nem én!

Csak enyém lesz a főnyeremény.

A FELESÉG *lehajít egy fonott bölcst, amivel eltalálja.*

FELESÉG: Tedd az istállóba ezt a vackot.

Készen vannak a fenti matracok?

[*Folytatja, amíg be nem dobálja a szemetet az istállóba és a fogadó felé nem fut.*]

Kifényezted a rézkilincseket?

Mennyi feladat! Vagy ezer lehet.

Legalább tiszták már az asztalok?

Fent vannak a hordók? Belehalok!

Új zsanér kell a pinceajtóra.

Siess már! Gyerünk! Az áldóját, hány óra?!

FOGADÓS: Igen, igen, igen...

[Épp be akar lépni a fogadó ajtaján, amikor megtorpan. Egy feltűnő öltözetű PAP lép be.]

FOGADÓS: Ööö... Felsé... ööö... Uraságod... ööö... Tisztele...

PAP: Kegyelmed.

FOGADÓS: Kegyelmed?

PAP: Mint látod, a templom papja vagyok, előkelő

Rangban. Modorom és lelkiségem mind megfelelő.

Ez annyit tesz... Hatalom vagyok földön és mennyben.

Ez annyit tesz... Értesz egyáltalán? Azt mondod, igen?

FOGADÓS: Kegyelmed.

Meghajol, letérdel, beveri a fejét a földbe.

PAP: [öntelten] Nem kell fejedet a földnek verni.

Elég térdelned. Mindkettőre. Ennyi.

Mikor rám nézel, belül nem remegsz meg?

Az ördög az. Miattam nem pihenhet.

Tudod, mik világunk legsúlyosabb

Csapásai? Az új vallások! Olyat

Tudnék mondani, Egek! Leesne

Átkaimtól egy elefánt füle,

Ha az emberek gonoszsága jut eszembe.

[*egyre dühösebben*]

Nem hagyom! Nem gondolhatnak akármire!

Kell a lelkük. Birtokolni akarom mindet.

Csak rajtam keresztül imádkozhatják az Istent.

Vigyázó tekintetem követi majd őket

Ezeket a nyomorult, gonosz tévelygőket. Ó!

FOGADÓS: Igen, kegyelmed.

PAP: És tudod, a minap mi jutott tudomásomra?

Egy titkos vallási est lesz itt. Hallottál róla? Nos?

FOGADÓS: Kegyelmed, én...

PAP: Ó, a gonoszság, meg az álnokság!

Azt hiszik, van engedélyem nélkül mennyei boldogság.

Csak imádkozni akarnak. De hol

Marad a stólapézn? Sehol.

S amim van, azt Heródes veszi el, hogy kifizesse seregét.

FOGADÓS: Kegyelmed...

PAP: Hol vannak a galádok? Úgyis tudod, tagadni ne merd!

FOGADÓS: Kegyelmed — tényleg nem tudom, miről van szó.

PAP: Hát így. Rendben, akkor maradok. Nem vagyok tuskó,

Hogy kifogjanak rajtam. Várok. Hogy aztán

Isten Kezeként üzzem innét a sátánt,

Majd Heródesnek adom őket, hisz tudja,

A Pokolból való minden szekta.

¹Közismert angol mondóka és gyereknóta. Eredete és keletkezése ismeretlen, bár egy máig élő néphiedelem szerint I. Mária uralkodásához köthető; a címszereplők állítólag három protestáns nemest jelképeznek, akiket a királynő kivégeztetett. Számos sportág (például labdarúgás, jégkori stb.) szurkolói skandálják, ha elégedetlenek a bírók ténykedésével. A dallamot számos zeneszerző (köztük Joseph Haydn is) feldolgozta.

Szoba kéne nekem.

FOGADÓS: [felkészülődve] Kegyelmed.

PAP: És hozz bort ide.

És sült fürjet. Itt a vacsora ideje.

A PAP követi a FOGADÓST a fogadóba. Belép, kerek kalapban, a „Három Vak Egér”-t¹ dúdolván egy ÜZLETEMBER. A fogadót vizsgálja. Feltűnik a FOGADÓS és a FELESÉG, nagyon izgatottak.

FELESÉG: Miről beszél?

FOGADÓS: Nem tudom.

FELESÉG: Titkos vallási est?

FOGADÓS: Azt mondja.

FELESÉG: De mit jelentsen ez?

FOGADÓS: Hát ez az. Mit jelent ez?

FELESÉG: De a borért ugye fizet?

FOGADÓS: Majd kiküldjük a számlát.

FELESÉG: De nagy ember. A reklámmal többszörösen megfizeti az árát.

Úgy értem, csupán a jelenlétével. Hozd a fürjét gyorsan.

FOGADÓS: Már úton van. Nagy lakoma kell, mert ha a mai nap rosszan...

FELESÉG: Nem látod? Már elkezdődött. Megjött a szerencsénk.

FOGADÓS: Bárcsak életünk végéig elegendőt keresnénk.

FELESÉG: Akkor tegyél is érte, te idióta!

A FELESÉG elmegy, a FOGADÓS marad, ujjain számolja mennyi teendője van még, elkeseredett és szorítja az idő.

ÜZLETEMBER: Ez tehát a „Császár Feje”. Akkor ez az.

FOGADÓS: [meglepetten] Kegyelmed?

ÜZLETEMBER: Micsoda?

FOGADÓS: Úgy értem, uram, miben se...

ÜZLETEMBER: Mondja csak jóember,

Úgy értesültem, egy világhírű bűvész lép fel ebben
A fogadóban egy világrengető
Mutatvánnyal ma. Hallott róla?

FOGADÓS: Bűvész? Itt? Ma? Soha.

ÜZLETEMBER: Olyan Szent Ember, aki tűzön jár,
Meg kígyókat tud összecsomózni,
Szardíniából csinál kaviárt,
Esőt hullat, mint Isten — de ez semmi!
Képes búzatáblát varázsolni
Egyetlen morzsából. Érkezésem netán korai?

FOGADÓS: Semmi ilyesmiről nem hallottam, uram.

ÜZLETEMBER: Na, ne mondja,
Biztos egy riválisa fizette le, nehogy elárulja.
Eh?

FOGADÓS: Rivális?

ÜZLETEMBER: Hát jó. Értem én.
De nem leszek átverve. Kemény

Pénzt fizetnék neki — leszerződtetem.
De hisz nem is ismer. Itt a névjegyem.

FOGADÓS: Attól tartok, uram, ööö, én...

ÜZLETEMBER: D. Orrlovas Szokratész.
Mindent adok. Persze a józan ész
Határain belül. Van, ki a Holdat kéri.
De ez persze nem megy, ugye megérti.
Tízesével van kezdő gladiátorom,
Vagy kötélzandál, golyvás manók bilincsbe verve.
Teszem azt, krokodil kéne?
Netán csinos szolgálány, kókuszsziget?
Mindez azé, aki fizet.

FOGADÓS: Ami azt illeti, a szándalom kicsit kopott...

ÜZLETEMBER: És ezzel a csodatevővel nagy vagyont
Kereshetek. Holtakat hív életre,
Ez vadiúj! Ajánlok neki 40 százalékot érte.
Leizzadok, hacsak belegondolok
A nyereség nagyságába. Nézze, adok
Öt százalékot, ha megmondja, hol hál.

FOGADÓS: De én nem egészen...

ÜZLETEMBER: Nézze: egy tízes, és feltámasztja a bácsikáját
Vagy a nagynénit. A nagypapának emelem az árát.
Egy édesapa háromezer. Nincs felső határ.
Nem akar gazdag lenni? Ne mondja már?!
Hol van? Rendben. Szóval teszi a hülyét.
Hát, akkor megvárom itt jövetelét.
A tömeg hangját úgylis hallani fogom.

FOGADÓS: Örömmel fogadjuk. Csak tessék.

ÜZLETEMBER: Szerintem helytelen elszalasztani ekkora szerencsét.
Na, mindegy. Hozzon sört meg marhasültet.

FOGADÓS: Máris uram.

Amint a FOGADÓS és az ÜZLETEMBER belépnek a fogadóba, egy NYOMOZÓ lép színre. Megáll, az istállót és a fogadót vizsgálja, közben be-le-belenéz jegyzettömbjébe. Bejön a FOGADÓS és FELESÉGE. Izgatottan beszélgetnek.

FELESÉG: Ez felfoghatatlan.

FOGADÓS: Sose voltak ilyen vendégeink.

FELESÉG: A szerencse azoké, akik hisznek abban,
Amit a jövőmondó mondott.

FOGADÓS: Berohanok még élelemért a városba.
Fogytán vagyunk. Még ilyen napot!

FELESÉG: Gyerünk! Siess akkor, te idióta!

A FELESÉG ismét bemegy a fogadóba, a FOGADÓS épp elrohanna, amikor észreveszi a NYOMOZÓT.

NYOMOZÓ: A Császár Feje. Hm!
[a jegyzeteit tanulmányozva]
Vele szembe

Pedig egy romos kinézetű, elhanyagolt istálló. Itt van!
 Ez lesz az. Hm!
[becsukja füzetét]
 Maga pedig a tulajdonos?
 FOGADÓS: Így igaz, nyomozó úr. Valami gond van?
 NYOMOZÓ: Nem találkoztunk mi már korábban?
 FOGADÓS: Nem.
 NYOMOZÓ: Biztos?
 FOGADÓS: Igen.
 NYOMOZÓ: Mi a meggyőződése?
 FOGADÓS: Nincs.
 NYOMOZÓ: Vigyázzon.
 FOGADÓS: Egyetértek az adókkal.
 NYOMOZÓ: Helyes. Lám, lám, ki gondolta volna.
 FOGADÓS: Mi a gond, nyomozó úr?
 NYOMOZÓ: Ki száll meg itt magánál? Gyorsan,
 Ne hezitáljon hazugságon gondolkodni.
 FOGADÓS: Vendégek?
 NYOMOZÓ: Kik?
 FOGADÓS: Egy főpap, meg egy üzletember.
 Senki más.
 NYOMOZÓ: És mit tud erről a tüntetésről?
 Ne is tettesse az ügyefogyottat.
 Besúgóink szerint e helyről
 Egy veszélyes agitátor folytat
 Ma lázító beszédet, az állam
 Megdöntéséről. Véres ideák
 És drámai szenvedély. Bátran
 Buzdít törvénysértésre s katonák
 Lelövésére. Hogy tapossák le
 A király rózsáit s lessenek be
 Késes egyének a palota
 ablakain. Biztos hallotta?
 FOGADÓS: Én? Nem vagyok más, csak egy fogadós.
 NYOMOZÓ: Politikailag felettébb gyanús.
 A magukfajta elemek hagyják
 A gyufát meggyulladni. Nem fújják el a lángját.
 FOGADÓS: Nem tudom, miről beszél.
 NYOMOZÓ: Hát akkor, hol a tömeg,
 Ami összegyűlt hallgatni őt meg?
 FOGADÓS: Kicsodát?
 NYOMOZÓ: Ezt a forradalmárt zavaros üzenetével,
 Ami összezavarja Heródest, s hasadást ékel
 A nagy Caesar békés birodalmába. Ezért
 Kell elkapnom. Miért tördeli a kezét?
 FOGADÓS: Csak nem tudom, miről szól ez az egész.
 NYOMOZÓ: Nem látott erre felé egy szakállas férfit,

Egy nagy kenyérszeletelő-szerű törrel,
 És vele egy tucat másik — azt hiszik, értik.
 Az a terve, hogy megdöntse Heródest. Ő kell
 Nekem. Csak azt nem tudom eldönteni,
 Igazat beszél vagy blöfföl?

FOGADÓS: Nyomozó úr, kérem. Én nem.
 Nem tudom, mi van ma velem.
 Alig értem, mit mond nekem.

NYOMOZÓ: Rendben. Akkor megszállok mára.
 És amikor mozgolódás támad,
 Hogy hallják beszélni — figyelni fogok.
 Az állam tőlem függ, nem hibázhatok.
 Mutasson egy szobát.

FOGADÓS: Természetesen, nyomozó úr.

NYOMOZÓ: Ha ez az ember a betegség, én vagyok az orvos.
 Hozz egy hordó bort meg egy malacfejet.
 Ha már ettem, elintézem mindet.

FOGADÓS és NYOMOZÓ *el. VÁNDORÉNEKES be, koldusruhában. Áll az istállót nézve. Bekukkant az ajtaján.* FOGADÓS és FELESÉGE *be, ismét izgatottak.*

FOGADÓS: Ez nekem sok!

FELESÉG: Hárman is!

FOGADÓS: A Jeruzsálemi Főpap!

FELESÉG: De *három*!

FOGADÓS: Igen, és a legnagyobb!

FELESÉG: *Három*!

FOGADÓS: Ez a nyomozó, legutóbb,
 Alaposan megizzasztott!
 Most meg mindent felfalnak,
 A pap már egy akót megivott.
 Az üzletemberrel burkolnak.
 De miről beszélnek?
 Mire várnak? Egy emberre,
 Vagy háromra, többre?
 Illegális vallási estre?
 Tűzön-járás, tűzevés,
 Bűvész vagy egy tüntetés?
 Biztos nem az én hibám.

FELESÉG: Megvan!

FOGADÓS: Mi?

FELESÉG: Három!

FOGADÓS: Mire gondolsz? Nem vágom.

FELESÉG: A Három Királyok ez a három.
 A jövőmondó mesélte,
 Hogy Hárman lesznek és — íme.

FOGADÓS: Ez a három Király?

FELESÉG: Nem azok?

FOGADÓS: Úgy érted, magukra öltöttek álarcot?

FELESÉG [*táncolva*]: Királyok! Királyok!

Milyen csodás királyok!

FOGADÓS [*még mindig bizonytalan*]: És most teli van velük a fogadó?

FELESÉG Hát nem boldogító?

FOGADÓS [*hirtelen megbolondul*]: Gazdagok leszünk!

Úgy bizony!

Azt mondják majd: „Itt háltunk”, ahol lakom!

MINDKETTEN: Királyok! Királyok! Ó, milyen csodás dolgok...

Együtt táncolnak, de abbahagyják, amint megpillantják a VÁNDORÉNEKEST.

FOGADÓS: Ki az ott? Mit csinál az öreg istállómnál?

A VÁNDORÉNEKES *előrejön, mintha nem látná a másik kettőt.*

VÁNDORÉNEKES: A hegyek ellenem voltak.

A hegyes, álnok utcakövek ellenem voltak.

A tüskék ellenem voltak.

De ideértem.

A kutyák velem voltak, az egyik hozott egy sonkacsontot.

A madarak velem voltak és friss tojásokat mutattak,

És a patak, a patak

Jártam elől kitért.

Ezekből a jelekből tudja az utazó,

Hogy a vándorlelkek barátságosak.

És íme a hely: a Császár Feje.

A Császár feje, ami álmomban szólt hozzám —

FOGADÓS: Hé, rongyos, mit akarsz?

VÁNDORÉNEKES: Ételt és ágyat.

Hosszú utat tettem küzdve magas lázat.

FOGADÓS: Tudod, hol vagy?

VÁNDORÉNEKES: A Nap alatt, ami Isten-adta nap-csillag.

FOGADÓS: Tudod, hol állsz?

VÁNDORÉNEKES: A földön, mit a Teremtő kölcsőneként használsz.

FOGADÓS: Tudod, kivel beszélsz?

FELESÉG: Ez az, ki malacai mellett élsz?

Körmeid égig érnek.

Hajad madárfészek.

Gatyád kész az enyészetre,

Kabátod molyette.

Két lábon járó patkányluk ez.

Kéregetsz vagy zsebmetszesz?

VÁNDORÉNEKES: Csak egy ágy és egy szelet kenyér,

Hogy megmaradjak, asszonyom.

FELESÉG: Távozz, te szeméthalom.

Itt Nagy Királyokat kell szolgálnom.
 Csak egy semmirekellő vándorénekes.
Kinyílik a felső ablak, és a PAP feje jelenik meg.
 PAP: Bort kérek! Még! Hallja pincér?
Megjelenik az ÜZLETEMBER feje is.
 ÜZLETEMBER: Valaki szaladjon sültért és sörért!
 FELESÉG: Máris, uram.
Berohan a fogadóba.
 FOGADÓS: Na, most hallhattad.
 Gyerünk, hord el magad.
 VÁNDORÉNEKES: Nézze azt a csillagot.
 FOGADÓS: Csak egy csillag.
 VÁNDORÉNEKES: De nappal ragyog!
Kinyílik a fenti ablak, és feltűnik a FELESÉG dühös arckifejezéssel.
 FELESÉG: Még mindig ott vagy?!

Siess ember! Több italt és ételt.
 Úgy állsz ott, mint kit csoda lelt.
A fej eltűnik, az ablak bevágódik.
 FOGADÓS: Jobb, ha elmész. Én meg sietek.
 Mint látod, teli vagyunk. Bocsáss meg, kérek.
 A FOGADÓS elfut. A VÁNDORÉNEKES marad, ahogy állt.
 VÁNDORÉNEKES: Íme, Kapzsiság az emberek Királya!

Fillér a fillérhez szól, erősebben, mint az ember.
 Padló a szőnyeghez szól, erősebben, mint az ember.
 Asztal az abroszhoz szól, erősebben, mint az ember.
 A fal a képekhez szól, erősebben, mint az ember.
 Hisz az ember esze a pénz rabja.

A szegény szakadt kabát selyembélést kér,
 Az öreg törött tányér ezüstfogót kér,
 A piszkos száraz pohár a szőlődűlőt kérleli,
 A kemény kenyér aszpikot kér —
 Az ember pedig köreit futja,
 Hisz az ember esze a pénz rabja.

Hajolj meg mélyen, és imádd
 A bank dagadt pocakját,
 Ami annyi rabot elnyelt már.
 Térjetek mind egy omladozó
 Szemétkupac mennyországába.
 [Mindeközben a színpad elsötétül: az istálló felé fordul.]
 Most est száll a völgyekre és kertekre.
 Most leszáll a hideg
 Legyilkolva a pihés madarakat fészükben.
 A halak a tavakban eszméletüket veszítik.
 Bemászok ide, és a marha meg számár lehelete
 Megteszi pokrócnak. Kemény idők ezek
 Mindazoknak, akik képtelenek lopni.

Bemegy az istállóba. A három vendég a „Három Vak Egér”-t énekli. JÓZSEF és MÁRIA közeledik az úton és megállnak a fogadó előtt.

JÓZSEF: Már nagy út áll mögöttünk. Ma este már nem mehetünk tovább a hidegben. A hó már arcunkat böködi. Ha ez a fogadó teli van, Isten tudja, mit csinálunk. Bekopogok.

JÓZSEF bekopog. A FOGADÓS futva jön ételvivő körútjáról. Nem veszi észre, hogy JÓZSEF kopogott.

FOGADÓS: Brr! Micsoda éjszaka! Elnézést — beteg a felesége?

Úgy néz ki, mintha orvos kéne.

Vigyázzon rá ember!

[a közönségnek]

Ezek a bókászó emberek szörnyűek.

Mintha ősellenségek lennének:

Semmi törődés. Brr!

Bemegy, becsukja az ajtót.

JÓZSEF: Még egyszer megpróbálom.

[Kopog. Kinéz a FELESÉG.]

Kellene egy szoba. És a feleségemnek egy ágy.

FELESÉG: Bocsánat. Teltház.

Ő is bevágja az ajtót.

JÓZSEF: Most mit csináljunk?

Kinyílik az ajtó, kijön a FOGADÓS.

FOGADÓS: Végtelenül sajnálom. Gondoltam, elmagyarázom.

Látják a feliratot: a „Császár Feje”.

Azaz Császárok és Királyok szállása.

Király Királyok, vagy Királyok inkognitóban.

Az a három nemes hang Királyok torkából való,

Akik álcázzák, hogy Királyok.

És három Király számára tartok fenn szobát,

Akik vagy igazi, vagy álcázott Királyok lesznek,

De Királyi bánásmódot követelnek majd.

És a magamfajta nemet mondhatnak Királyoknak?

Királyok csináltak, és Királyok tartanak el. A Királyoké vagyok.

Értik? Alhatnak az istállóban.

Ugye megértik, nem tehetek másként.

Visszafut a fogadóba.

JÓZSEF: Ennyit a szerencsénkről. Menjünk.

Bemennek az istállóba. A „Három Vak Egér” először erősen, aztán halkabban szól. A „Mi Három Királyok”² nagyon haloványan szól valahol messze. Ismét felerősödik a „Három Vak Egér”, majd fokozatosan elhalkul.

A FOGADÓS és FELESÉGE jönnek vitatkozva.

FOGADÓS: De ha ezek valóban Királyok, kiadhatnánk

A három üres szobát. Az előbb két alak

Kért szállást. És fizettek is volna.

FELESÉG: És ha nem is Királyok, csak aminek mondták magukat?

Akkor a három Király ma este érkezik.

²Ezt az angol nyelvterületen igen ismert és elterjedt karácsonyi éneket egy amerikai lelkész, bizonyos John Henry Hopkins szerezte 1857-ben.

A jövődömondónak igaza volt eddig
Mindenben. Miért pont ebben tévedne?
Nem maradhatunk le róla. Az szörnyű lenne.
Az a három szoba a Királyoké,
Akik akkor jönnek, ha ezek nem Királyok.
Megfagyok. Mindegy, tévedsz. Ezek biztos a Királyok.

FOGADÓS: Nem viselkednek éppen Királyként.

FELESÉG: Csak azért, mert akaratosak?

Az én mottóm: „Mindig a vendégnek adj igazat.”
Hozz még bort, hátha jön még király.
Ne tétovázz. Ne csak álldogálj!

Bemegy, a FOGADÓS utána.

FOGADÓS: Csak attól tartok, ez veszteséges lesz.

A „Mi Három Királyok” most elég hangos. Jön a VÁNDORÉNEKES a fejét rázogatva, épp álomból ébredt. Megáll, hogy kicsit összeszedje magát. Valami különleges történt vele.

VÁNDORÉNEKES: A szalmán feküdve egy felfoghatatlan álmot láttam.

Azt álmodtam, hogy egy csillag hullott mellém a szalmára,
És ott ragyogott. Amikor felnéztem,
Egy bikát láttam repülni a tüzes égen át,
Hátán pedig egy hatalmas ezüst nő ült, és kezében
A Holdat tartotta. És később jött egy repülő
Szamár ugyanazon a lángoló égen át,
Az ő hátán egy óriási férfi,
Kezében a Nappal. Hirtelen felébredtem,
És láttam a bikát meg a szamarat a szalmán térdelni,
És a hatalmas férfi és nő árnyékát mozogni —
Azt mondom, férfi és nő voltak,
De nem merem elmondani, minek véltem őket. Nem mer-
tem nézni.

Kirohantam a fagyos világba,

Mert nem mertem nézni. Abban az istállóban.

Amint megfordul, hogy megnézzé az istállót, észrevesz valamit az úton ott, ahol még nappal a csillagot látta. A FOGADÓS jön a fogadóból, majd megtorpan az ajtóban.

FOGADÓS: Mit kértél?

FELESÉG: Tűzifát.

FOGADÓS: Hallom. Nincs több lábam,

Se szarvaspatám, se kutyatalpam.

[a VÁNDORÉNEKEShez]

Mi lelt téged?

Az arcod falfehér lett.

Mit bámulsz?

VÁNDORÉNEKES: Nézze!

A FOGADÓS követi a VÁNDORÉNEKES ujjának irányát, bámul, elejti a fával teli kosarat, majd berohan a fogadóba.

FOGADÓS: Asszony! Gyorsan! Ezt lesd meg!

VÁNDORÉNEKES: Egy csillag jön erre az úton.

Ha nem egyenesen állnék, ez álom volna.

Egy kardalakú csillag, hegygel lefelé,

Lebeg végig az úton. És most felemelkedik.

Tüzet szór a háztetőkre és kertekre.

[Megjelenik a csillag, függ, lassan emelkedve letről, míg az istálló fölé nem ér, ott megáll.]

És most az istálló fölé emelkedik.

Ott aludtam, míg az álom fel nem ébresztett. És most

A csillag az istálló fölött áll.

A beszéd végére, miután a csillag a helyére kúszott, egy halovány fény az istállóban mostanra minden résen át sugárzik. A „Mi Három Királyok” teljes hangerővel szól, szinte elnyeli a beszédet. FOGADÓS és FELESÉG kilépnek a fogadóból. Előbbi nem a csillag felé mutat, hanem az út felé, ahonnan az előbb jött.

FOGADÓS: Ha azok ott nem három Királyok, egyen meg a fene.

FELESÉG: Ó, áldott jövődömondó. A Királyok!

Bejönnek, fenségesen, teljes pompában a HÁROM KIRÁLYOK. A FOGADÓS és FELESÉGe térdre borulnak.

FOGADÓS: Erre tessék, királyi felségtek.

Minden kész, mi kell: ital, éték.

Ínycsiklandó vacsora vár.

FELESÉG: Egy tucát szopós malac sül a roston.

FOGADÓS: Fügés brandyvel locsolom.

FELESÉG: Lesz vidám muzsika,

Hogy jobban essen az itóka.

FOGADÓS: Jelszavunk: „Vendég, tömd a bendőt,

Míg el nem fogyott minden, mi megfőtt.”

Ööö... Felségtek... ez... ez...

Ez a fogadó. Felségtek!

Az csak egy szörnyű vacak hely, ahol a szamaram

Meg a bikám meg a szemetet tartom... Felségtek!

A HÁROM KIRÁLYOK nem figyelnek se a fogadóra, se a FOGADÓsra, az istálló érdekli őket.

ELSŐ KIRÁLY: Követtük a csillagot hegyeken át,

Hol a kövek sírtak, és a tövisek megroppantak.

Követtük a csillagot pusztákon át,

Hol megrepedtek a sziklák a hideg érintésétől,

Követtük annak a csillagnak hívását

Addig, ameddig jött, és ahol most áll. Megérkeztünk.

MÁSODIK KIRÁLY: Állatok köhögésére születik

Törött, elutasított tárgyak között

A sarokban, amik semmit nem érnek,

Az egér és pók sötétjében.

A HARMADIK KIRÁLY mostanra elemelte az istálló bejáratát fedő vásznat.

HARMADIK KIRÁLY: Itt van. Megszületett

a Három Világ Királya, és itt látható.

³Az angol karácsonyi énekrend egyik kedvence eredetileg egy anglikán püspök felesége, Cecil Frances Alexander által írt vers, amit 1849-ben zenésített meg Henry Gauntlett.

A HÁROM KIRÁLYOK félrehúzzák a függönyöket, és bemennek az istállóba, a benti fényesség mindent beragyog. Elkezdett havazni és vastag pelyhekben esik. A „Dávid Városában Hajdan”³ szólal meg lágyan, átvéve a „Mi Három Királyok”-tól, ami fokozatosan halkult el, miközben beszéltek. A FOGADÓS és FELESÉGE még mindig térdel.

FOGADÓS: Micsoda? Miket beszélnek? Hova mennek?

Ki született meg? Mi történik?

Miért megy a három hatalmas király az ócska istállóba?

Miért áll az a csillag az ócska istálló fölött?

Ki csinálta ezt a nagy fényességet az ócska istállóba?

Mi történik? Miért nem válaszol senki?

Mi zajlik az ócska istállóba?

A „Dávid Városában Hajdan” most hangosan szól. A VÁNDORÉNEKES a színpad közepén áll a sűrű hóesésben.

VÁNDORÉNEKES: Hallgasd. Esik a hó.

Hó esik az összes útra.

Esik a dombokra, a bárányok szempilláira.

Esik a kéményekbe és az ajtóküszöbre,

A befagyott kútba, a sötét erdőre.

A menny esik lassan.

Mindegyik hópehely egy angyal.

Az angyalok belepik a világot.

A világ fehér lesz az angyaloktól.

A világot vastagon beborítják az angyalok.

A „Dávid Városában Hajdan” most nagyon hangosan szól. A VÁNDORÉNEKES a nagy pelyhek között áll. A FOGADÓS és FELESÉGE, ahogy voltak, lenyűgözve és megigézve, a hóban térdelnek. A hatalmas fényes csillag alatti istállóból sugárzó arany ragyogásban csak a jászol-jelenet körvonalai látszanak.

Tóth Bálint fordítása

A Bodnár Györggyel készült interjú szeptemberi számunkban közölt második részében átírási hiba folytán tévesen közöltük az Eötvös Collegium Keresztury Dezsőtől származó jelmondatát. A mondat helyesen: „Szabadon szolgál a szellem”. Bodnár György és olvasóink szíves elnézését kérjük. (A szerk.)

SOMMAIRE

LÁSZLÓ LUKÁCS: Le signe de l'Enfant

Paix, pardon et réconciliation

- Réponses de personnalités de la vie culturelle hongroise à l'enquête de Vigilia

TED HUGHES: L'arrivée des Rois mages

INHALT

LÁSZLÓ LUKÁCS: Das Zeichen des Kindes

Frieden, Verzeihung und Versöhnung

- Antwort auf die Rundfrage der Vigilia von bedeutenden Persönlichkeiten aus dem ungarischen Kulturleben

TED HUGHES: Das Kommen der Könige

CONTENTS

LÁSZLÓ LUKÁCS: The Sign of the Child

Peace, Forgiveness and Reconciliation

- The Answers of Outstanding Hungarian Personalities to the Inquiry of Vigilia

TED HUGHES: The Coming of the Kings

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Munkatársak: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, HAFNER ZOLTÁN, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, PUSKÁS ATTILA

Szerkesztőbizottság: HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,

KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: LAMPERTHNÉ EDELÉNYI ZSUZSANNA

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomás: Veszprémi Nyomda Zrt. Felelős vezető: Fekete István vezérigazgató

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Piarista köz. 1. IV. em. 420. Telefon: 317-7246; 486-4443; Fax: 486-4444. Postacím: 1364

Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala. Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Rt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekk számla száma: OTP.

VII. ker. 11707024-20373432. Előfizetési díj: 2008. évre 3.600,- Ft, fél évre 1.800,- Ft, negyed évre 900,- Ft. Előfizethető külföldön a

KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: 60,- USD vagy ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10-14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ÖRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 350 Ft

VIGILIA

*Minden kedves Olvasónknak
áldott Karácsonyi Ünnepeket kívánunk!*

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- A Nyugat – száz éve
- Buda Attila, Fila Béla,
Gáspár Csaba László, Pomogáts Béla,
Rónay László és Tusor Péter tanulmánya
- Halmai Tamás, Kalász Márton,
Oláh András, Takács Zsuzsa,
Tandori Dezső, Vasadi Péter
és Vörös István írása

A folyóirat megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

9 770042 602005

07012